

TRENDY ROZWOJOWE MAZOWSZA NR 10

ISSN 2084-5669

BAROMETR MAZOWSZA

Przyszłość kapitału ludzkiego Mazowsza
w kontekście potrzeb, preferencji
i planów życiowych młodzieży

BAROMETR MAZOWSZA

Przyszłość kapitału ludzkiego Mazowsza
w kontekście potrzeb, preferencji i planów
życiowych młodzieży

nr 10

BAROMETR MAZOWSZA

Przyszłość kapitału ludzkiego
Mazowsza w kontekście potrzeb,
preferencji i planów życiowych
młodzieży

seria **TRENDY ROZWOJOWE MAZOWSZA** nr 10/2013

finansowana z Europejskiego Funduszu Społecznego
w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Poddziałanie 8.1.4. przez projekt

Rada Naukowa projektu „Trendy rozwojowe Mazowsza”:

Przewodniczący: prof. dr hab. Janusz Witkowski

Członkowie:

prof. dr hab. Bożenna Balcerzak-Paradowska, prof. dr hab. Wojciech Dominik, prof. dr hab. Kazimierz Kuciński,
prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska, prof. dr hab. Małgorzata Sulmicka, prof. dr hab. Tomasz Szapiro, prof. dr hab. Roman Szul,
prof. dr hab. Barbara Szulcewska, prof. dr hab. Józef Zegar,

Sekretarz naukowy: dr Mirosław Grochowski

Redaktor naczelny:

prof. dr hab. Zbigniew Strzelecki – Dyrektor Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie

Komitet redakcyjny:

dr Kinga Stanek, Tomasz Zegar

Zespół autorski:

dr Mirosław Grochowski, Małgorzata Kucińska, Malwina Wysocka

Współpraca:

Tomasz Szański

Adres redakcji:

Redakcja „**TRENDY ROZWOJOWE MAZOWSZA**”

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

ul. Solec 22, 00-410 Warszawa

tel. 22 518 49 52, fax 22 518 49 49

e-mail: redakcja@trendyrozwojowemazowsza.pl; www.trendyrozwojowemazowsza.pl

Wydawca:

Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie

ul. Solec 22, 00-410 Warszawa

tel. 22 518 49 00, fax. 22 518 49 49

e-mail: biuro@mbpr.pl; www.mbpr.pl

Skład:

Zespół Wydawniczy Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego w Warszawie

Projekt okładki i układu graficznego serii:

dr Kinga Stanek, Elżbieta Giżyńska

Druk:

Centrum Usług Wspólnych

ul. Powsińska 69/71, 02-903 Warszawa

www.cuw.gov.pl

Nakład:

1300 egz.

ISSN 2084-5669

Warszawa, listopad 2013

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Mazowsze.
serce Polski

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Spis treści

Wstęp	7
1. Kapitał ludzki a rozwój społeczno-ekonomiczny	9
1.1. System edukacji w Polsce (ogólna charakterystyka)	10
1.2. Edukacja w województwie mazowieckim (podstawowe informacje)	11
1.3. Rynek edukacji a rynek pracy na Mazowszu	12
2. Potrzeby, preferencje i plany życiowe młodzieży regionu Mazowsza	15
2.1. Charakterystyka populacji młodzieży szkół ponadgimnazjalnych objętej badaniem	15
2.2. Plany dotyczące kontynuacji nauki	16
2.3. Atrakcyjność miejsca zamieszkania	24
2.4. Szanse na realizację aspiracji i planów życiowych	33
2.5. Plany na przyszłość związane z miejscem obecnego zamieszkania	41
3. Wnioski i rekomendacje	56
Podsumowanie	62
Nota metodologiczna	63
Kwestionariusz ankiety	64
Literatura	70

Wstęp

Celem badań realizowanych w ramach cyklu Barometr Mazowsza jest pomiar i ocena tzw. miękkich czynników, które mają lub mogą mieć wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy województwa mazowieckiego i jakość życia jego mieszkańców. Wiedza na temat tych czynników jest wciąż ograniczona, ponieważ dotyczące ich informacje nie są systematycznie gromadzone. Wyniki badań Barometru Mazowsza mają w części wypełnić tę lukę.

Przedmiotem pierwszego badania Barometru Mazowsza, zrealizowanego w 2011 r.¹, było zaufanie mieszkańców województwa do lokalnych instytucji życia publicznego i jego znaczenie w budowaniu kapitału społecznego regionu². Do instytucji tych zaliczono: władze samorządowe, policję, szkoły, kościoły i organizacje społeczne, badanie przeprowadzono zaś na reprezentatywnej próbie dorosłych mieszkańców województwa. Choć instytucje te były postrzegane w różny sposób przez mieszkańców miast i obszarów wiejskich i inaczej percepcja ta kształtowała się w różnych częściach województwa, to największym zaufaniem darzono szkoły; najmniejszym zaufaniem cieszyły się zaś władze samorządowe. Podobnie niskie było zaufanie do organizacji społecznych. W konkluzjach raportu z badań stwierdzono, że ogólnie niski poziom zaufania do instytucji życia publicznego na poziomie lokalnym nie sprzyja kształtowaniu się kapitału społecznego i może mieć długoterminowe, negatywne skutki, będące większym zagrożeniem dla rozwoju niż zaniedbania w innych dziedzinach, postrzeganych częściej jako priorytetowe, jak na przykład rozwój infrastruktury technicznej.

W tym opracowaniu zawarto wyniki kolejnego, drugiego badania z cyklu Barometr Mazowsza, które koncentrowało się na innych czynnikach mających wpływ na kształtowanie kapitału ludzkiego regionu:

na percepcji warunków życia oraz na postawach i planach życiowych młodych mieszkańców Mazowsza. Przyjęto założenie, że jakość kapitału ludzkiego będzie zależeć w przyszłości m.in. od tego, jakie drogi kariery zawodowej wybiorą młodzi mieszkańcy Mazowsza, jakie będą ich motywacje dotyczące wyboru pracy i czy swoje plany na życie zwiążą z regionem Mazowsza.

Badaniem objęto uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych: liceów ogólnokształcących i profilowanych, techników oraz zasadniczych szkół zawodowych. Moment kończenia nauki w szkole ponadgimnazjalnej to czas podejmowania przez młodych ludzi decyzji dotyczących dalszego życia: kierunku kariery zawodowej, dalszego kształcenia lub podjęcia pracy. Decyzje te zależą od ich marzeń i aspiracji, ale są też uwarunkowane ofertą edukacyjną i sytuacją na rynku pracy w miejscu zamieszkania. Decyzje o podjęciu nauki czy pracy, o zmianie miejsca zamieszkania, przeniesieniu się do większego miasta lub opuszczeniu regionu czy kraju będą miały wpływ na potencjał rozwojowy regionu w przyszłości.

Badanie sondażowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych zostało wykonane z zastosowaniem kwestionariusza ankiety³. Pytania zawarte w ankiecie dostarczyły informacji na temat:

- postrzegania przez uczniów ich obecnego miejsca zamieszkania,
- stopnia identyfikacji z miejscem zamieszkania i regionem,
- oczekiwań dotyczących miejsca zamieszkania i przebiegu kariery zawodowej,
- planów na przyszłość,
- celów i wartości, które mogą wpłynąć na podejmowane decyzje związane z życiem rodzinnym i zawodowym.

Raport składa się z części wprowadzającej, w której omówiono skrótowo wpływ kapitału ludzkiego na rozwój społeczno-ekonomiczny oraz przedstawiono podstawowe informacje na temat zasad funkcjonowania systemu edukacji w Polsce, gdyż reforma oświaty przeprowadzona w 1999 r. znacznie zmieniła ścieżkę,

¹ Wyniki badania ukazały się w publikacji pt. *Barometr Mazowsza – zaufanie do instytucji życia publicznego na poziomie lokalnym*, wydanej na potrzeby konferencji „Wspólne budowanie przyszłości Mazowsza”, zorganizowanej w ramach projektu „Trendy rozwojowe Mazowsza” w marcu 2011 r. w Warszawie, oraz w artykule M. Grochowskiego o tym samym tytule, opublikowanym w periodyku naukowym „MAZOWSZE Studia regionalne”, nr 8/2011.

² Pojęcie kapitału społecznego zostało szerzej opisane w publikacjach wymienionych w przypisie 1.

³ Metodologia badania została opisana w załączniku Nota metodologiczna.

którą przechodzą dzieci i młodzież od rozpoczęcia nauki do momentu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej. Część ta obejmuje także krótką prezentację problemu relacji między rynkiem usług edukacyjnych i rynkiem pracy. Zasadnicza część opracowania zawiera omówienie wyników przeprowadzonych badań. Raport zamyka podsumowanie.

W części zawierającej omówienie rezultatów badania przedstawiono zbiorcze wyniki w postaci opisowej i graficznej. Analizy prowadzono na podstawie danych zgromadzonych w układzie powiatów. Na potrzeby opracowania dokonano grupowania powiatów w następujące obszary:

1. Warszawa – obszar w granicach administracyjnych m.st. Warszawy;
2. Obszar metropolitalny Warszawy (OMW) – obszar obejmujący powiaty: legionowski, wołomiński, miński, otwocki, piaseczyński, pruszkowski, warszawski zachodni, nowodworski, sochaczewski, grodziski, żyrardowski, grójecki. Wybór powiatów zaliczonych do obszaru OMW nawiązuje do jego delimitacji wykonanej w Mazowieckim Biurze Planowania Regionalnego w 2005 roku⁴. Granice zdelimitowanego obszaru OMW nie obejmują jednak wszystkich powiatów w całości (jednostką podstawową w delimitacji wykonanej przez MBPR była gmina), w związku z czym obszar OMW przyjęty w opracowaniu nie pokrywa się w pełni z obszarem zdelimitowanym;
3. Obszary pozametropolitalne – obszar obejmujący pozostałe powiaty województwa mazowieckiego. W części analizowanych kwestii rozkład odpowiedzi respondentów był podobny dla powiatów z tej grupy, niezależnie od ich położenia na południu,

wschodzie czy północy regionu. W przypadku widocznych różnic między poszczególnymi częściami Mazowsza, w celu ich zobrazowania, zastosowano dodatkowy podział powiatów z obszarów pozametropolitalnych na:

- a. Mazowsze zachodnie – obszar obejmujący powiaty wchodzące w skład podregionu ciechanowsko-płockiego zgodnie z nomenklaturą statystyczną NTS;
- b. Mazowsze południowe – obszar obejmujący powiaty wchodzące w skład podregionu radomskiego zgodnie z nomenklaturą statystyczną NTS;
- c. Mazowsze wschodnie – obszar obejmujący powiaty wchodzące w skład podregionu ostrołęcko-siedleckiego zgodnie z nomenklaturą statystyczną NTS oraz powiat garwoliński (który wg nomenklatury NTS należy do podregionu warszawskiego wschodniego i nie znalazł się w granicach delimitowanego obszaru metropolitalnego Warszawy).

Takie pogrupowanie powiatów było podyktowane podobieństwem cech charakteryzujących ich sytuację społeczno-ekonomiczną oraz wynikało ze specyfiki położenia w regionie i relacjach z Warszawą. Wyniki przeprowadzonego badania potwierdzają istnienie pewnych różnicowań w układzie odpowiedzi w zależności od lokalizacji respondentów w określonym obszarze, jednakże najbardziej wyraźne różnice występują w układzie: Warszawa – OMW – obszary pozostałe oraz w układzie: miasta – obszary wiejskie. Ponadto w niektórych przypadkach wyróżniały się odpowiedzi respondentów zlokalizowanych w miastach subregionalnych.

⁴ Delimitacja jest zawarta w opracowaniu *Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2010.

1. Kapitał ludzki a rozwój społeczno-ekonomiczny

Kapitał ludzki jest definiowany jako zawarty w społeczeństwie zasób fachowej wiedzy, umiejętności, doświadczenia i energii życiowej. Jest on wskaźnikiem możliwości adaptacyjnych i produkcyjnych oraz kreatywności jednostek i grup społecznych. W ostatnich dziesięcioleciach zmieniła się ocena najważniejszych czynników wpływających na rozwój. Współcześnie uznaje się, że dla rozwoju ekonomicznego koncentracja kapitału ludzkiego ma większe znaczenie niż liczba czy koncentracja przedsiębiorstw. Jako czynniki wpływające na rozwój na pierwszy plan wysuwają się wiedza i umiejętności pracowników oraz wielkość zasobu informacji i zdolność do ich przetwarzania. Podnoszenie kwalifikacji pracowników daje efekty w postaci wzrostu produktywności i efektywności firm. Rośnie znaczenie gospodarki opartej na wiedzy. W tworzeniu wartości dodanej i w kreowaniu wzrostu gospodarczego coraz mniejszy udział mają branże wykorzystujące tzw. twarde zasoby. Dynamicznie rozwija się branża doradczo-konsultacyjna, zwiększa się liczba firm zajmujących się przetwarzaniem danych i dystrybucją informacji.

W podstawowym rozumieniu kapitału ludzkiego najważniejszą jego składową jest zasób wiedzy i umiejętności, zdobywanych w procesie edukacji. Przy takim sposobie pojmowania kapitału ludzkiego najprostszym i najskuteczniejszym sposobem jego pomiaru jest wskaźnik poziomu wykształcenia społeczeństwa. Obecnie jednak pod uwagę bierze się szerszy zakres zmiennych kształtujących możliwości intelektualne człowieka: poza wiedzą i doświadczeniem także inteligencję, kreatywność, innowacyjność i efektywność. Kapitał ludzki w szerszym rozumieniu obejmuje zatem zdolności do rozwijania i umiejętnego wykorzystywania własnej wiedzy i kompetencji. Wszystkie te elementy przekładają się na sprawne zarządzanie procesem własnej edukacji, zdolność do wykorzystania wiedzy, zaplanowania kariery i znalezienia pracy, a także na umiejętne pogodzenie pracy zawodowej z życiem osobistym czy zdolność do wykorzystania wiedzy w celu poprawiania poziomu życia. W tym rozszerzonym rozumieniu

kapitału ludzkiego pojawia się więcej czynników indywidualnych, zależnych od osobistych predyspozycji człowieka. Sprawia to trudność w pomiarze poziomu kapitału ludzkiego, a raczej w jego oszacowaniu, pojęcie to zawiera bowiem w sobie tak wiele elementów, w większości niemierzalnych, że niemożliwy jest jego pomiar wprost. Pomimo wymienionych trudności, badania kapitału ludzkiego są realizowane. W literaturze przedmiotu rozważa się kilka metod szacowania kapitału ludzkiego, które można zastosować w zależności od celu pomiaru. Przy szacowaniu kapitału ludzkiego jednostki do zastosowania są możliwe metody finansowe, uwzględniające wartość dochodu wypracowanego przez człowieka w trakcie życia lub też sumę jego wydatków poniesionych na utrzymanie i edukację. Dla grupy lub ogółu społeczeństwa stosuje się miary jakościowe, które opierają się na wskaźnikach uwzględniających średni poziom edukacji w społeczności lub też średni czas poświęcony na kształcenie.

Kapitał ludzki wpływa bezpośrednio na zjawiska i procesy rozwojowe, umożliwiając wykorzystanie różnego rodzaju walorów i zasobów zlokalizowanych w regionie. Jednakże kapitał ten nie jest rozmieszczony równomiernie. Koncentruje się on, podobnie jak rozwój, w wybranych częściach regionu pod wpływem dwóch głównych czynników: nagromadzenia instytucji edukacji (kreujących ten kapitał) oraz instytucji korzystających z jego zasobów. Obszary pozbawione tych czynników mają małe szanse na utrzymanie zasobów kapitału ludzkiego, natomiast obszary gromadzące wysoko wykwalifikowane kadry najczęściej przyciągają kolejne z jeszcze większą mocą. Osłabia to potencjał miejsc, w których rozwinięty kapitał ludzki nie ma dostatecznych bodźców, aby go zatrzymać. Jak dowodzą wyniki badania Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza wykonanego w ramach projektu Trendy rozwojowe Mazowsza, „kapitał ludzki wraz z utożsamianą z nim wiedzą ucieleśnioną w człowieku, stał się podstawową koncepcją tłumaczącą różnicowanie sprawności ekonomicznej firm i jednostek przestrzennych”.

Wielkość kapitału ludzkiego nie jest stała, może się zmieniać w zależności od przebiegu procesu rozwoju społeczno-gospodarczego w regionie. Wielkość kapitału ludzkiego można podnieść za pomocą inwestowania we wszechstronny rozwój człowieka. Inwestowanie to powinno wiązać się z tworzeniem odpowiednich warunków życia, co wpływa m.in. na zachowania przestrzenne i decyzje o migracjach. Jednym z priorytetów polityki rozwoju powinno być także uruchomienie i wykorzystanie tego kapitału (rozumianego jako kapitał jednostki i składową kapitału grupy społecznej). Poprawa wielkości i jakości kapitału ludzkiego wymaga inwestowania w system edukacji, w kształcenie i doskonalenie zawodowe w miejscu pracy, a także w usługi związane z ochroną zdrowia i wpływające na długość życia. Istotną rolę w kształtowaniu kapitału ludzkiego odgrywają także polityki, których celem jest podniesienie atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej określonych obszarów – zwiększona atrakcyjność przeciwdziała wyjazdom (czasowym i stałym) i przyciąga nowych mieszkańców.

Wzrost popytu na wiedzę i umiejętności kształtuje m.in. rynek usług edukacyjnych: następuje rozwój ofert szkoleniowych, ofert studiów podyplomowych, kursów rozwijania różnorodnych nowych umiejętności. Również pracodawcy coraz chętniej inwestują w pracowników, zdając sobie sprawę, iż jest to inwestycja w kapitał, którym dysponuje przedsiębiorstwo – kapitał ucieleśniony w pracownikach. Nawet osoby, które zakończyły już karierę zawodową, chcą korzystać z możliwości samorozwoju, o czym świadczy popularność uniwersytetów trzeciego wieku. Wraz ze wzrostem znaczenia kapitału ludzkiego wzrasta zatem znaczenie edukacji.

1.1. System edukacji w Polsce (ogólna charakterystyka)

System edukacji obejmujący szczeble do poziomu szkół wyższych podlega w większości Ministerstwu Edukacji Narodowej (MEN); szkolnictwo wyższe jest podporządkowane Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego. MEN jest odpowiedzialny również za funkcjonowanie szkół zawodowych, poza szkołami artystycznymi – te pozostają w gestii Ministra Kultury, oraz zakładami poprawczymi – podlegającymi Ministrowi Sprawiedliwości. Ogólnie rzecz biorąc, polityka edukacyjna jest formułowana i realizowana

centralnie, natomiast administracja i prowadzenie szkół mają charakter zdecentralizowany. Przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja są administrowane przez gminy, szkoły ponadgimnazjalne zaś przez powiaty. MEN prowadzi nadzór nad wszystkimi wymienionymi szkołami za pomocą kuratoriów oświaty.

Reforma szkolnictwa przeprowadzona w 1999 r. wprowadziła nie tylko wiele zmian programowych, ale także nowy podział na następujące typy szkół: 6-letnią szkołę podstawową, 3-letnie gimnazjum, szkoły ponadgimnazjalne: 3-letnie liceum ogólnokształcące lub profilowane, 4-letnie technikum, szkołę zawodową o okresie nauczania 2–3 lata, 2-letnie liceum uzupełniające oraz 3-letnie technikum uzupełniające (dwa ostatnie typy szkół są przeznaczone dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych).

W Polsce 98% uczniów uczęszcza do szkół publicznych⁵, gdzie nauka jest prowadzona bezpłatnie w ramach ustalonej przez MEN podstawy programowej. Szkoły niepubliczne mogą pobierać czesne, aczkolwiek te, które mają uprawnienia szkół publicznych, są upoważnione do otrzymywania subwencji oświatowej. Szkoły niepubliczne mogą mieć zindywidualizowany program nauczania.

Pierwszym poziomem edukacji w Polsce jest edukacja przedszkolna, która obejmuje dzieci w wieku 3–6 lat. Drugi poziom obejmuje kształcenie obowiązkowe w szkołach podstawowych i gimnazjalnych. W szkole podstawowej istnieje podział na dwa etapy nauczania. Pierwszy to edukacja wczesnoszkolna, która obecnie obejmuje dzieci w wieku 7–10 lat. Nauczanie ma charakter ogólnorozwojowy, zintegrowany (bez podziału na przedmioty) i jest prowadzone przez jednego nauczyciela. Drugi etap dotyczy dzieci w wieku 10–13 lat, które są nauczane już poszczególnych przedmiotów. Kolejny etap kształcenia obowiązkowego obejmuje gimnazjum – jest to 3-letnia szkoła średnia I stopnia, do której uczęszczają dzieci w wieku 13–16 lat. Program nauczania w szkole podstawowej i gimnazjum jest tworzony centralnie. Podczas kształcenia obowiązkowego dzieci przechodzą przez dwa sprawdziany wiedzy. Pierwszym jest egzamin szóstoklasisty (niemający funkcji selekcyjnej), drugim zaś egzamin na koniec gimnazjum, od którego wyników zależy przyjęcie do konkretnej szkoły ponadgimnazjalnej.

Poziom kształcenie ponadobowiązkowe obejmuje szkolnictwo średnie II stopnia i policealne,

⁵ Bez uwzględnienia szkół wyższych.

realizowane w szkołach: licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, szkoły zawodowe oraz szkoły policealne. O przyjęciu do szkół II stopnia decyduje liczba punktów będąca sumą punktów na świadectwie gimnazjalnym i punktów otrzymanych z egzaminu gimnazjalnego. W szkołach ponadgimnazjalnych jest prowadzone nauczanie przedmiotowe oraz w ramach ścieżek międzyprzedmiotowych. Podstawę programową przygotowuje MEN, ale nauczyciele mogą opracować własne programy, opierając się na podstawie programowej.

Podstawowy zakres przedmiotowy w liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych oraz technikumach jest podobny i obejmuje: język polski, dwa języki obce, historię, wiedzę o społeczeństwie, wiedzę o kulturze, matematykę, fizykę z astronomią, chemię, biologię, geografie, podstawy przedsiębiorczości, technologię informacyjną, wychowanie fizyczne, przysposobienie obronne, godziny wychowawcze. Ponadto w liceum ogólnokształcącym przewidziane są godziny na przedmioty w zakresie rozszerzonym, w liceach profilowanych – godziny w zakresie profilu, w technikum zaś godziny na kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu. Szkoły zawodowe mają bardziej ograniczony zakres – bez wiedzy o kulturze, chemii, biologii, za to są godziny przeznaczone na kształcenie zawodowe według programu nauczania dla zawodu.

Na zakończenie nauki wszystkie szkoły, z wyjątkiem szkół zawodowych, przeprowadzają egzaminy maturalne – od ich wyników zależy przyjęcie kandydata na studia. Egzamin składa się z dwóch części: pisemnej (przygotowanej i ocenianej zewnątrz) i ustnej (ocenianej wewnątrz). W szkołach zawodowych, technikumach i liceach profilowanych dodatkowo jest przeprowadzany egzamin zawodowy składający się z dwóch części: pisemnej – sprawdzającej wiedzę i umiejętności związane z określonym zawodem i prowadzeniem działalności gospodarczej, oraz z części praktycznej, sprawdzającej umiejętności niezbędne do wykonywania danego zawodu. Łączny czas nauki do momentu ukończenia szkoły dającej możliwość przystąpienia do egzaminu dojrzałości (matura) wynosi 12–15 lat.

Kolejnym poziomem w systemie edukacji jest szkolnictwo wyższe, w ramach którego wyróżnia się następujące typy uczelni: uniwersytet, uniwersytet techniczny, uniwersytet z przymiotnikiem (np. medyczny), politechnika, akademia. Wszystkie mogą mieć status uczelni akademickiej, jeśli przynajmniej

jedna jednostka organizacyjna będąca częścią struktury uczelni posiada uprawnienia do nadawania stopnia naukowego doktora. Według ustawy z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, w Polsce istnieją dwa systemy studiów: stacjonarne i niestacjonarne. Tylko studia stacjonarne w uczelni państwowej są bezpłatne. W Polsce w roku akademickim 2009/2010 istniało 461 uczelni (publicznych i niepublicznych) z 1,9 mln studentów.

Warunkiem dostania się na studia jest wynik egzaminu maturalnego, aczkolwiek poszczególne uczelnie i wydziały mogą wprowadzić dodatkowe sprawdziany. Studia I stopnia trwają 3–4 lata, a na ich zakończenie uzyskuje się dyplom kwalifikacji zawodowych i tytuł zawodowy licencjata lub inżyniera.

Studia II stopnia kończą się po dodatkowych 2 latach stopniem magistra. Warunkiem przyjęcia na studia II stopnia jest posiadanie tytułu licencjata lub inżyniera. Prowadzone są również jednolite studia magisterskie trwające od 4,5 do 6 lat, ale tylko na 11 kierunkach (np.: kierunek lekarski, prawo, psychologia, reżyseria). Absolwenci posiadający tytuł zawodowy magistra mogą ubiegać się o przyjęcie na studia doktoranckie (studia III stopnia).

1.2. Edukacja w województwie mazowieckim (podstawowe informacje)

Do mazowieckich szkół uczęszcza ponad 896 tys. uczniów (dane z 2011 r.) i jest w nich zatrudnionych 92 tys. nauczycieli⁶. Kuratorium Oświaty w Warszawie sprawuje nadzór pedagogiczny nad 7766 szkołami i placówkami oświatowymi w województwie mazowieckim, w tym m.in. nad 1763 szkołami podstawowymi, 994 gimnazjami i 1800 szkołami ponadgimnazjalnymi.

Wskaźnik scholaryzacji przedszkolnej na Mazowszu wynosił 71% w 2009 roku. Należy jednak zauważyć, że największy odsetek dzieci chodzących do przedszkola występuje w Warszawie i w jej strefie podmiejskiej (ponad 90%)⁷.

⁶ Na podstawie danych Kuratorium Oświaty w Warszawie z 2011 r.: http://www.kuratorium.waw.pl/files/f-282-1-o_urzedzie2011.pdf (data dostępu 03.04.2012).

⁷ K. Czapiewski, K. Janc, *Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza*, raport modułowy nr B1 R2 zrealizowany w ramach projektu Trendy rozwojowe Mazowsza, Warszawa 2011, s. 8.

W województwie jest widoczne dość duże zróżnicowanie przestrzenne jakości kształcenia. Najlepsze wyniki ze sprawdzianów szóstoklasisty i gimnazjalnego uzyskują uczniowie ze szkół zlokalizowanych w Warszawie i jej strefie podmiejskiej. Co więcej, obserwowane jest pogorszenie wyników nauczania wraz z oddalaniem się od Warszawy i miast subregionalnych. Spadek wyników jest również zauważalny, jeśli są one rozpatrywane z perspektywy „schodzenia” na niższe poziomy hierarchii osadniczej miast (Warszawa – ośrodki subregionalne – miasta powiatowe)⁸.

Na Mazowszu jest około 900 szkół ponadgimnazjalnych, większość z nich jest zlokalizowana w miastach powiatowych. Taka lokalizacja stwarza możliwości pełnego, racjonalnego wykorzystania potencjału szkół. Problemem jest funkcjonowanie komunikacji publicznej, która czyni szkoły trudno dostępnymi. Ogranicza to w znacznym stopniu korzystanie przez uczniów z zajęć pozalekcyjnych⁹. Na Mazowszu funkcjonuje też ponad 100 szkół wyższych (wraz z filiami), zlokalizowanych w 20 miastach; 80% wszystkich szkół ma jednak swoją siedzibę w Warszawie.

1.3. Rynek edukacji a rynek pracy na Mazowszu

Mimo rozbudowanego systemu edukacji, pracodawcy wskazują na częsty brak dopasowania oferty rynku edukacyjnego do potrzeb rynku pracy. Zostało to zasygnalizowane m.in. przez G. Firlit-Fesnak w opracowaniu *Zapotrzebowanie na pracowników na mazowieckim rynku pracy; stan i perspektywy – syntetyczny raport końcowy z badań empirycznych*¹⁰. W pracy stwierdzono, że podczas badań ankietowych „(...) część pracodawców wskazała na trudności ze znalezieniem specjalistów adekwatnych do potrzeb firm na lokalnym rynku pracy”. Zaobserwowano, że w latach 2007–2008 na Mazowszu najczęściej do pracy były

przyjmowane osoby z wykształceniem średnim i policealnym wykształceniem zawodowym. Natomiast wśród planowanych zatrudnień na rok 2009 wymieniano najczęściej zapotrzebowanie na następujące typy specjalistów grup zawodowych: pracownicy biurowi, pracownicy przy pracach prostych, pracownicy usług osobistych i sprzedaży, operatorzy i monterzy różnego typu maszyn i urządzeń. Potwierdza to trend zatrudnienia w konkretnym fachu zaobserwowany wśród zatrudnionych pracowników w latach 2007–2008 (sprzedawcy, kierowcy, mechanicy, pracownicy biurowi, pracownicy budowlani, pracownicy gastronomi, specjaliści ds. handlowych). Ponadto według badanych pracodawców najczęściej wymaganą od kandydata umiejętnością była dobra znajomość obsługi komputera (2/3 pracodawców), posiadanie prawa jazdy kategorii B (prawie połowa pracodawców) oraz znajomość języków obcych (prawie 1/3 pracodawców). Według Firlit-Fesnak zaobserwowane preferencje powinny być traktowane jako wskazanie dla kierunków rozwoju sieci średnich szkół zawodowych w województwie mazowieckim¹¹.

Potrzebę dopasowania systemu edukacji do potrzeb rynku wskazywali również wykonawcy przeprowadzonego w 2009 r. Badania specyfiki bezrobocia w wybranych powiatach województwa mazowieckiego, w zakresie stanu obecnego, perspektyw rozwoju sytuacji na lokalnych rynkach pracy oraz wniosków dla polityki rynku pracy¹². Na podstawie wyników badań przedstawiono wiele rekomendacji, a najważniejsze odnosiły się do dostosowania kierunków i programów kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy, głównie przez rozwój szkolnictwa zawodowego, w tym powstawanie szkół przyzakładowych; badający zwrócili uwagę na potrzebę położenia dużego nacisku na praktyczną naukę konkretnych zawodów, tak aby system kształcenia przygotowywał fachowców posiadających praktyczne umiejętności. Podobne zalecenia sformułowano dla kształcenia na poziomie wyższym. Zwrócono też uwagę na potrzebę promo-

⁸ Tamże, s. 9.

⁹ Tamże, s. 54.

¹⁰ Badanie wykonane w ramach projektu badawczego „Pracodawca – Pracownik, inwestycja w kapitał ludzki”, realizowanego w ramach działania 2.1 ZPORR „Rozwój umiejętności powiązany z potrzebami regionalnego rynku pracy i możliwości kształcenia ustawicznego w regionie”, materiały dostępne na <http://obserwatorium.mazowsze.pl>; G. Firlit-Fesnak, *Zapotrzebowanie na pracowników na mazowieckim rynku pracy; stan i perspektywy – syntetyczny raport końcowy z badań empirycznych*, Warszawa 2008, s. 94.

¹¹ Tamże, s. 95.

¹² „Badanie specyfiki bezrobocia w wybranych powiatach województwa mazowieckiego, w zakresie stanu obecnego, perspektyw rozwoju sytuacji na lokalnych rynkach pracy oraz wniosków dla polityki rynku pracy”; wykonawca: MillwardBrown SMG/KRC, Warszawa, październik–grudzień 2009; badanie przeprowadzono w 10 powiatach województwa mazowieckiego (szydłowieckim, radomskim, przysuskim, m. Radom, żuromińskim, makowskim, płockim, sierpeckim, łosickim, wołomińskim) z udziałem lokalnych ekspertów/praktyków posiadających orientację nt. lokalnego rynku pracy. Materiały dostępne na <http://obserwatorium.mazowsze.pl>.

cji kierunków kształcenia w naukach ścisłych i technicznych, jest bowiem po nich o wiele łatwiej znaleźć pracę. Wskazano również na konieczność lepszego przygotowywania przez szkoły kandydatów do podjęcia studiów na kierunkach technicznych. W kwestii sposobu kształcenia wskazano, że niezwykle istotna jest nauka logicznego myślenia, wprowadzenie do programu nauczania umiejętności poruszania się po rynku pracy, nauka przedsiębiorczości, elastyczności i zaradności.

Z wyników badania Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowska wynika, że „zauważalna jest tendencja do wzrostu zainteresowania wykształceniem ogólnym na poziomie edukacji ponadgimnazjalnej, dającym uprawnienia do kontynuowania edukacji na studiach wyższych”. Jednakże to głównie w Warszawie występuje silna koncentracja uczniów kończących szkoły ponadgimnazjalne – stanowią oni 77% wszystkich mazowieckich absolwentów szkół ponadgimnazjalnych. Związane jest to – po pierwsze – z tym, że w Warszawie uczniowie ci mają ułatwiony dostęp do szkolnictwa wyższego, po drugie zaś – jest to konsekwencją tego, że „[...] wybory edukacyjne młodzieży są zazwyczaj powieleniem ścieżek edukacyjnych rodziców”, a właśnie w stolicy można zaobserwować największe na Mazowszu skupienie osób z wykształceniem wyższym. Co ciekawe, niezamierzonym efektem dynamicznego wzrostu osób z wykształceniem wyższym jest dewaluacja tego typu wykształcenia na rynku pracy. Tym bardziej, że badanie to, podobnie zresztą jak badania wcześniej omówione, wskazuje na „rozmiękanie się” systemu edukacji (w sensie oferty i efektów jego działania, a więc profilu absolwentów) i wymagań rynku pracy. Potwierdzeniem tego faktu jest struktura absolwentów w roku 2010 – kierunki najbardziej pożądane na rynku, a więc inżynieryjno-techniczne i informatyczne kończyło tylko odpowiednio: 4% i 2,5%. Za to najwięcej absolwentów było na kierunkach: ekonomia i administracja (28%), społecznych (18%) i pedagogicznych (15%)¹³.

Kwestia edukacji to nie tylko kształcenie ludzi młodych, wchodzących na rynek pracy. Dynamicznie zachodzące zmiany w globalnej gospodarce wymuszają ciągle dostosowywanie się różnego typu podmiotów gospodarczych do nowej sytuacji ekonomicznej. Rodzi to również potrzebę ciągłego dopasowywania się pracowników do wymagań rynku pracy. Aby nadążyć za zmieniającą się rzeczywistością, pracownicy

muszą doskonalić swoje umiejętności – jest to główna idea kształcenia ustawicznego (ang. *lifelong learning*). Kształcenie ustawiczne według OECD to: „świadome kontynuowanie uczenia się w ciągu całego życia, będące w opozycji do koncepcji mówiącej, że edukacja kończy się w wieku 16, 18 czy 21 lat. Takie rozumienie zawiera w sobie dwa aspekty. Po pierwsze [...] daje możliwość do wielokrotnego powracania do formalnych instytucji oświatowych oraz nieformalnego uczenia się, które jest jednak świadome, planowe i systematyczne. Po drugie implikuje uznanie przez jednostki, pracodawców i władze [...], w których istnieje społeczna i/lub ekonomiczna potrzeba uaktualnienia wiedzy i umiejętności. Ten drugi aspekt różni się od pierwszego, ponieważ nie tylko postrzega edukację ustawiczną jako prawo, ale niezbędne wymaganie uczestnictwa”¹⁴. T. Pilch definiuje to pojęcie dość podobnie jako „[...] współczesny model edukacji, polegający na ciągłym odnawianiu i podnoszeniu wiedzy i kwalifikacji ogólnych i zawodowych, trwający w ciągu całego życia jednostki; potrzeba edukacji permanentnej rodzi się w warunkach współczesnej, ciągle zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej, do której jednostka musi się adoptować i którą musi rozumieć; synonimami tego pojęcia są: kształcenie ustawiczne, kształcenie ciągłe”¹⁵.

Kształcenie ustawiczne może być narzędziem wspomagającym konkurencyjność regionu mazowieckiego dzięki wzmocnieniu i rozwojowi kapitału ludzkiego. Jedną z rekomendacji autorów *Badania specyfiki bezrobocia...* w celu zmniejszenia niedopasowania struktury absolwentów do potrzeb rynku jest właśnie wsparcie rozwoju kształcenia ustawicznego. Kształcenie to jest ważne także ze względu na rosnące bezrobocie. Przeciwdziałać mu może zwiększenie liczby i dostępu do szkoleń, kursów podnoszących kwalifikacje zawodowe czy też kursów umożliwiających zmianę zawodu oraz studiów podyplomowych. Pozwoli to przynajmniej częściowo lepiej dopasować się osobom poszukującym pracy do potrzeb rynku.

Kierunkowe przygotowanie zawodowe to nie jedyne wymaganie stawiane przez pracodawców. G. Firli-Fesnak wskazała, że dla pracodawców ważne jest

¹³ K. Czapiewski, K. Janc, *Edukacja jako ...*, op. cit., s. 5–13.

¹⁴ OECD: *Lifelong Learning for All*, Meeting of the Education Committee at Ministerial Level. 16-17.01.1996, Paris, 1997, s. 89, cyt. za: K. Mikołajczyk, *Od koncepcji do praktyki*, http://www.cren.pl/CREN-SGH_15_KU_2007.pdf.

¹⁵ *Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), Warszawa 2003, s. 983, cyt. za: K. Mikołajczyk, *Od koncepcji do praktyki*, http://www.cren.pl/CREN-SGH_15_KU_2007.pdf.

również, aby pracownik posiadał takie cechy jak: dostosowanie się do wymogu dyscypliny, punktualność, samoorganizacja, odpowiedzialność, umiejętność pracy w grupie, elastyczność, kreatywność, kultura osobista¹⁶. Wymienione cechy należą do tzw. miękkich umiejętności. Potwierdza to w swym artykule Sz. Baranowski *Zabawa klockami lub... jajkiem na rozmowie o pracę. Nowy sposób rekrutacji*¹⁷. Autor opisał w nim nowe scenariusze rozmowy kwalifikacyjnej, podczas których korzysta się z testów Assessment Center (AC). Jednym z przykładów zadania z rodzaju AC jest takie, w którym należy sprawić, przy wykorzystaniu balonu, kartki papieru, sznurka i taśmy, żeby upuszczone z 3 m jajko się nie stłukło. Opisywaną w artykule rekrutację przeprowadzano wśród osób chcących pracować przy liniach produkcyjnych. Głównym zadaniem takich testów było zbadanie zdolności manualnych, twórczego i logicznego myślenia oraz zdolności do pracy w grupie. Kandydatów poproszono o wykonanie krótkich zadań grupowych, badających właśnie predyspozycje do pracy przy produkcji, zdolności manualne, pracę w grupie czy przestrzeganie instrukcji. Zadania wykonywano w zespołach 5–6 osobowych. Według J. Wistuby z agencji pracy tymczasowej Work Express, która organizowała rekrutację zgodnie z zasadami AC, podczas takich testów można również sprawdzić, czy kandydat przestrzega zasad i nie naraża siebie bądź kolegów na niebezpieczeństwo. Podobnego zdania jest A. Hełka (ze Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej), która uważa, że taki sposób rekrutacji pozwala zbadać zdolność do myślenia kreatywnego. Ponadto jest ona zdania, że gdyby poprosić o rozwiązanie problemu osadzonego w realiach konkretnego miejsca pracy, to większe szanse miałby kandydaci, posiadający już jakieś doświadczenia w danej branży. Brak takich doświadczeń mógłby za to pograć osoby z większym potencjałem rozwojowym, które w dość krótkim czasie zapoznałyby się z wymogami danego stanowiska i docelowo mógłby lepiej na nim się sprawdzić.

Na wzrost znaczenia miękkich umiejętności zwracają również uwagę specjaliści od rekrutacji w branży IT, a więc gałęzi gospodarki, która jest istotna dla zwiększenia konkurencyjności gospodarki regionalnej¹⁸. Tradycyjne podejście do pracy związanej z infrastrukturą IT ulega modyfikacji. Coraz częściej pojawiają się tzw. stanowiska hybrydowe, na których jest wymagana nie tylko zaawansowana wiedza z zakresu konkretnych technologii, ale również znajomość metodyki prowadzenia projektów. Są one zdecydowanie bardziej wymagające, ponieważ pracownik wykonuje obowiązki techniczne i menedżerskie (np. specjalista ds. wdrożeń). Pracodawcy coraz częściej kładą nacisk na umiejętności samodzielne i kreatywne działania, proponowania nowych rozwiązań oraz umiejętności interpersonalne. Okazuje się bowiem, że świadomi pracodawcy wybierają osoby z umiejętnością współpracy w zespole, dzielenia się wiedzą i szybkiego rozwiązywania konfliktów. Co ciekawe, kandydaci tego typu mają przewagę nad typem eksperta – indywidualisty.

Zmieniające się wymagania rynku pracy są wyzwaniem nie tylko dla pracowników, ale także dla systemu edukacji. Dla młodych ludzi możliwość zdobywania wiedzy i nabywania nowych oraz podnoszenia posiadanych kwalifikacji to podstawowy warunek udanego startu w dorosłe życie. Realizacja marzeń, aspiracji i planów związanych z dorosłym życiem zależy także od innych czynników, kształtujących szeroko rozumiane środowisko życia oraz od indywidualnych oczekiwań młodych ludzi wobec otaczającej ich rzeczywistości. Trudno przecenić dostępność i jakość instytucji edukacyjnych dla kształtowania się kapitału ludzkiego oraz nie dostrzec problemów związanych z sytuacją na rynku pracy w regionie. Warto jednak także poznać bliżej postrzeganie regionu i małych ojczyzn – konkretnych miejsc zamieszkania, przez młodzież regionu Mazowsza. Pozwoli to na identyfikację motywacji różnych działań oraz nakreślenie możliwych „ścieżek” zachowań w przyszłości.

¹⁶ G. Firlit-Fesnak, *Zapotrzebowanie na pracowników...*, op. cit., s. 96.

¹⁷ Sz. Baranowski, *Zabawa klockami lub... jajkiem na rozmowie o pracę. Nowy sposób rekrutacji*, <http://www.interblok.pl/stronaprojektu/wiadomosci.php?temat=90&item=1&id2=calosc>.

¹⁸ K. Cioczek, *Miękkie umiejętności podniosą Twoje zarobki*, <http://www.computerworld.pl/artykuly/381042/Miekkie.umiejtnosci.podniossa.Twoje.zarobki.html>

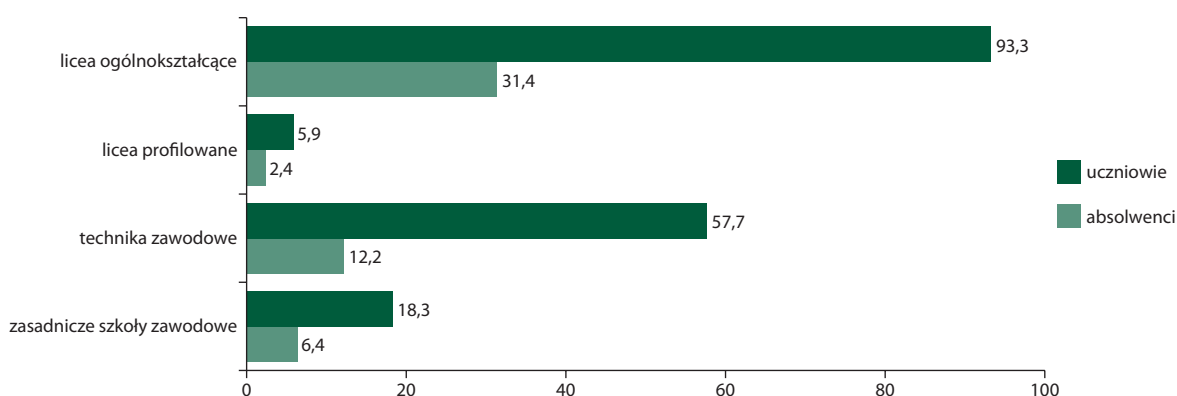
2. Potrzeby, preferencje i plany życiowe młodzieży regionu Mazowsza

Postrzeganie warunków życia ma charakter subiektywny. Ocena tych warunków może przekładać się na decyzje dotyczące przyszłości m.in. w sensie wyboru miejsca zamieszkania i pracy. To, jakie decyzje zostaną podjęte, zależy od istniejących w określonych obszarach regionu możliwości zaspokajania potrzeb i realizacji planów życiowych. Stąd konieczność poznania oceny miejsca zamieszkania, poziomu satysfakcji z warunków życia, ambicji, postaw, potrzeb i planów na przyszłość młodych ludzi mieszkających na Mazowszu. Co w ich dalszym życiu jest dla nich ważniejsze: rozwój zawodowy i praca czy życie rodzinne? Czy szukają stabilności, czy wyzwań? Czy mogą realizować się tu, gdzie mieszkają, czy też myślą o wyjeździe? Czego najbardziej brakuje im w miejscu zamieszkania? Co ich trzyma, a co wypycha z miejscowości, w której mieszkają? Na te i inne pytania szukano odpowiedzi w przeprowadzonym badaniu.

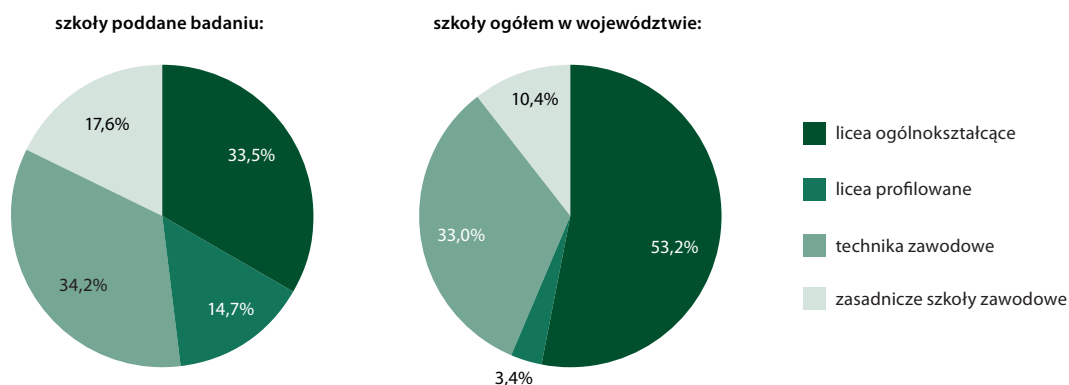
2.1. Charakterystyka populacji młodzieży szkół ponadgimnazjalnych objętej badaniem

W województwie mazowieckim do szkół objętych badaniem uczęszczało w 2011 r. 175,2 tys. uczniów, z czego zdecydowaną większość stanowią uczniowie liceów ogólnokształcących (93,3 tys.). Liczbę uczniów i absolwentów kończących naukę w 2011 r. według poszczególnych typów szkół w województwie przedstawia wykres 1.

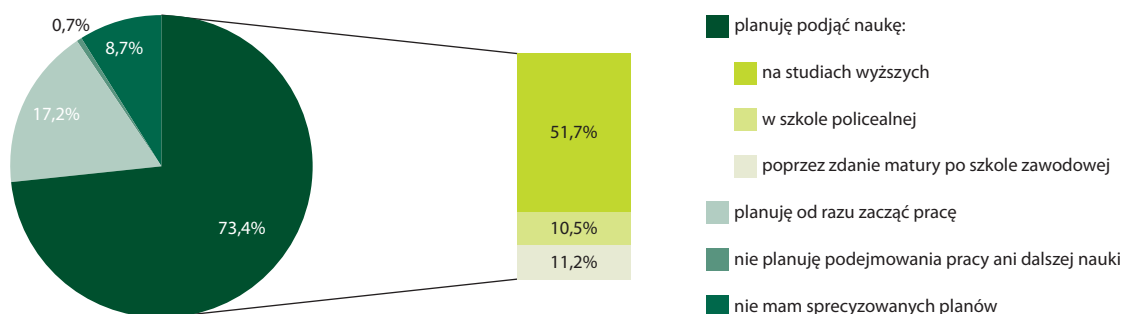
Rozkład grupy ponad 3,5 tys. uczniów, którzy wzięli udział w badaniu, odpowiada proporcjom populacji wszystkich uczniów szkół ponadgimnazjalnych w regionie. Największą grupę stanowili uczniowie techników zawodowych i liceów ogólnokształcących, którzy przeważają też w ogólnej populacji uczniów szkół ponadgimnazjalnych w województwie (wykres 2).

Wykres 1. Liczba uczniów i absolwentów szkół ponadgimnazjalnych według typów szkół objętych badaniem w województwie mazowieckim w 2011 r., w tys.

Wykres 2. Rozkład liczb uczniów poddanych badaniu oraz liczb uczniów ogółem w szkołach województwa mazowieckiego, według rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej

Wykres 3. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Jakie są Twoje plany na przyszłość – po ukończeniu szkoły, w której uczysz się obecnie?”

W badanej grupie proporcje płci wyniosły: 48% kobiet i 52% mężczyzn, przy czym kobiety stanowiły około 2/3 grupy uczniów liceów ogólnokształcących i profilowanych, natomiast w szkołach zawodowych proporcja była odwrotna: 2/3 ankietowanych uczniów techników oraz prawie 3/4 uczniów szkół zawodowych stanowili mężczyźni. 42,9% młodzieży poddanej badaniu to mieszkańcy miast, natomiast 57,1% uczniów mieszkało na terenach wiejskich.

2.2. Plany dotyczące kontynuacji nauki

Prawie 3/4 uczniów, którzy wzięli udział w badaniu, planuje po ukończeniu obecnej szkoły kontynuować naukę (wykres 3). Zdecydowana ich większość chce podjąć dalszą naukę na studiach wyższych. Osoby, które nie będą kontynuować nauki i planują od razu po ukończeniu szkoły podjąć pracę zawodową, to

w większości uczniowie techników i zasadniczych szkół zawodowych. Te osoby w momencie ukończenia obecnej szkoły mają możliwość zdobycia dyplomu zawodowego i wówczas funkcjonują na rynku pracy jako dyplomowani fachowcy wykształceni w określonym zawodzie, posiadający tytuł technika i specyficzne umiejętności.

Spośród uczniów, którzy planują podjąć dalszą naukę na studiach wyższych, zdecydowanie największa grupa to przyszli absolwenci liceów ogólnokształcących. Kształcenie w tej formie jest bowiem nastawione na naukę wiedzy ogólnej i przygotowanie ucznia do podjęcia studiów, nie wiąże się ze zdobyciem zawodu i nie prowadzi do zdobycia specjalistycznych umiejętności umożliwiających podjęcie pracy zawodowej na stanowisku wymagającym zaawansowanych kwalifikacji. 74,9% ankietowanych uczniów liceów ogólnokształcących chce zdobyć wyższe wykształcenie. O studiach wyższych myśli też 57,9% uczniów liceów

profilowanych, jako że ukończenie tego typu szkoły nie pozwala na zdobycie tytułu zawodowego. Ponadto w tej grupie uczniów największy odsetek (22,3% podejmujących dalszą naukę) deklaruował podjęcie nauki w szkole policealnej; wśród uczniów pozostałych typów szkół był to mało popularny wybór (patrz: wykresy 7–10, ilustrujące wybrane ścieżki edukacji i kariery planowane przez uczniów poszczególnych typów szkół).

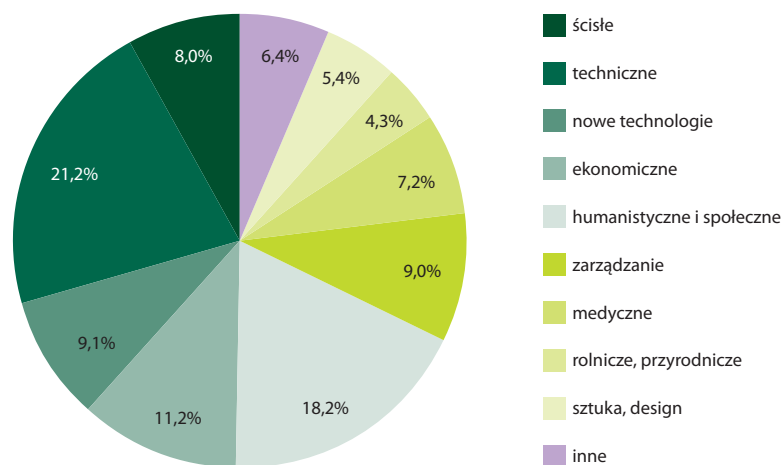
Przekonanie o potrzebie posiadania wyższego wykształcenia jako kluczowego warunku do zdobycia pracy w dzisiejszych czasach wpływa na to, że także duża część młodzieży uczącej się w technikach zawodowych decyduje się na kontynuację nauki na wyższej uczelni (79,1% uczniów techników podejmujących dalszą naukę). W grupie uczniów zasadniczych szkół zawodowych 71,8% planuje podjęcie dalszej nauki w liceum lub technikum zawodowym, a następnie podejście do egzaminu dojrzałości.

Młodzież rozważa dalszą naukę zarówno w trybie dziennym (33,5%), jak i zaocznym lub wieczorowym (38,8%), chociaż część uczniów nie przykłada do tego wagi (24,4% odpowiedzi „planuję kontynuować naukę w takim trybie, na jaki się dostanę”). Największa grupa deklaruująca studia w trybie dziennym to uczniowie liceów ogólnokształcących, natomiast uczniowie pozostałych typów szkół wybierają w większości naukę w trybie zaocznym lub wieczorowym. Nauka w trybie dziennym wiąże się najczęściej z ograniczoną możliwością podjęcia pracy, co odzwierciedla odsetek młodzieży deklarującej podjęcie zatrudnienia

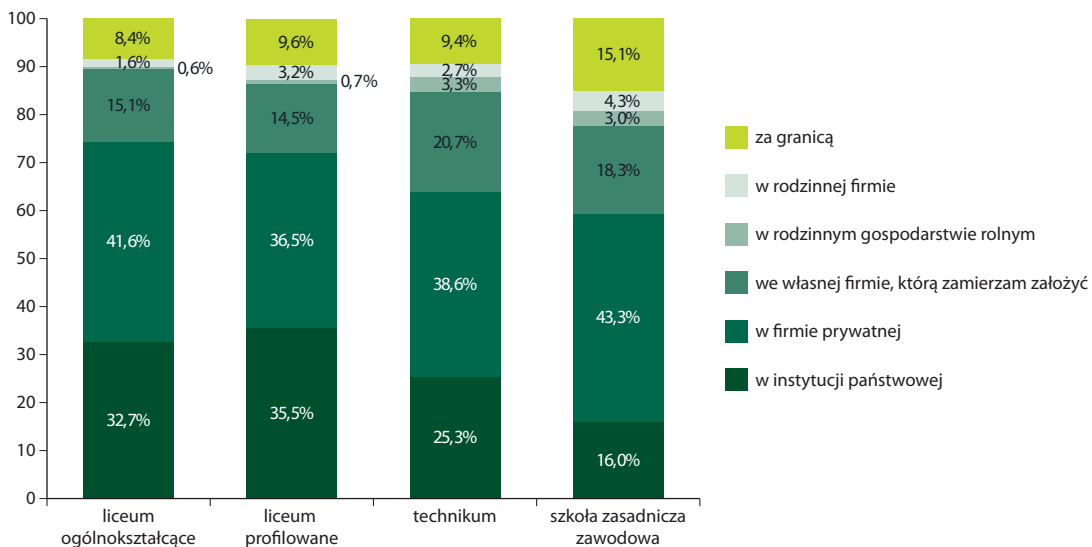
dopiero po zakończeniu nauki (39,6%). Z kolei ponad 90% uczniów decydujących się na zaoczny tryb nauki będzie chciało rozpocząć pracę zawodową jeszcze w trakcie nauki.

Najważniejszą decyzję o wybieranym zawodzie i specjalizacji młodzi ludzie podejmują w momencie wyboru profilu szkoły ponadgimnazjalnej oraz po jej ukończeniu, podczas wyboru kierunku studiów lub dalszego doksztalcenia w innej formie (wykres 4). Pierwszym momentem, w którym młodzież musi podjąć decyzję o profilu kształcenia, jest wybór szkoły po gimnazjum, po którym kończy się powszechne nauczanie ogólne. Jednak wybierając kształcenie w liceum ogólnokształcącym, uczniowie najczęściej zakładają, że po ukończeniu tej szkoły będą kontynuować naukę. Wynika to z faktu, iż licea z założenia mają przygotowywać uczniów z wiedzy ogólnej do podjęcia studiów wyższych, a ich absolwenci, mimo wprowadzanych profili (specjalizacji) klas, nie uzyskują zawodu, ponieważ profil klasy ma ich tylko lepiej przygotować do podjęcia studiów w nieco zawężonym zakresie kierunków. Absolwenci liceów ogólnokształcących odwołują w ten sposób decyzję o podjęciu pracy, jednak nie wiąże się to z ich niechęcią do pracy zawodowej, a raczej z brakiem przygotowania zawodowego i związaną z nim minimalizacją ryzyka pozostawania bez pracy.

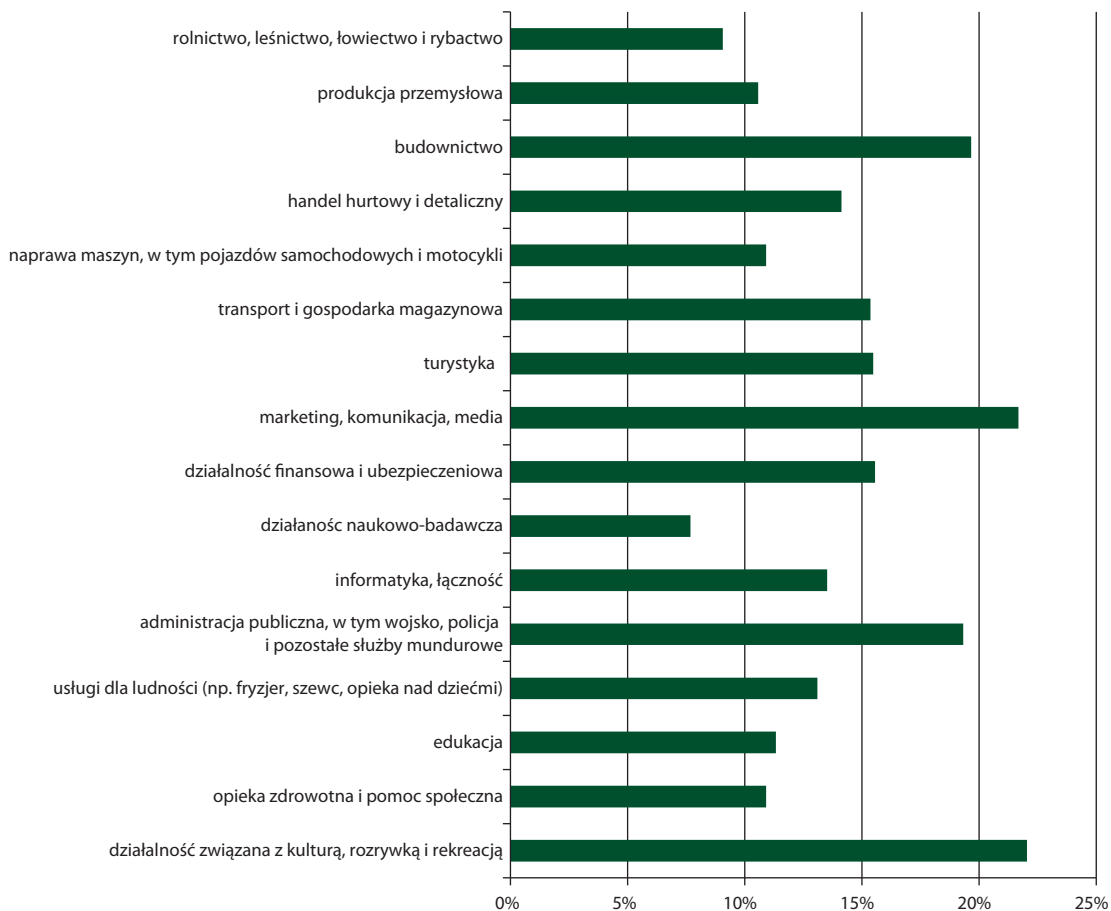
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych w województwie mazowieckim, ze względu na dużą liczbę uczelni mają do wyboru szeroki wachlarz możliwych dalszych kierunków nauki. 38,3% uczniów, którzy

Wykres 4. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „W jakiej dziedzinie zamierzasz się dalej kształcić?”

Wykres 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Chcę/będę pracować...” według rodzajów szkoły ponadgimnazjalnej

Wykres 6. Rozkład odpowiedzi na pytanie „W jakich branżach chciałbyś znaleźć zatrudnienie? Gdzie będziesz szukać pracy?” (pytanie wielokrotnego wyboru)

planują kontynuację nauki, wybiera nauki ścisłe, kierunki techniczne i związane z nowymi technologiami. Z danych opisujących obecną sytuację na rynku pracy wynika, że liczba bezrobotnych z wykształceniem humanistycznym zdecydowanie przewyższa popyt na takich pracowników na rynku pracy. W związku z tym promowane są kierunki ścisłe, których atrakcyjność na rynku pracy wzrasta – są uważane za przyszłościowe i dające większe szanse na karierę zawodową.

Zdecydowana większość uczniów w województwie chce podjąć pracę w trakcie kontynuowania nauki, przed zakończeniem edukacji (77,4%). Ponad połowa młodzieży zamierza podjąć pracę w sektorze prywatnym, spora część tej grupy chciałaby w przyszłości pracować na własny rachunek, zakładając własną działalność gospodarczą. Największa grupa takich osób to przyszli absolwenci techników, którzy po uzyskaniu dyplomu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie mogą go wykonywać np. w formie jednoosobowej działalności gospodarczej. W grupie przyszłych absolwentów szkół zawodowych i techników jest też więcej osób, które planują podjęcie pracy za granicą. Mogą to być osoby, które zamierzają poszukać pracy na otwartym dla Polaków rynku Unii Europejskiej, a ze względu na specyfikę wyuczonego zawodu (i mniejsze oczekiwania płacowe w porównaniu do rodzimych pracowników w krajach zachodniej Europy) będą tam pożądanymi pracownikami. Natomiast w porównaniu do szkół zawodowych i techników większa grupa młodzieży ucząca się w liceach zamierza podjąć pracę w sektorze publicznym (wykres 5).

Pośród branż, w których młodzież będzie w przyszłości szukać pracy, najczęściej wskazywano: działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją, marketing, komunikację i media, budownictwo, administrację publiczną (w tym wojsko, policję i pozostałe służby mundurowe). Dość często uczniowie deklarowali też chęć pracy w transporcie i gospodarce magazynowej, turystyce oraz w branży finansowej i ubezpieczeniowej, natomiast najmniej uczniów chce podjąć pracę w ramach działalności naukowo-badawczej (wykres 6).

Na wykresach 7–10 zilustrowano ścieżki edukacji i kariery najczęściej deklarowane przez uczniów poszczególnych typów szkół. Zastosowane zróżnicowanie grubości wstęg łączących poszczególne decyzje uczniów odzwierciedla ich udział w ogólnej liczbie uczniów danego typu szkół.

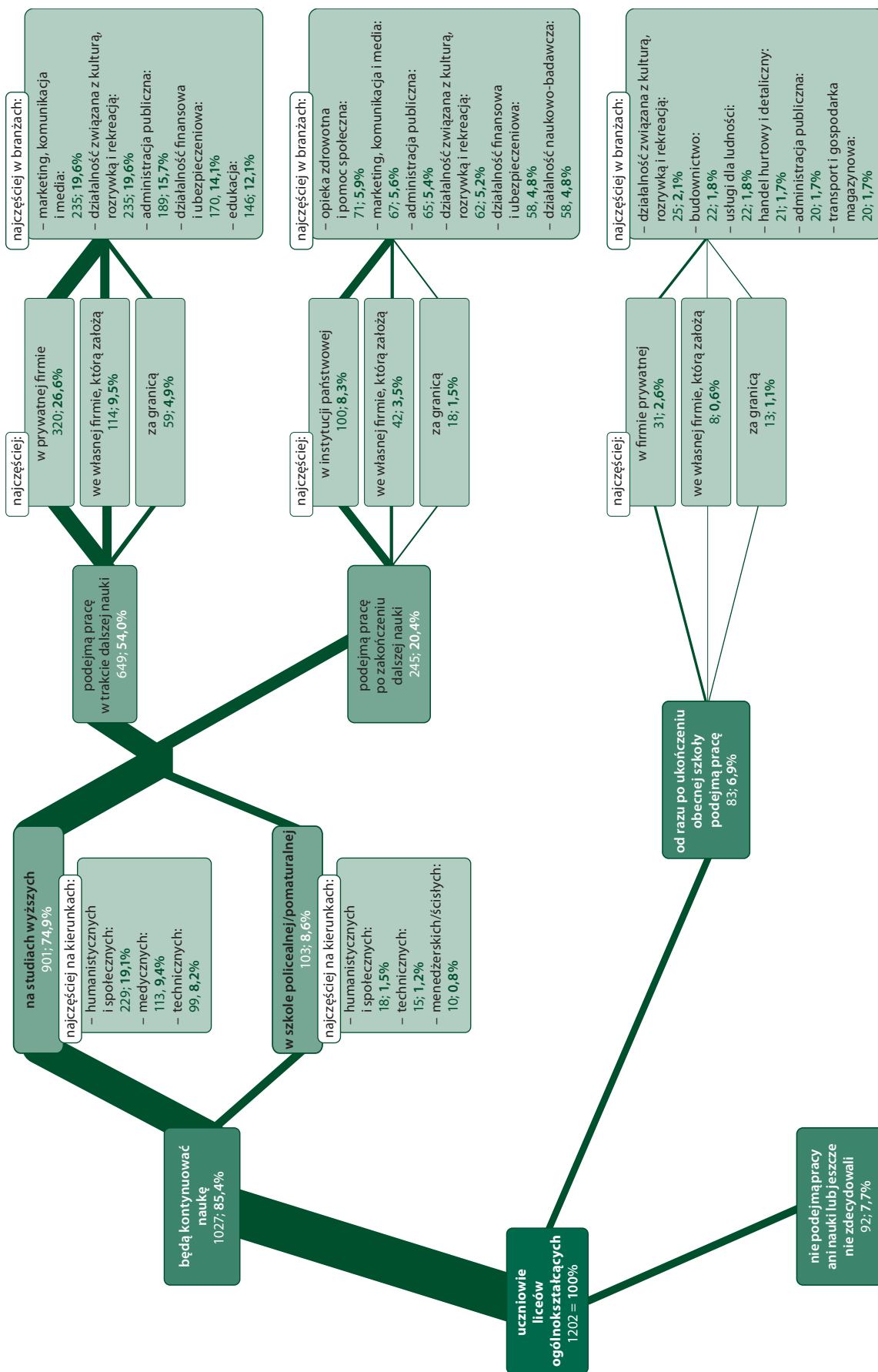
2.3. Atrakcyjność miejsca zamieszkania

Oceniając atrakcyjność swojego miejsca zamieszkania, uczniowie deklarowali, czy są zadowoleni z warunków życia w miejscowości, w której mieszkają, a także, jakie uczucia towarzyszą im, kiedy myślą o swojej miejscowości. Uczniowie wskazywali również, jakie cechy miejscowości w największym stopniu stanowią o jej atrakcyjności, a jakie są źródłem postrzegania miejscowości jako nieatrakcyjnej.

Ponad połowa młodzieży mieszkającej na Mazowszu (54,4%) zadeklarowała, że jest przywiązana do swojego miejsca zamieszkania i traktuje je jako „swoje miejsce”, mimo że ma świadomość istnienia innych atrakcyjniejszych miejsc do życia. 15% badanych uznało swoją miejscowość za najatrakcyjniejszą i najlepszą do życia, z której nie chcą się wyprowadzać. Natomiast 17,5% uczniów chce się za wszelką cenę wyprowadzić z dotychczasowego miejsca zamieszkania (wykres 11).

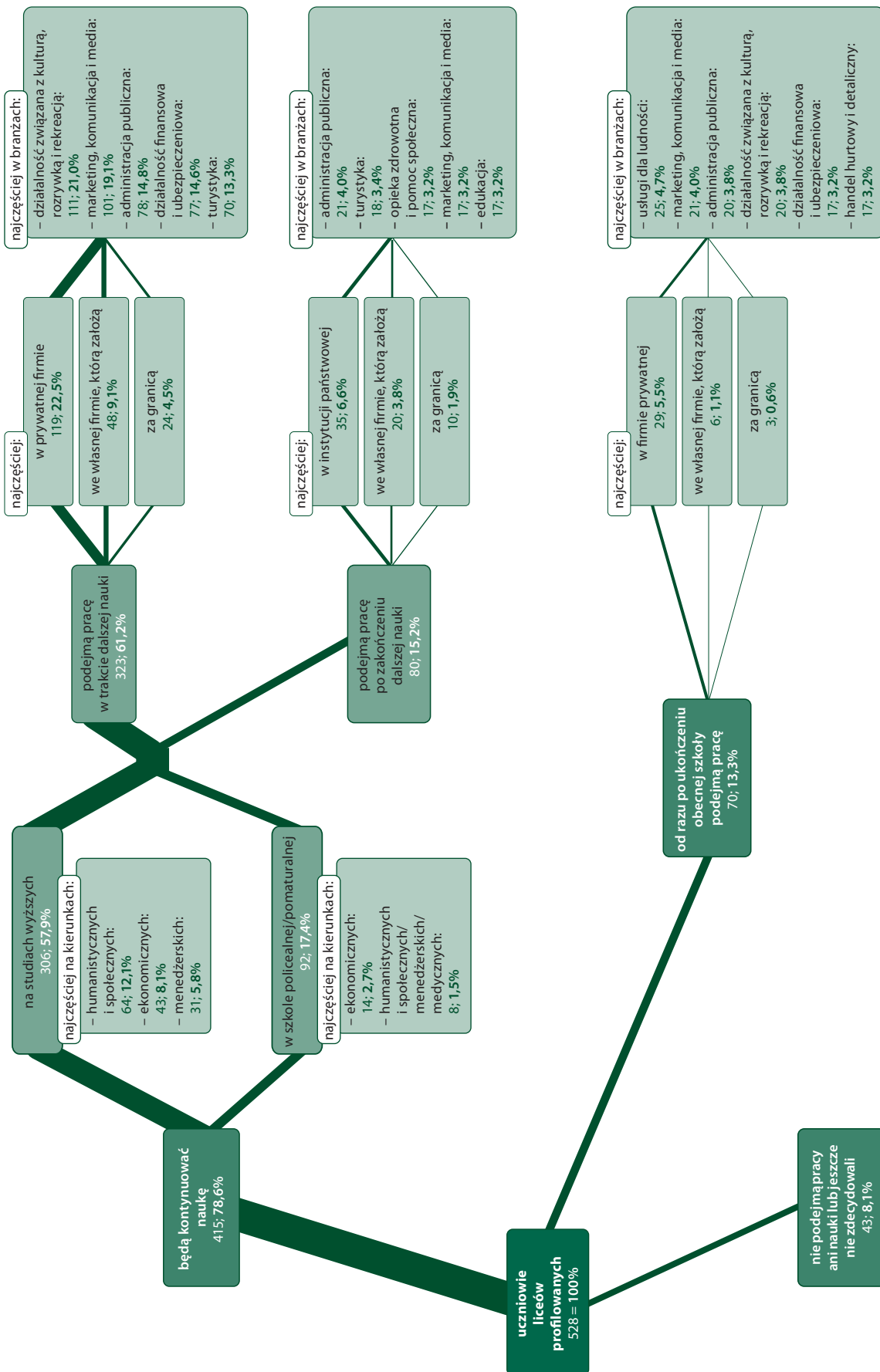
Większe przywiązanie do miejsca zamieszkania wykazują młodzi ludzie mieszkający na terenach wiejskich, natomiast nieco większy odsetek mieszkańców miast niż wsi jest gotowy do zmiany miejsca zamieszkania (wykres 12). Różnica może być związana zarówno z charakterem działalności rolniczej prowadzonej na terenach wiejskich, która ma charakter stacjonarny i wiąże się z przywiązaniem do miejsca jej wykonywania. Mieszkańców miast cechuje mniejsza intensywność więzi z miejscowością zamieszkania, a także są oni bardziej anonimowi w swoim otoczeniu, łatwiej jest zatem podjąć decyzję o zmianie miejsca zamieszkania.

W skali regionu widoczne są wyraźne różnice między postrzeganiem miejsca zamieszkania przez uczniów z Warszawy i z powiatów Obszaru Metropolitalnego Warszawy a peryferiami województwa. Ponad 25% uczniów mieszkających w Warszawie deklaruje bardzo silne przywiązanie do miejsca zamieszkania. Grupa osób zdecydowanych wyprowadzić się ze stolicy w porównaniu do badanych osób mieszkających na innych obszarach województwa jest bardzo mała. W Warszawie odnotowano jednocześnie największy odsetek osób obojętnie traktujących swoje miejsce zamieszkania, co może być związane z dużą liczbą mieszkańców przyjezdnych, którzy nie mają swoich korzeni rodzinnych w stolicy. Obszar Metropolitalny Warszawy znajduje się pod wpływem Warszawy, jednak posiada też część cech obszarów wiejskich i peryferyjnych, przez co stopień

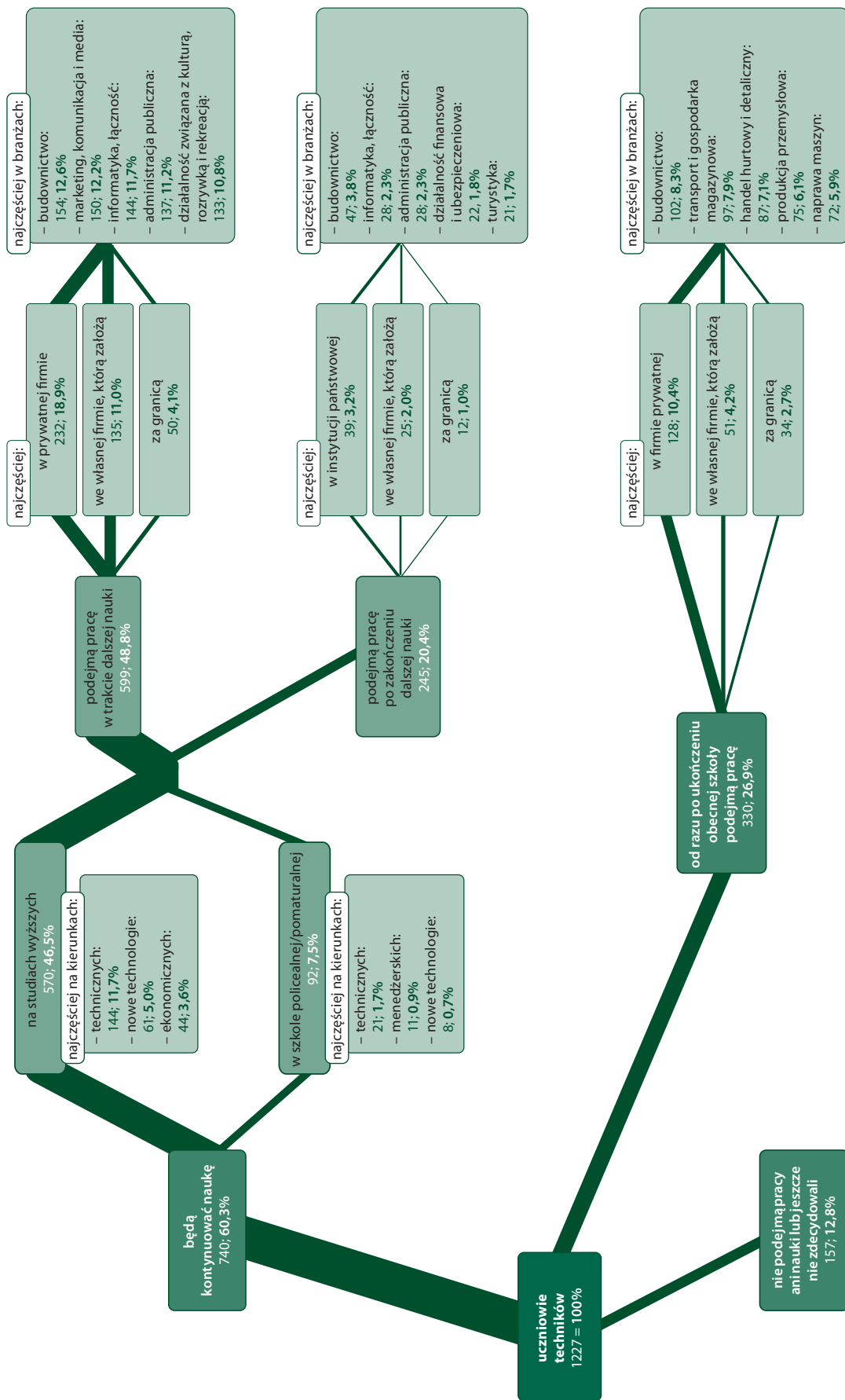
Wykres 7. Ścieżki edukacji i kariery deklarowane najczęściej przez uczniów liceów ogólnokształcących

(liczby na schemacie nie sumują się, ponieważ nie przedstawiono na nim wszystkich możliwych opcji wyboru lub pytania miały charakter wielokrotnego wyboru, np. pytanie o branżę zatrudnienia; podstawą do wartości procentowych jest ogólna liczba uczniów danego typu szkół)

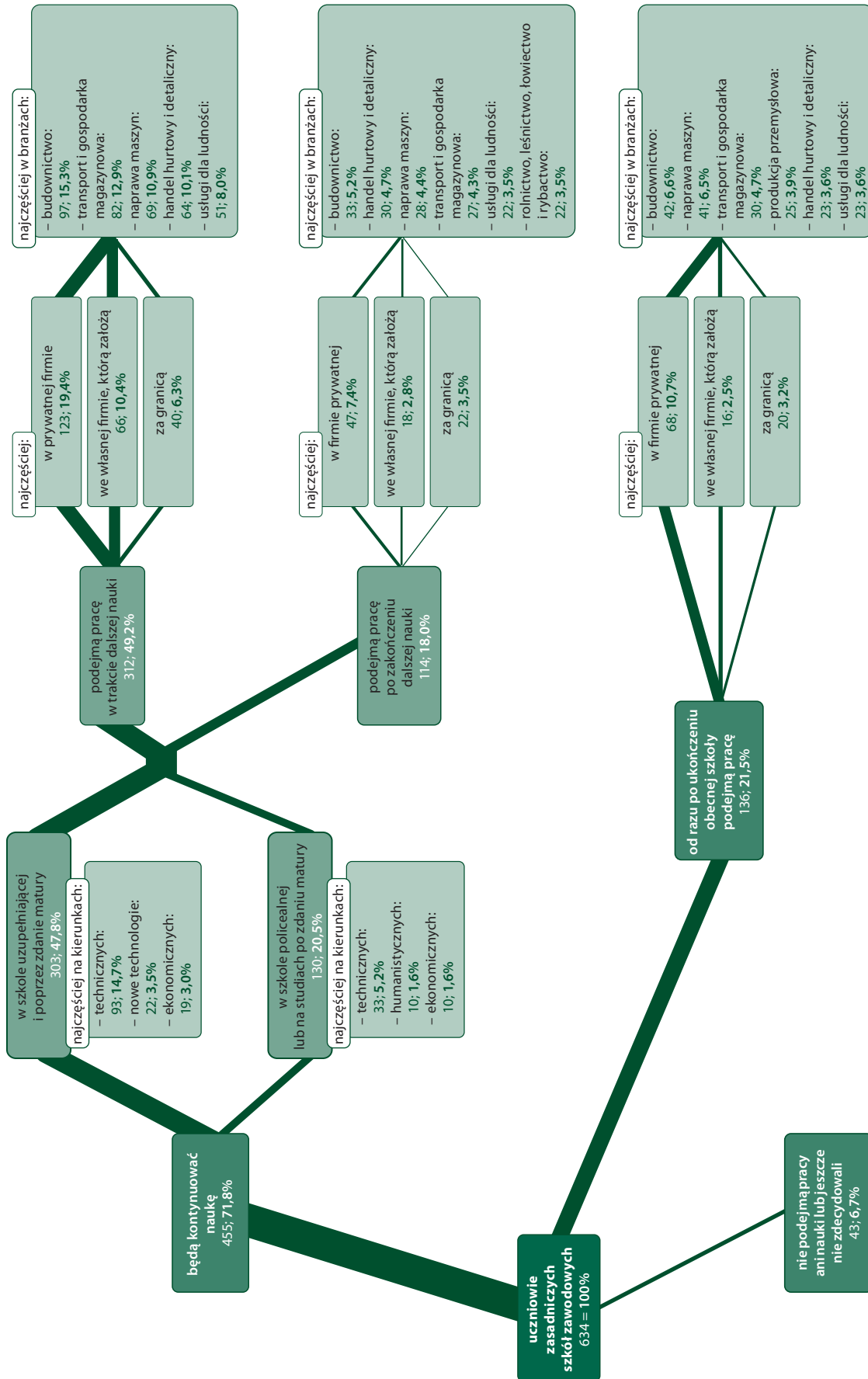
Wykres 8. Ścieżki edukacji i kariery deklarowane najczęściej przez uczniów liceów profilowanych

(liczby na schemacie nie sumują się, ponieważ nie przedstawiono na nim wszystkich możliwych opcji wyboru lub pytania miały charakter wielokrotnego wyboru, np. pytanie o branżę zatrudnienia; podstawą do wartości procentowych jest ogólna liczba uczniów danego typu szkół)

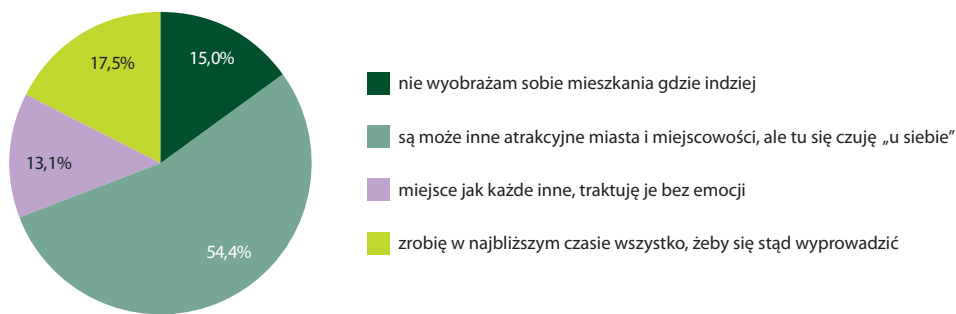
Wykres 9. Ścieżki edukacji i kariery deklarowane najczęściej przez uczniów techników

(liczby na schemacie nie sumują się, ponieważ nie przedstawiono na nim wszystkich możliwych opcji wyboru lub pytania miały charakter wielokrotnego wyboru, np. pytanie o branżę zatrudnienia; podstawą do wartości procentowych jest ogólna liczba uczniów danego typu szkół)

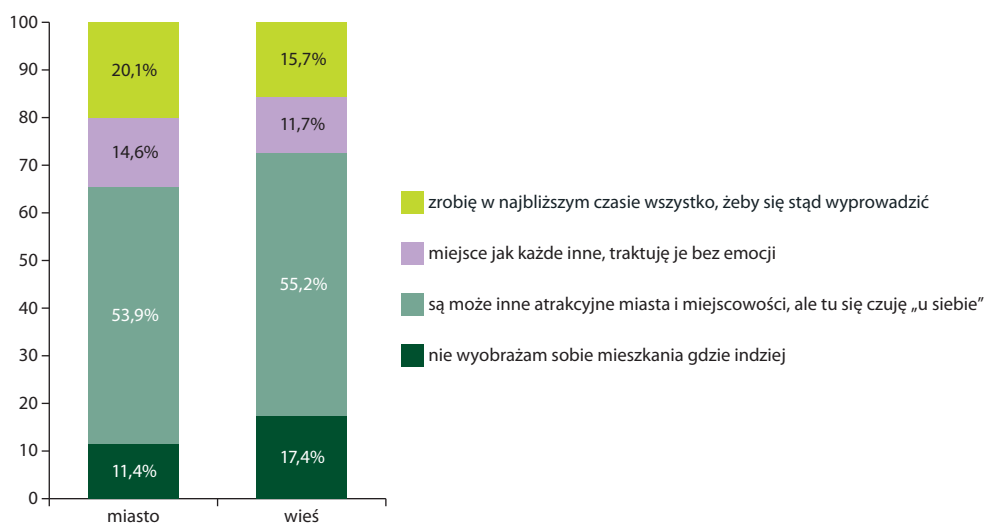

Wykres 10. Ścieżki edukacji i kariery deklarowane najczęściej przez uczniów zasadniczych szkół zawodowych

(liczby na schemacie nie sumują się, ponieważ nie przedstawiono na nim wszystkich możliwych opcji wyboru lub pytania miały charakter wielokrotnego wyboru, np. pytanie o branżę zatrudnienia; podstawą do wartości procentowych jest ogólna liczba uczniów danego typu szkół)

Wykres 11. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Które stwierdzenie najlepiej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (wsi, miasta, miejscowości), w którym mieszkasz?”

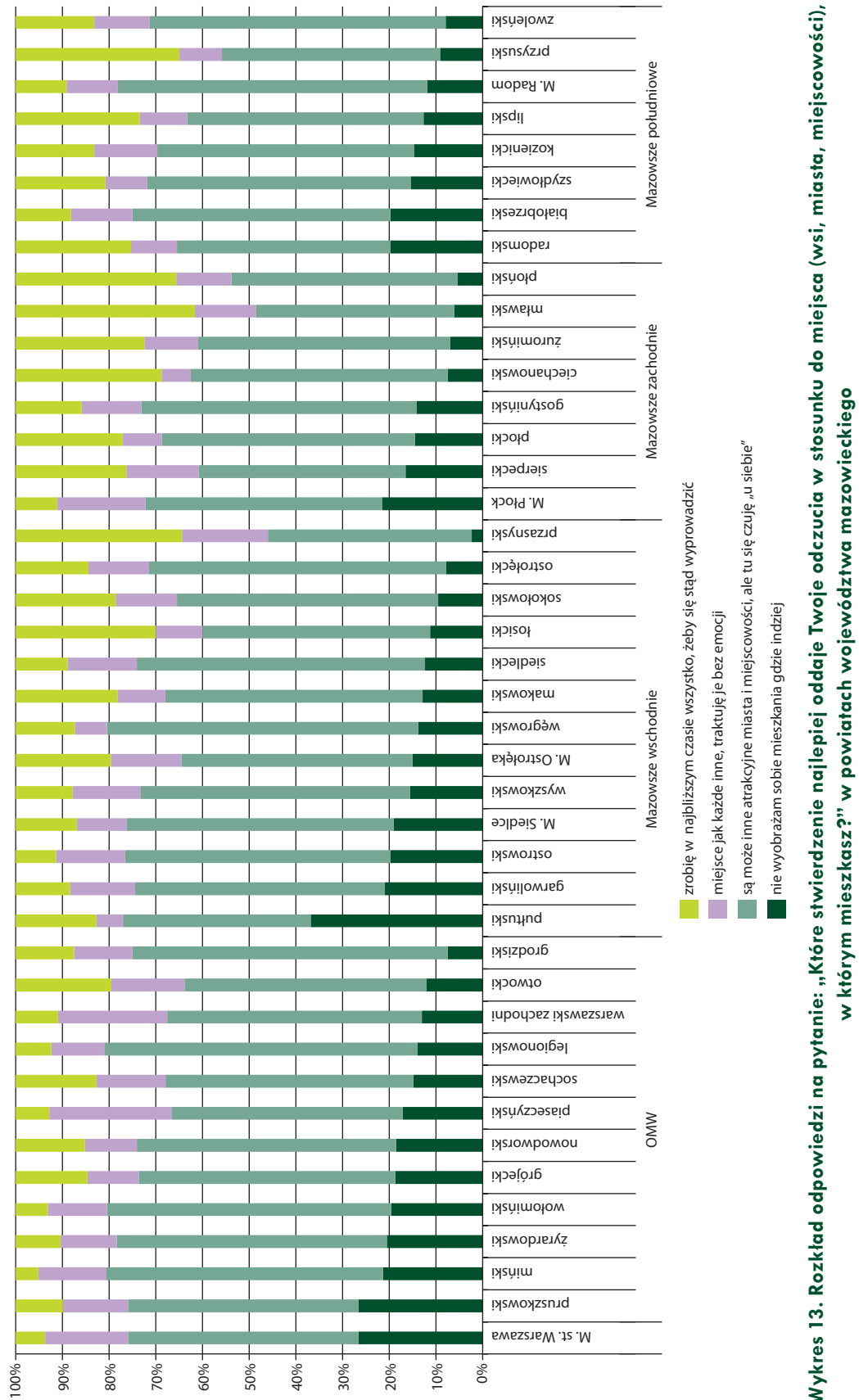
Wykres 12. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Które stwierdzenie najlepiej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (wsi, miasta, miejscowości), w którym mieszkasz?” według miejsca zamieszkania respondentów

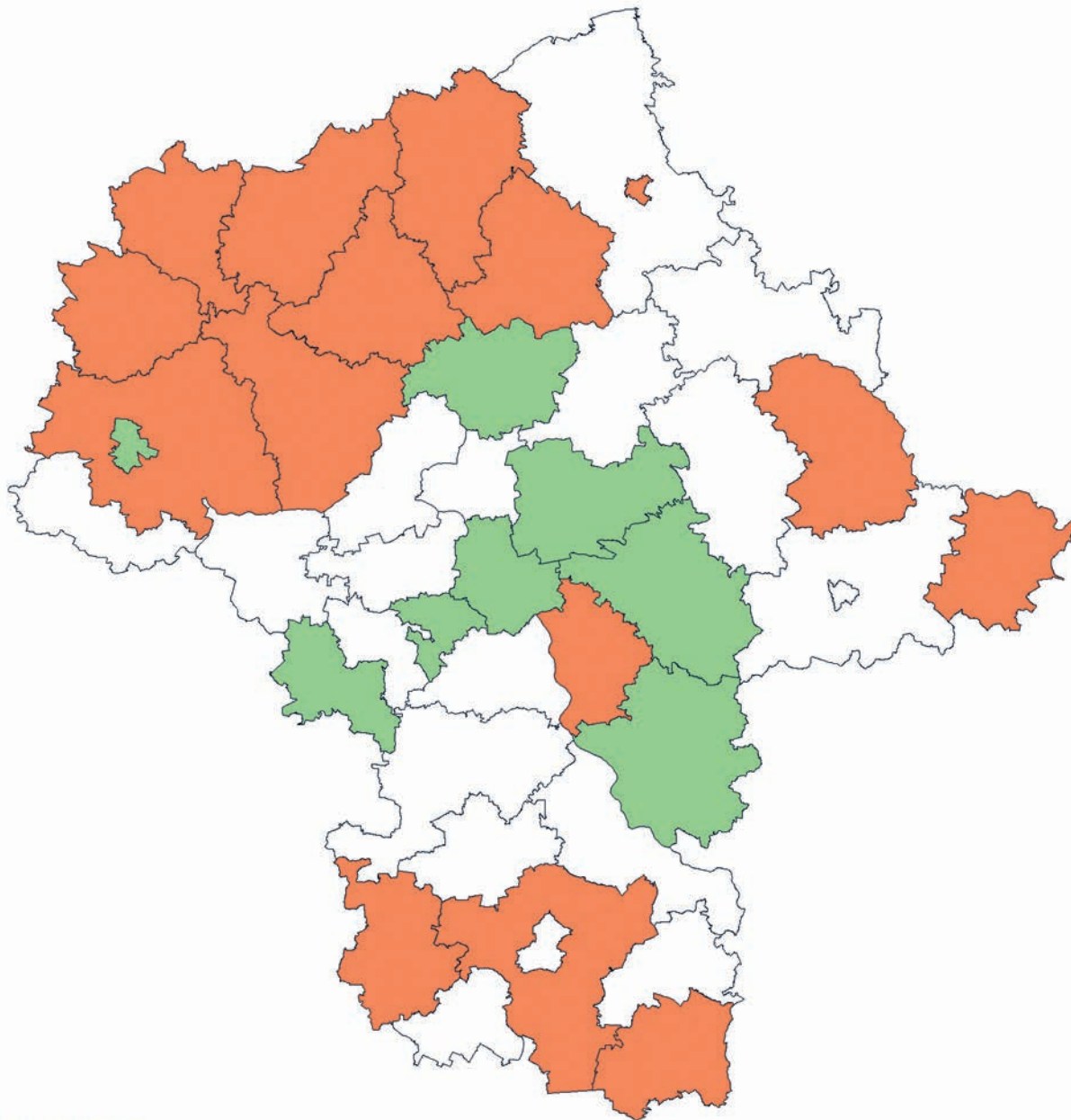
przywiązania i identyfikacji z miejscem zamieszkania jest nieco mniejszy niż w stolicy, a jednocześnie większy niż na obszarach od niej bardziej oddalonych. Natomiast na obszarach peryferyjnych Mazowsza zarejestrowano największy odsetek młodych ludzi zdeterminowanych do opuszczenia rodzinnej miejscowości (maksymalnie 38,4% młodzieży w powiecie – zilustrowane na wykresie 13 i mapie 1).

Przywiązanie młodzieży do miejsca zamieszkania jest też widoczne w rozkładzie odpowiedzi na pytanie o zadowolenie z warunków życia w swojej miejscowości (wykres 14) – większość z ankietowanych uczniów (60,1%) jest z nich zadowolona lub bardzo zadowolona. Z porównania młodych mieszkańców miast

i terenów wiejskich wynika, że mieszkańcy wsi są nieco bardziej zadowoleni z warunków życia w swoich miejscowościach, odsetek uczniów niezadowolonych z warunków życia jest zaś większy w miastach.

Przy porównaniu odpowiedzi na pytania o poziom więzi z miejscowością zamieszkania i poziom zadowolenia z warunków życia jest widoczna korelacja między zadowoleniem i przywiązaniem oraz niezadowoleniem i chęcią wyprowadzki. Oprócz tych możliwych do przewidzenia związków można także zaobserwować, że nie tylko warunki życia stanowią o przywiązaniu do miejsca zamieszkania. Wśród badanych wyłania się grupa osób, które mimo niezadowolenia z jakości życia w dotychczasowym miejscu

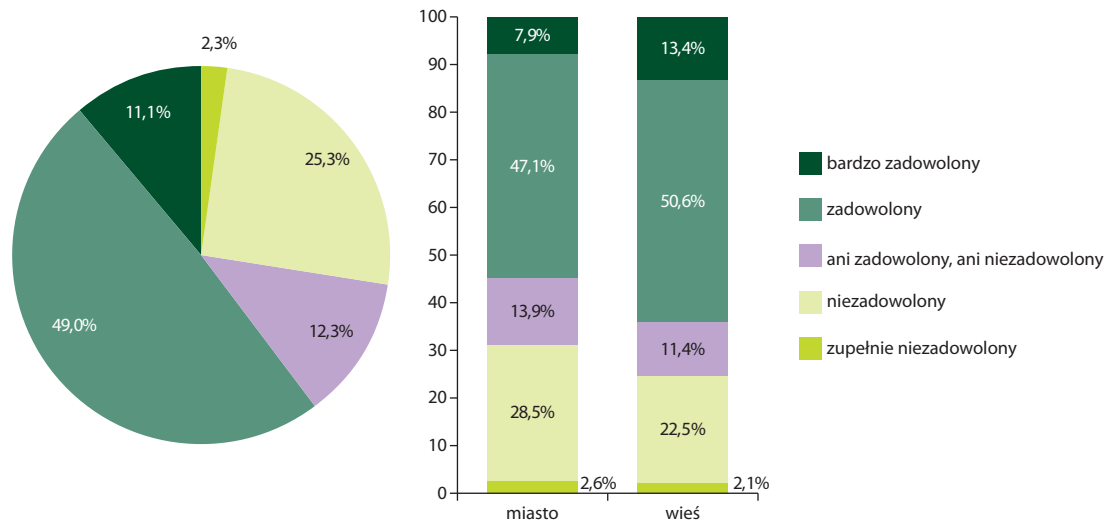

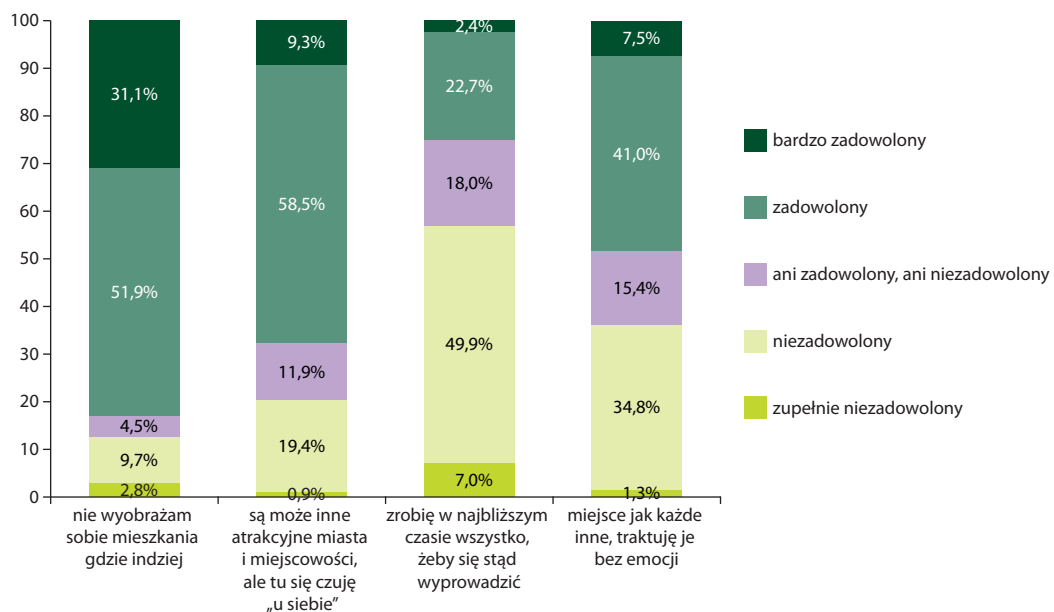
Powiaty, w których:

- > 20% uczniów nie wyobraża sobie mieszkania gdzie indziej (8)
- > 20% uczniów zrobi wszystko, aby wyprowadzić się z dotychczasowej miejscowości (15)

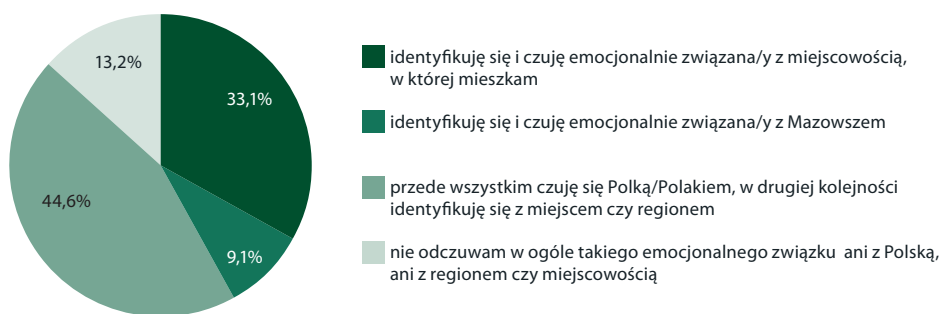
Mapa 1. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 20% uczniów na pytanie: „Które stwierdzenie najlepiej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (wsi, miasta, miejscowości), w którym mieszkasz?” udzieliło odpowiedzi „nie wyobrażam sobie mieszkania gdzie indziej” lub „zrobię w najbliższym czasie wszystko, żeby się stąd wyprowadzić”

Wykres 14. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Oceń ogólny poziom Twojego zadowolenia z warunków życia w miejscu zamieszkania” – ogółem i według miejsca zamieszkania respondentów

Wykres 15. Porównanie odpowiedzi na pytania: „Które stwierdzenie najlepiej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (wsi, miasta, miejscowości), w którym mieszkasz?” oraz „Oceń ogólny poziom Twojego zadowolenia z warunków życia w miejscu zamieszkania”

Wykres 16. Rozkład odpowiedzi na pytanie: „Które ze stwierdzeń oddaje najlepiej Twoje odczucia wobec miejsca, w którym mieszkasz?”

nie wyobrażają sobie mieszkania gdzie indziej i czują się w tym miejscu „u siebie”. Decydujący jest tu czynnik przywiązania do miejsca zamieszkania, do rodziny i znajomych, co przewyższa braki w jakości życia. Jednocześnie jest też grupa młodzieży, która mimo zadowolenia z warunków w miejscu zamieszkania jest zdeterminowana, aby się stamtąd wyprowadzić. Są to osoby, które w swoim miejscu zamieszkania mają zapewniony pewien standard usług i są z nich zadowolone albo też lubią swoje miejsce zamieszkania ze względu na otoczenie lub związek z mieszkającymi tam ludźmi, jednak oferta edukacyjna i możliwości rozwoju kariery zawodowej nie są dla nich satysfakcjonujące (wykres 15).

W kwestii identyfikowania się z miejscem zamieszkania, prawie połowa młodzieży z regionu przedkłada poczucie przynależności narodowej nad związek emocjonalny z lokalnym otoczeniem (wykres 16). Druga najliczniejsza grupa badanych uczniów (33,1%) największe przywiązanie odczuwa właśnie do swojej miejscowości. Najmniej, bo niecałe 10% ankietowanych uczniów identyfikuje się z Mazowszem. Prawdopodobnie tak niski odsetek deklarujących więź z Mazowszem wynika ze słabo ukształtowanej tożsamości regionalnej i niewielkiej integracji obszarów o różnych korzeniach historyczno-kulturowych, które po reformie administracyjnej znalazły się w granicach województwa mazowieckiego.

Na opinię o jakości życia w miejscu zamieszkania składają się odczucia mieszkańców odnośnie do poszczególnych elementów otoczenia, m.in. stanu i kondycji lokalnej gospodarki, dostępu do różnych dóbr i usług, jakości relacji międzyludzkich czy też cech naturalnych środowiska i krajobrazu (tab. 1).

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych biorący udział w badaniu wskazywali czynniki związane ze

zdobywaniem wykształcenia i pracą zawodową jako najbardziej znaczące słabości ich miejsc zamieszkania. Były to m.in.: trudność znalezienia pracy, mały wybór szkół i kierunków nauki utrudniający zdobycie wykształcenia oraz niekorzystne warunki do zakładania własnych firm i prowadzenia działalności gospodarczej. Jako wady często były także wskazywane: utrudniony dostęp do różnych możliwości spędzania wolnego czasu, wysokie koszty utrzymania oraz dostępność i ceny mieszkań. Cechy wymienione jako wady są bardziej dotkliwe dla mieszkańców terenów wiejskich, gdzie dostęp do niektórych usług i dóbr, a także możliwości realizacji wielu działań są utrudnione w porównaniu z obszarami miejskimi.

Wady Warszawy to według mieszkającej tam młodzieży przede wszystkim wysokie koszty utrzymania (65,8%, w tym 35,5% uważa je za dużą wadę stolicy), dostępność mieszkań oraz ich cena, przy czym w przypadku Warszawy to nie zasób mieszkań, a ich wysokie ceny są negatywnym aspektem życia w tym mieście. Trzecią najliczniej wskazywaną przez młodzież wadą Warszawy jest trudność znalezienia pracy. Warszawa jest największym rynkiem pracy w regionie i w skali kraju, a mimo to uczniowie mieszkający w stolicy wyrażają obawy co do możliwości znalezienia zatrudnienia. Obawa ta jest bardziej uzasadniona w przypadku mieszkańców pozostałych obszarów województwa, którzy wskazują na trudność znalezienia pracy jako na wadę najbardziej rzutuującą na atrakcyjność ich miejsca zamieszkania (wskazało ją 60,7% ankietowanych uczniów z obszaru OMW i ponad 70% z pozostałego terytorium Mazowsza).

Na całym terytorium województwa, łącznie z Warszawą i OMW, młodzież dostrzega ograniczenia w dostępie do różnych możliwości spędzania wolnego czasu w swojej miejscowości (tj. kino, teatr, obiekty

Tabela 1. Najważniejsze zalety i wady miejscowości wskazywane przez uczniów, według poszczególnych obszarów województwa

Wyszczególnienie		Warszawa	Obszar Metropolitalny Warszawy	Obszary pozametropolitalne
ZALETY	obecność rodziny i znajomych, przyjaznego i znajomego środowiska	+	+	+
	dostęp do różnego rodzaju usług	+	+	+
	dostęp do szerokopasmowego Internetu	+	+	
	czyste środowisko, atrakcyjne krajobrazy			+
	dostępność transportowa, łatwość dojazdu, dostępność różnych środków transportu		+	
WADY	łatwość w znalezieniu pracy	-	-	-
	wysokość kosztów utrzymania	-	-	
	dostęp do różnych możliwości spędzania wolnego czasu		-	-
	dostępność mieszkań oraz ich ceny	-		
	wyбір szkół i kierunków nauki, dostęp do szkoleń, kursów językowych i możliwości podniesienia poziomu wykształcenia			-
	możliwość założenia własnej firmy, liczba dziedzin, w których można założyć firmę, liczba firm konkurujących			-

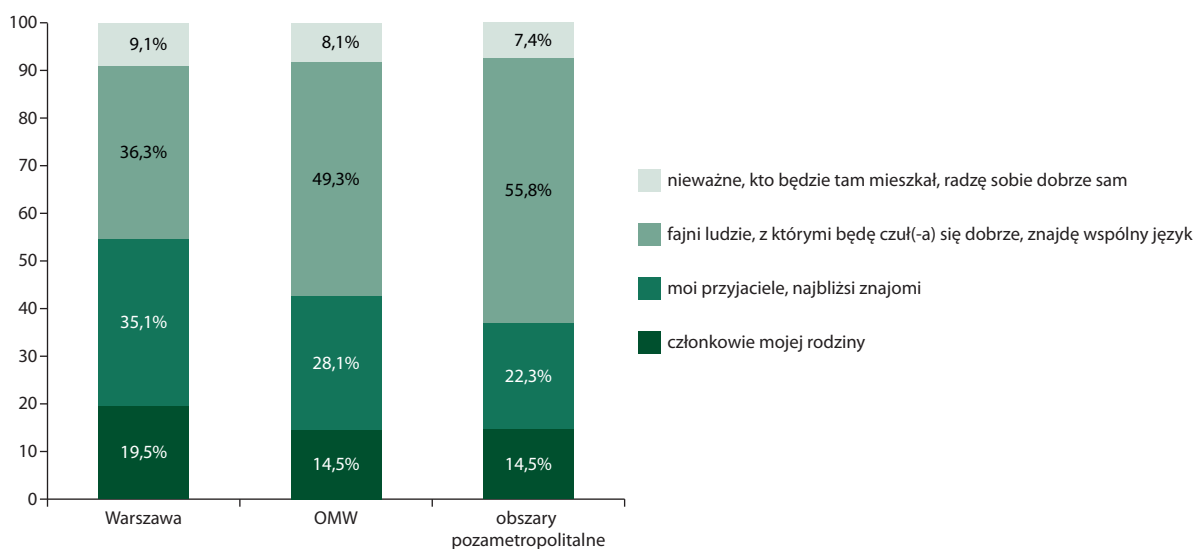
sportowe, inne obiekty rozrywkowe). Po trudnościach w znalezieniu pracy była to druga najczęściej wskazywana (przez ponad połowę uczniów) wada miejsca zamieszkania. W Obszarze Metropolitalnym Warszawy dotkliwą konsekwencją bliskości stolicy są wysokie koszty utrzymania, na które wskazuje ponad połowa z mieszkających tam uczniów. Natomiast na pozostałych obszarach wskazywano na niewielki wybór szkół i kierunków nauki, trudności w dostępie do szkoleń, kursów językowych i możliwości podniesienia poziomu wykształcenia. Podobnie często (wskazania ok. 50% młodzieży) za wadę miejscowości zamieszkania są uważane stosunkowo słabsze szanse na osiągnięcie sukcesu przez założenie własnej firmy (uwarunkowane liczbą dziedzin, w których można założyć firmę i liczbą firm konkurujących) oraz niska dostępność mieszkań (brak mieszkań bądź ich wysoka cena).

Za największą zaletę mieszkania w rodzinnej miejscowości młodzież uznaje obecność rodziny i znajomych oraz przyjaznego środowiska życia. Deklaruje tak ponad 80% uczniów, zarówno mieszkających w miastach, jak i na terenach wiejskich. Te odpowiedzi podkreślają przywiązanie do miejsca

zamieszkania, które może być nieracjonalne ze względów ekonomicznych, ale ważne ze względu na rolę związków uczuciowych i relacji społecznych w życiu człowieka. Stąd też bierze się duża liczba młodych ludzi deklarujących, że chcą pozostać w swojej miejscowości, nawet jeśli nie jest to najatrakcyjniejsze miejsce do życia.

Również w odniesieniu do Warszawy najczęściej wskazywaną zaletą były obecność bliskich osób. Jako inne znaczące zalety stolicy mieszkający w niej uczniowie wskazują cechy charakterystyczne dla dużego miasta – dostęp do różnego rodzaju usług oraz dostęp do szerokopasmowego Internetu. Podobne zalety, jak również korzyści z dostępności transportowej, odczuwają także uczniowie mieszkający w OMW, którzy korzystają z oddziaływania stolicy na najbliższe otoczenie.

Za jedną z największych zalet mieszkania na obszarach pozametropolitalnych młodzież uznaje bliskość atrakcyjnych krajobrazów oraz czyste środowisko. Tę cechę za zaletę uważają też mieszkańcy OMW, a im dalej od Warszawy i dużych miast, tym więcej osób wskazywało ją jako stanowiącą o atrakcyjności miejsca zamieszkania. Często także badani uznawali

Wykres 17. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czym powinno się charakteryzować idealne miejsce zamieszkania, takie jakie byś sobie wymarzył(a)?” w części dotyczącej relacji międzyludzkich

stosunkowo dobrą dostępność różnych usług za wadę mieszkania w miejscowości na obszarach pozamiejskich. Taka liczba wskazań może oznaczać, że mniejsze ośrodki miejskie w regionie pozwalają na zaspokojenie różnorodnych potrzeb mieszkańców peryferii województwa na zadowalającym poziomie. Nadal jednak prawie 25% mieszkańców terenów wiejskich województwa uważa dostęp do różnych usług za wadę ich miejscowości.

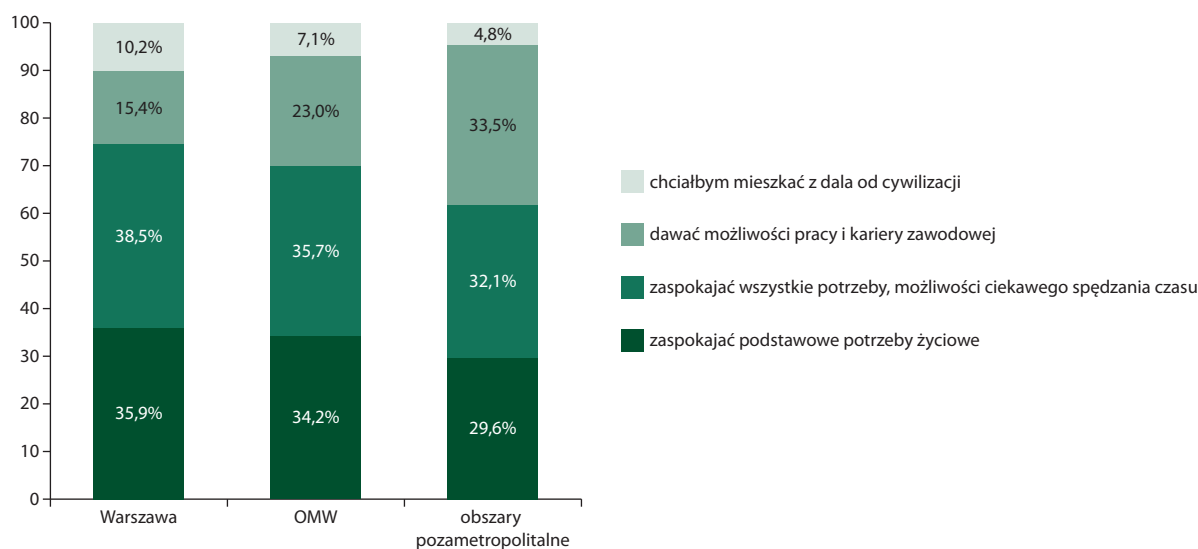
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych określali także swoje oczekiwania dotyczące warunków życia i otoczenia, w jakim chcieliby mieszkać i pracować. Młodzież została poproszona o określenie cech, które powinno mieć ich idealne miejsce zamieszkania. Uczniowie mieli wybrać cechy, którymi kierowaliby się przy poszukiwaniu najlepszego miejsca do życia w ramach czterech kategorii: rodzaju więzi międzyludzkich, na których zachowaniu najbardziej im zależy (więzi rodzinne, przyjacielskie itp.), możliwości zaspokojenia potrzeb bytowych, możliwości realizacji planów i preferowanego tempa życia, które charakteryzuje dane miejsce, oraz stopnia zaangażowania w życie społeczne i relacji ze społecznością lokalną.

Jeśli chodzi o więzi międzyludzkie, ponad połowa młodzieży preferowałaby miejsce, w którym mieszkają „fajni” ludzie, z którymi łatwo znaleźć wspólny język i można czuć się dobrze. Niekoniecznie muszą to być członkowie rodziny i dotychczasowi znajomi, jednak pozytywne relacje międzyludzkie i akceptacja

społeczna jest dla młodych ludzi ważna, ponieważ tylko niecałe 10% deklarowało, że nie zależy im na obecności odpowiednich ludzi w otoczeniu miejsca zamieszkania. 14,7% przedkłada więzi rodzinne nad inne relacje, a 24,1% uczniów zależy na mieszkaniu w towarzystwie dotychczasowych znajomych i przyjaciół.

Przy porównaniu odpowiedzi uczniów z Warszawy, OMW i obszarów pozamiejskich widoczne są pewne różnice (wykres 17). To pośród młodzieży ze stolicy jest najwięcej osób, którym zależy na mieszkaniu w towarzystwie rodziny, a także najbliższych znajomych. 36,3% uczniów szkół warszawskich w swoim idealnym miejscu zamieszkania potrzebuje mieć ludzi przyjaznych, ale z kolei poza OMW tej odpowiedzi udzieliła ponad połowa z ankietowanych uczniów. Wydawać by się mogło, że to na obszarach peryferyjnych więzi rodzinne mają większe znaczenie. Tymczasem z wyników badania wynika, że to w dużym mieście, jakim jest Warszawa, w której życie jest bardziej anonimowe, docenia się głębsze więzi interpersonalne.

Słabsze związki z rodziną na obszarach peryferyjnych mogą wynikać z większych niż w stolicy różnic międzypokoleniowych, m.in. z luki technologicznej. Na obszarach wiejskich mniej jest bowiem starszych osób, które potrafią biegle obsługiwać komputer i znają najnowsze technologie informacyjno-komunikacyjne. Młodsze pokolenie ma styczność z komputerem

Wykres 18. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czym powinno się charakteryzować idealne miejsce zamieszkania, takie jakie byś sobie wymarzył(a)?”

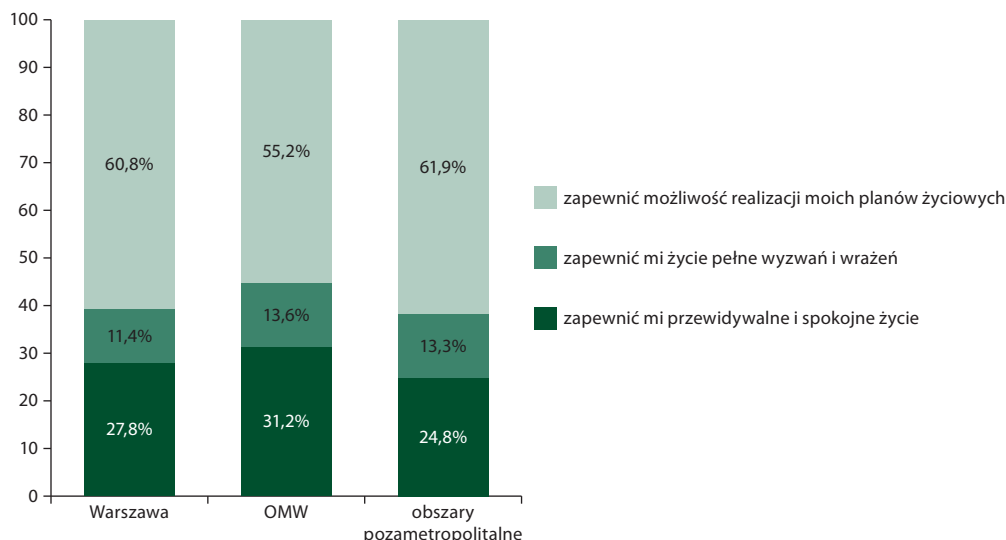
w części dotyczącej możliwości zaspokojenia potrzeb (pełna treść odpowiedzi: „to miejsce musi mi dawać przede wszystkim możliwość znalezienia pracy i zrobienia kariery zawodowej”, „w tym miejscu może nie być żadnych usług, chciałbym mieszkać z dala od cywilizacji”, „w tym miejscu muszę mieć wygodne mieszkanie i wszystkie usługi, w tym te dające możliwości ciekawego spędzania czasu”, „muszę tam mieć zaspokojone podstawowe potrzeby życiowe (wygodne mieszkanie, podstawowe usługi handlowe, lekarz), do pracy i w celach rozrywkowych mogę dojeżdżać do innej miejscowości”)

od wczesnych lat życia, jeśli nie w domu, to w szkole podstawowej, dlatego nowe technologie nie są już dla niego obce. Wykorzystywanie Internetu do kontaktowania się z innymi zmienia charakter relacji międzyludzkich – społeczność internetowa jest globalna i nie ogranicza jej odległość. Młodzież może dzięki temu nawiązywać kontakty z rówieśnikami o podobnych poglądach i zainteresowaniach. Jeśli ci młodzi ludzie nie znajdą wspólnego języka z najbliższym otoczeniem i rodziną, właśnie ze względu na lukę technologiczną, to tym bardziej będą doceniali kontakty z osobami poznanymi w sieci, mimo że tylko wirtualne. W Warszawie, ze względu na większe upowszechnienie technologii informatycznych, luka międzypokoleniowa nie jest w tej kwestii tak znacząca.

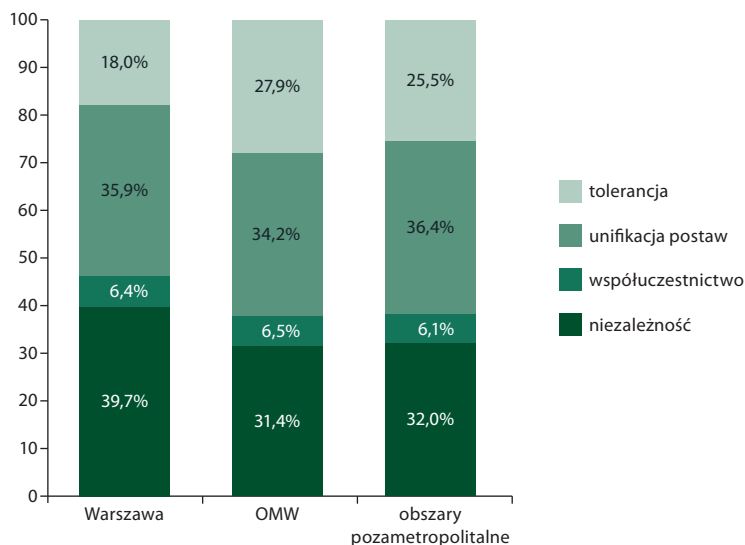
W kwestii możliwości zaspokojenia potrzeb w miejscu zamieszkania uczniowie mieszkający w województwie mazowieckim mają dość sprecyzowane wymagania (wykres 18). W zdecydowanej większości chcą mieszkać w miejscu, które pozwoli im na zaspokojenie co najmniej podstawowych potrzeb. 34,1% młodzieży z Mazowsza chce mieszkać tam, gdzie będą mogli korzystać z jak największej liczby dostępnych usług i możliwości spędzania wolnego czasu. Podobny

odsetek osób deklaruje, że wystarczą im podstawowe usługi w miejscu zamieszkania. Są też tacy, którzy szukają spokoju z dala od cywilizacji (6,4% ogółu młodzieży), najwięcej jest ich w Warszawie (10,2% młodzieży mieszkającej w stolicy). Dla sporej grupy młodych ludzi najważniejsza jest jednak możliwość znalezienia pracy i robienia kariery zawodowej. Wyraźną różnicę widać tu między Warszawą a obszarami pozametropolitalnymi (15,4% uczniów odpowiedziało tak w stolicy, 33,5% na peryferiach regionu).

Z rozkładu odpowiedzi na pytanie dotyczące możliwości realizacji planów i preferowanego tempa życia młodych ludzi można wnioskować, że większość młodzieży w województwie stawia na rozwój kariery i realizację planów życiowych (wykres 19). W związku z tym takie osoby będą poszukiwać miejsca zamieszkania, które pozwoli im te plany zrealizować. Tylko niewielkiemu odsetkowi uczniów zależy na bardzo dynamicznym życiu w miejscu pozwalającym na przeżywanie szczególnych wyzwań i wrażeń. Rozkład odpowiedzi na to pytanie nie wykazał dużych różnic między centrum regionu i jego peryferiami, w tym zakresie nie różnią się też odpowiedzi mieszkańców miast i terenów wiejskich.

Wykres 19. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czym powinno się charakteryzować idealne miejsce zamieszkania, takie jakie byś sobie wymarzył(a)?” w części dotyczącej stylu i tempa życia

Wykres 20. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czym powinno się charakteryzować idealne miejsce zamieszkania, takie jakie byś sobie wymarzył(a)?”

w części dotyczącej postaw i relacji społecznych (pełna treść odpowiedzi: niezależność – „to miejsce powinno mi gwarantować spokój i anonimowość, żaden z sąsiadów nie będzie ‘wchodził z butami w moje życie’”, współuczestnictwo – „w tym miejscu ludzie powinni tworzyć wspólnotę, nie powinno być obojętności na innego człowieka, wszystkim powinno zależeć na tym, co się w tej miejscowości dzieje”, unifikacja postaw – „w tym miejscu muszą żyć ludzie, którzy będą mieli takie same poglądy jak ja”, tolerancja – „w tym miejscu muszą żyć ludzie tolerancyjni, akceptujący różne poglądy i odmienne od powszechnie przyjętych zachowania”)

W kontekście preferowanych postaw i relacji ze społecznością lokalną w miejscu zamieszkania młodzieży zależy najbardziej na funkcjonowaniu w grupie ludzi, która – z jednej strony – jest wspólnotą dbającą o wspólne, jednolite poglądy i interesy (35,5% ogółu odpowiedzi), a z drugiej – składa się z ludzi tolerancyjnych i akceptujących różne potrzeby i poglądy wyrażane przez członków grupy (34,4%). 23,8% uczniów na Mazowszu zależy z kolei na zachowaniu anonimowości w miejscu zamieszkania. Najmniejsza grupa takich osób jest wśród uczniów mieszkających w Warszawie, zapewne ze względu na i tak znaczną anonimowość w dużym mieście. Osobom o podobnych poglądach raczej nie zależy na nawiązywaniu szczególnych więzi w społeczności, wśród której żyją. Bardzo mały odsetek osób ceniących sobie współuczestnictwo w społeczności lokalnej świadczy o słabości kapitału społecznego w całym regionie. W perspektywie dążenia do jego wzmacniania zmiana podejścia do funkcjonowania w społeczności lokalnej może być istotnym wyzwaniem (wykres 20).

2.4. Szanse na realizację aspiracji i planów życiowych

Młodzi ludzie przy wyborze swojej dalszej ścieżki edukacji i kariery muszą brać pod uwagę dostępność różnych możliwości, które oferuje im otoczenie. Z jednej strony, wybór kierunku kształcenia wynika z indywidualnych preferencji i zainteresowań, z drugiej zaś – jest uwarunkowany sytuacją na rynku pracy w miejscu zamieszkania i możliwością podjęcia pracy w wyuczonym zawodzie. Dostępność do miejsc pracy w danej branży będzie zachęcała młodzież do zdobywania odpowiednich kwalifikacji, dostępne miejsca pracy w dużym mieście będą zaś przyciągały pracowników z terenów wiejskich, gdzie oferta rynku pracy jest uboższa.

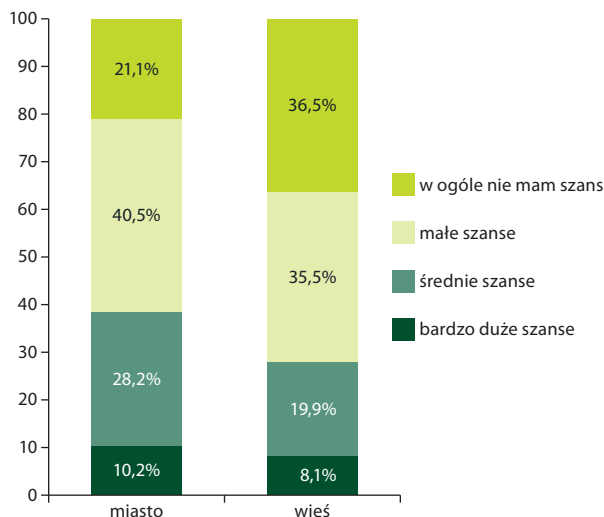
Młodzież biorąca udział w badaniu oczekuje wobec przyszłej pracy zawodowej przede wszystkim pewności i stabilności zatrudnienia. Jest to bardzo ważny czynnik dla 88,8% uczniów. W drugiej kolejności młodym ludziom zależy na wysokich zarobkach (79,9% uznało je za bardzo ważne). Praca zawodowa powinna też dawać szanse na rozwój osobisty, udoskonalanie umiejętności i poszerzanie zainteresowań zawodowych. Ten aspekt w karierze jest bardzo ważny dla 69,1% uczniów. Nieco mniejsze znaczenie, chociaż często wskazywane jako co najmniej średnio

ważne, mają dla młodych ludzi oczekiwania związane z łączeniem pracy zawodowej i życia rodzinnego: możliwości wsparcia pracowników w wychowywaniu dzieci np. przez organizację żłobka lub przedszkola prowadzonego przez pracodawcę (45,3% młodzieży uważa je za bardzo ważne, 32,2% za średnio ważne), a także możliwość godzenia obowiązków zawodowych z rodzinnymi dzięki pracy stacjonarnej, bez częstych wyjazdów służbowych i nadgodzin (odpowiednio 37,7% i 38,8% wskazań).

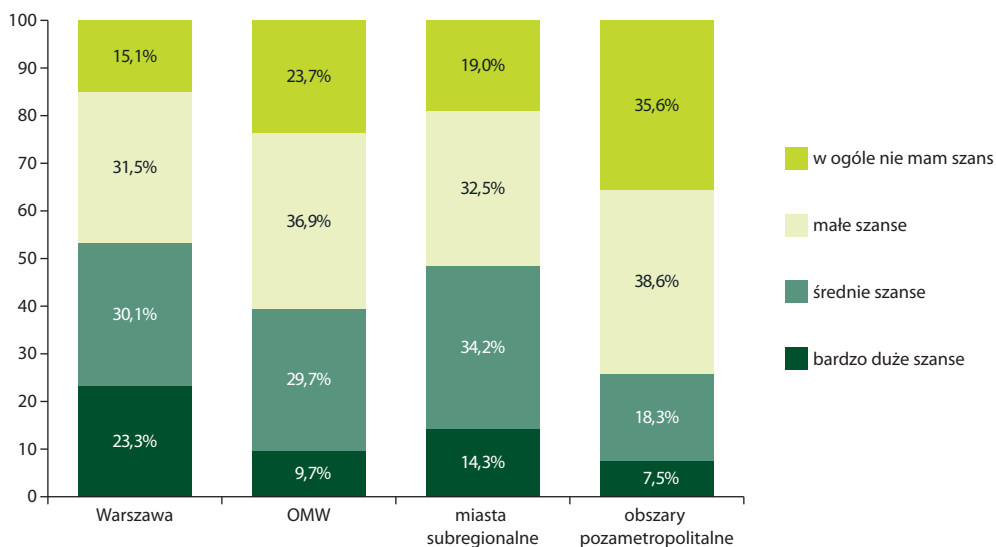
Duży wpływ na możliwość podjęcia pracy zgodnej z oczekiwaniami będzie miała sytuacja na lokalnym rynku pracy (wykres 21). Jednakże młodzież mieszkająca na Mazowszu nie ocenia pozytywnie swoich szans na znalezienie pracy w rodzinnej miejscowości. Uczniowie mieszkający na wsi są bardziej pesymistyczni w stosunku do swoich szans na lokalnych rynkach pracy. Aż 36,5% uczniów z terenów wiejskich uważa, że nie ma w ogóle szans na znalezienie pracy w swoim miejscu zamieszkania. Słabość lokalnych rynków pracy na terenach wiejskich powoduje, że mieszkający tam młodzi ludzie mogą w ogóle nie brać pod uwagę możliwości poszukiwania pracy w swojej okolicy.

Najlepsze wyobrażenie o swojej sytuacji na lokalnym rynku pracy mają mieszkańcy Warszawy. Młodzież mieszkająca w miastach subregionalnych: Radomiu, Płocku, Siedlcach i Ostrołęce również dostrzega w swoich miejscowościach pewne możliwości pozwalające na rozwój osobisty (prawie połowa uczniów ocenia szanse w swojej miejscowości na co najmniej średnie). Natomiast ponad 70% młodzieży mieszkającej na obszarach pozametropolitalnych jest przekonana, że w swojej rodzinnej miejscowości nie ma w ogóle możliwości znalezienia pracy lub ma na to bardzo małe szanse (wykresy 22 i 23).

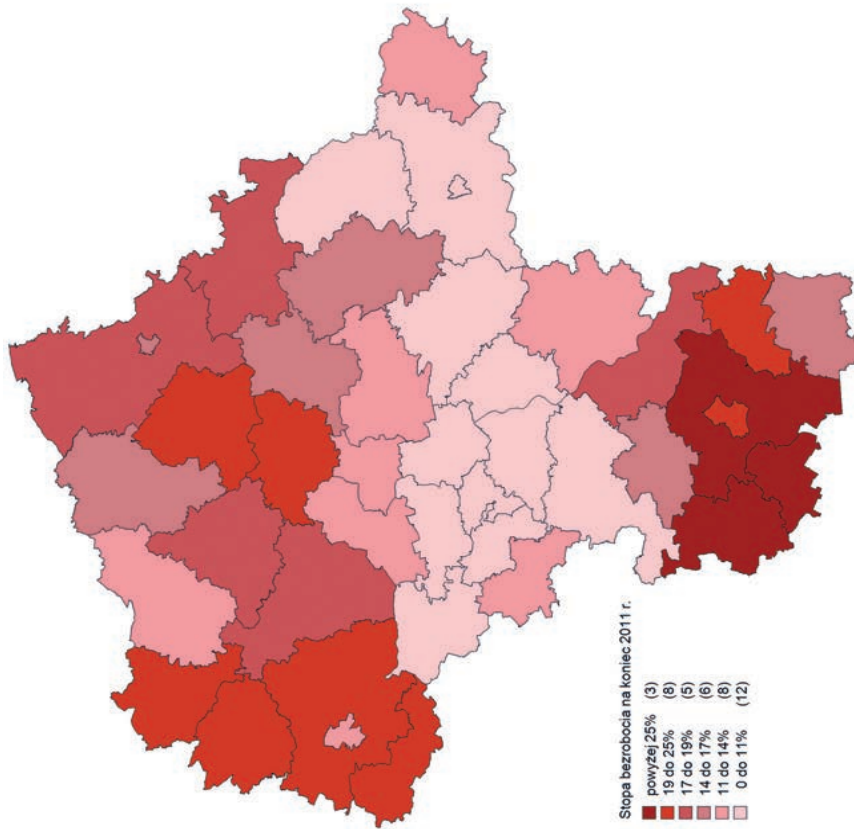
W powiatach oznaczonych na mapie 2a najciemniejszym kolorem blisko połowa uczniów uważa, że nie ma w ogóle perspektyw znalezienia pracy w swoim miejscu zamieszkania (w powiatach przasnyskim, płońskim, przysuskim i lipskim aż 50% młodzieży nie dostrzega szans na znalezienie zatrudnienia w swojej miejscowości, ponadto w powiecie przasnyskim żaden z uczniów nie ocenił swoich możliwości znalezienia pracy w rodzinnej miejscowości na bardzo duże). Najgorzej swoje szanse oceniają uczniowie z powiatów spoza OMW – są to obszary województwa, które jednocześnie charakteryzuje najgorsza sytuacja na rynku pracy (co najmniej kilkunastoprocentowa stopa bezrobocia – mapa 2b).

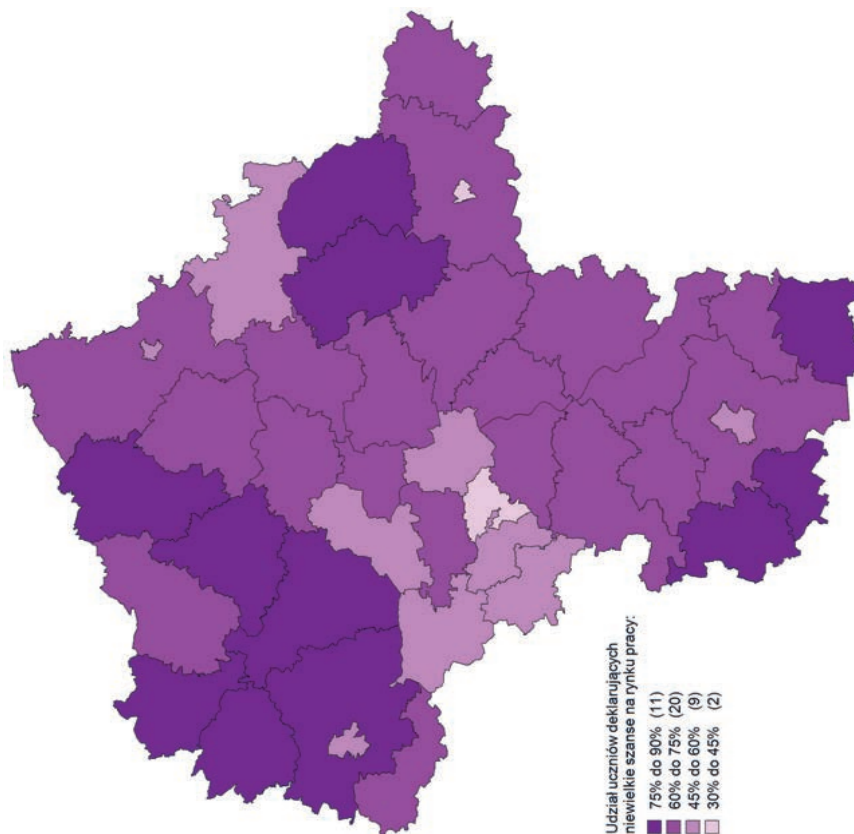
Wykres 21. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w obecnym miejscu zamieszkania?”, według miejsca zamieszkania respondentów

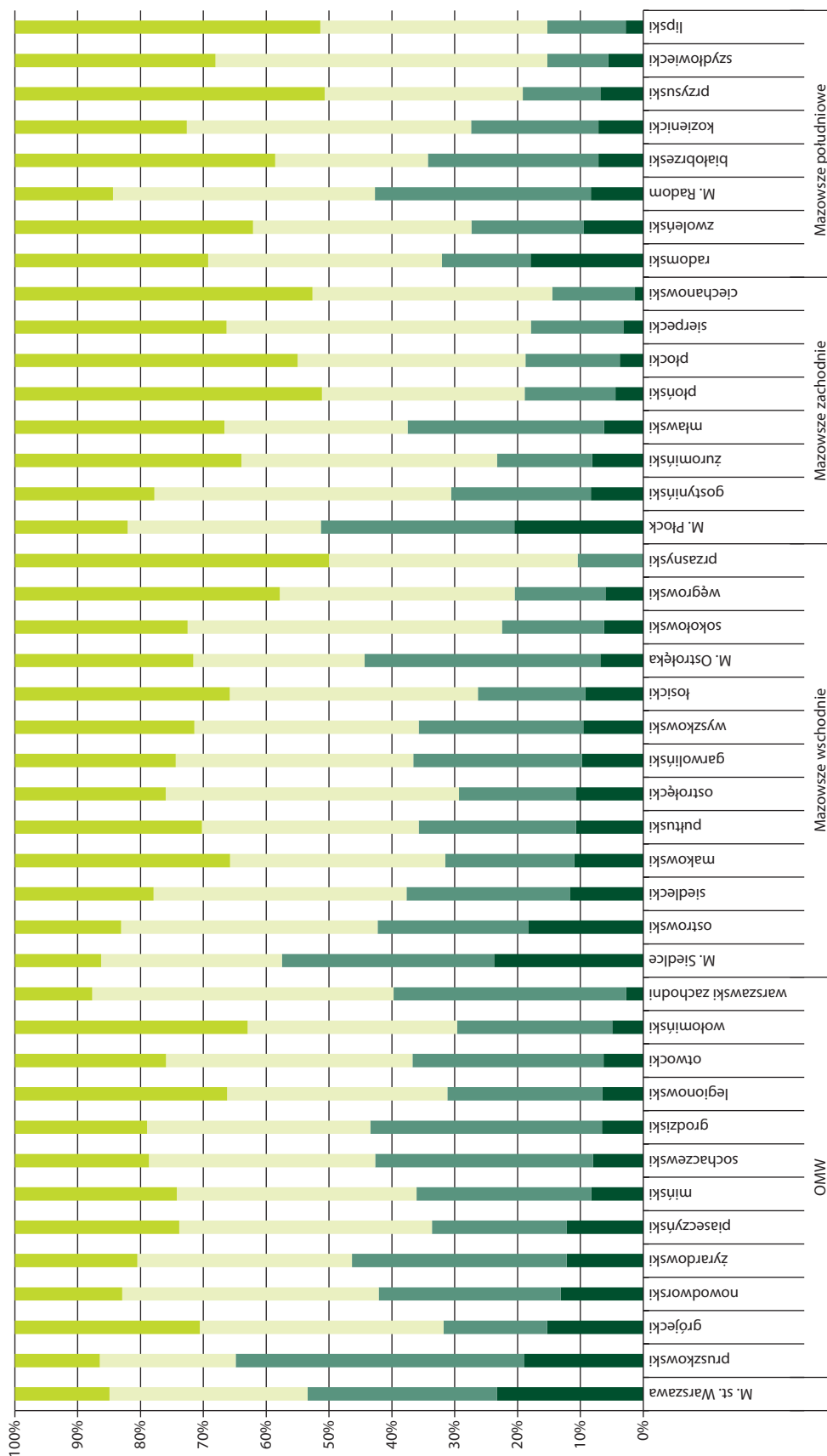
Wykres 22. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w obecnym miejscu zamieszkania?”, według miejsca zamieszkania respondentów (miasta subregionalne: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka; obszary pozametropolitalne bez miast subregionalnych)

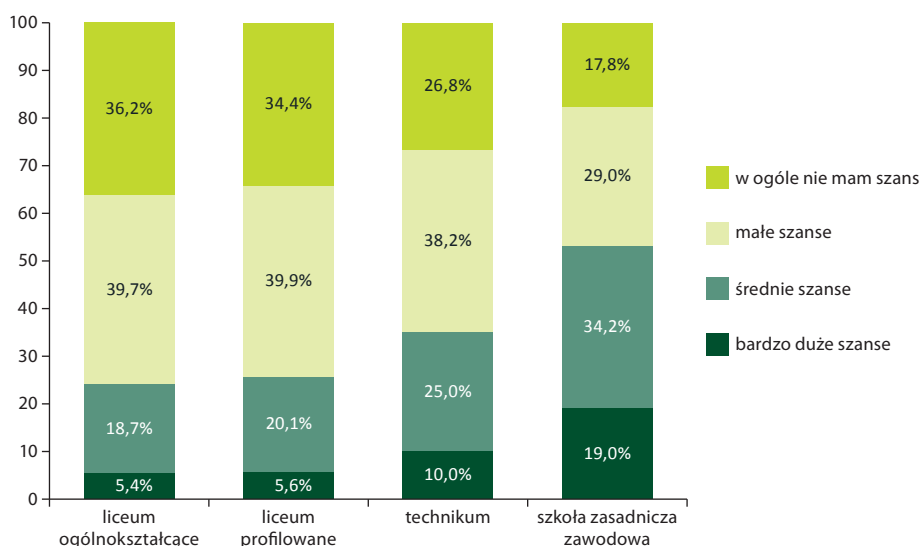
Mapa 2b. Stopa bezrobocia w powiatach województwa mazowieckiego na koniec 2011 r.

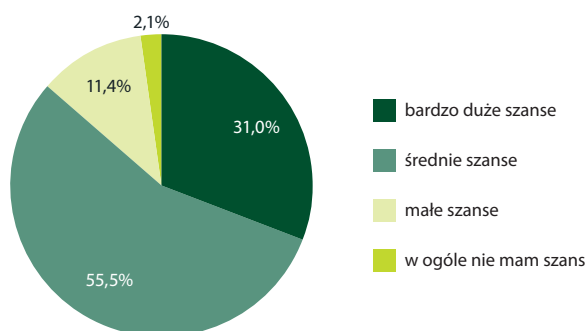
Mapa 2a. Udział uczniów w powiatach, którzy na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po skończeniu nauki w obecnym miejscu zamieszkania?” udzieliili odpowiedzi „mam małe szanse” lub „w ogóle nie mam szans”

Wykres 23. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w obecnym miejscu zamieszkania?” w powiatach województwa mazowieckiego

Wykres 24. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w obecnym miejscu zamieszkania?”, według rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej

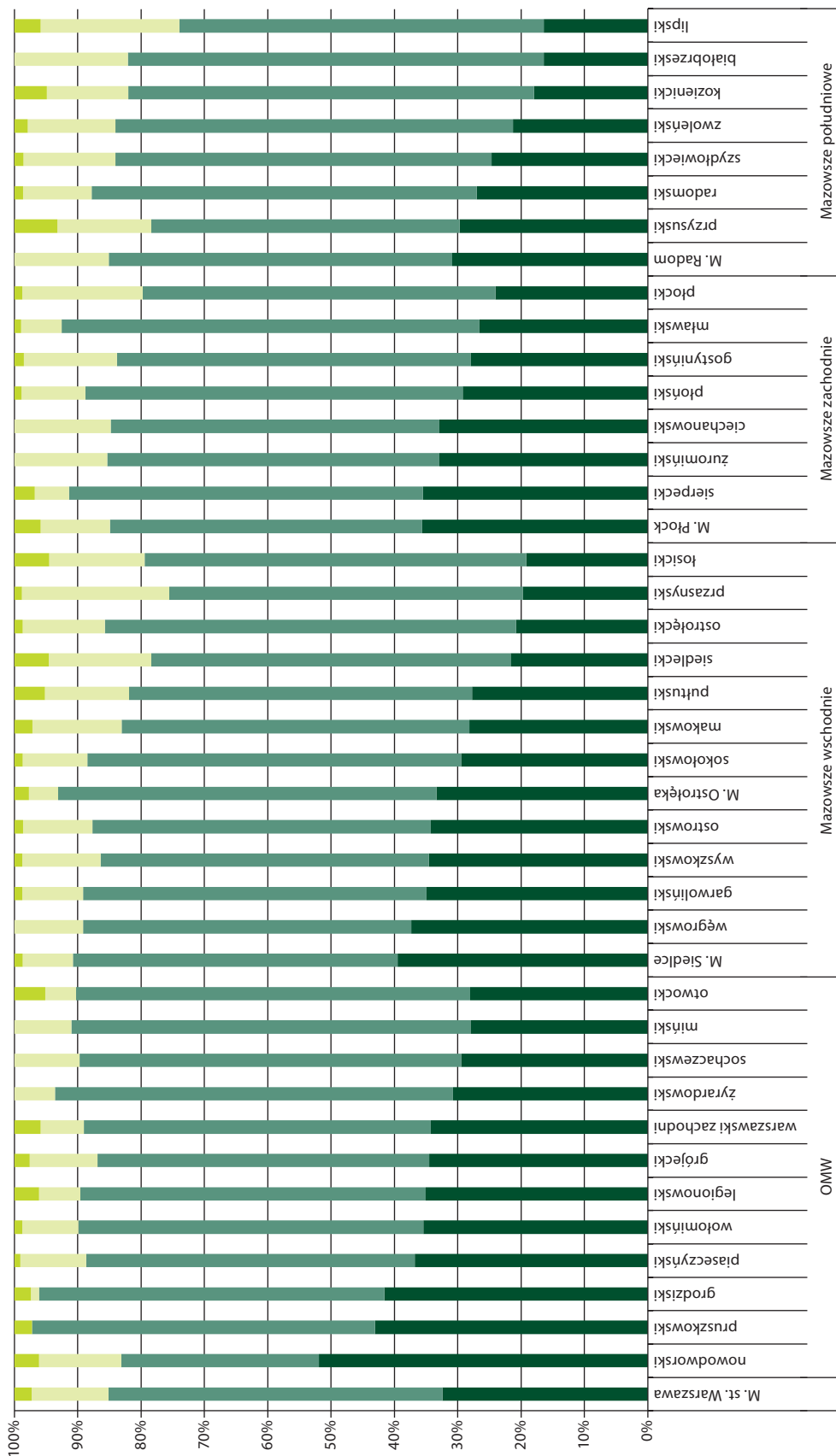

Wykres 25. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w innej miejscowości na Mazowszu?”

Uczniowie poszczególnych rodzajów szkół ponadgimnazjalnych mają różne plany co do swojej przyszłości po ukończeniu obecnej szkoły, dlatego też różnią się ich oczekiwania względem miejsca zamieszkania i jego ocena z punktu widzenia szans na podjęcie pracy (wykres 24). Uczniowie szkół zawodowych, a także w mniejszym stopniu techników, postrzegają swoje szanse na zdobycie pracy w obecnej miejscowości zdecydowanie lepiej niż uczniowie liceów. Umiejętności zdobywane podczas nauki w szkołach zawodowych bywają bardziej uniwersalne na lokalnych rynkach pracy niż specjalistyczne wykształcenie po ukończeniu studiów wyższych (np. socjologowi będzie trudniej odnaleźć się na rynku

pracy w małej miejscowości niż elektrykowi czy hydraulikowi).

Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych zdecydowanie lepiej oceniają swoje szanse na znalezienie pracy w innej miejscowości na Mazowszu niż w swoim miejscu obecnego zamieszkania. Ponad połowa ankietowanych ocenia swoje szanse w innym miejscu w regionie na średnie, a 31% na bardzo dobre. Rozkład odpowiedzi na tak sformułowane pytanie nie różni się znacznie ani w przypadku porównania odpowiedzi mieszkańców miast i terenów wiejskich, ani też przy porównaniu rozkładów odpowiedzi młodzieży mieszkającej w różnych częściach województwa (wykres 25).

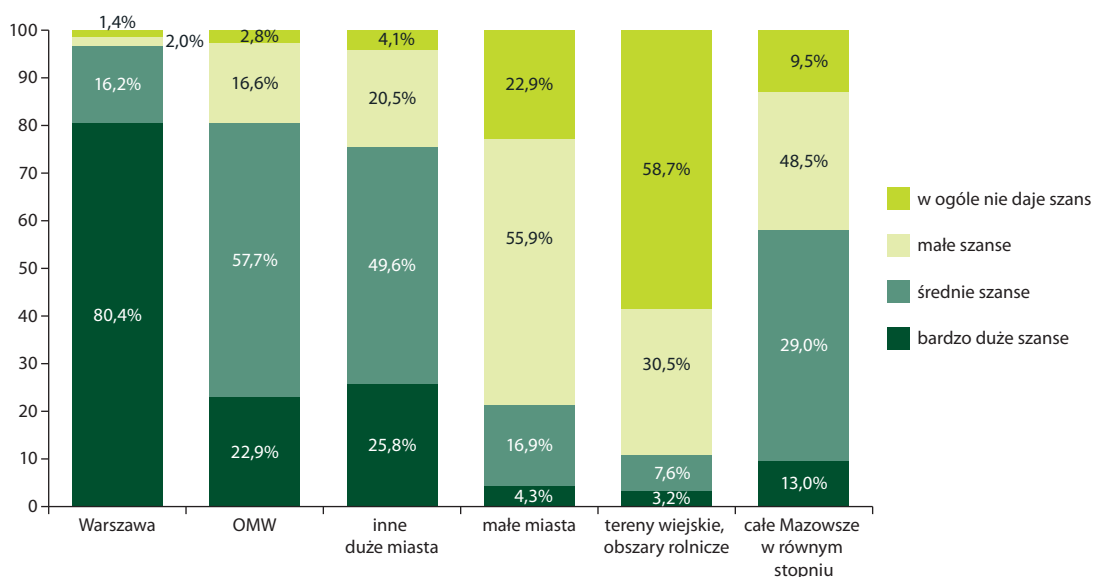
Wykres 26. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki w innej miejscowości na Mazowszu?” w powiatach województwa mazowieckiego

Uczniowie, którzy negatywnie oceniają swoje szanse na rozwój zawodowy w rodzinnej miejscowości, w większości uważają, że w innej miejscowości na Mazowszu byłoby im łatwiej znaleźć pracę. Ponad 90% spośród osób, które oceniły swoją miejscowość jako dającą małe możliwości znalezienia zatrudnienia, uważa, że w innej miejscowości w województwie miałyby co najmniej średnie perspektywy. Taką samą opinię o innych miejscach w regionie ma 77,6% uczniów, którzy w ogóle nie widzą swoich szans na pracę w rodzinnej miejscowości. Ze wszystkich tych osób większą wiarę we własne szanse w innej miejscowości na Mazowszu mają mieszkańcy największych miast województwa i powiatów okołowskich (najwięcej wskazano na bardzo duże szanse w innej miejscowości w regionie), natomiast największy odsetek wskazań na małe szanse lub ich brak zanotowano w powiatach peryferyjnych, oddalonych od największych miast (wykres 26).

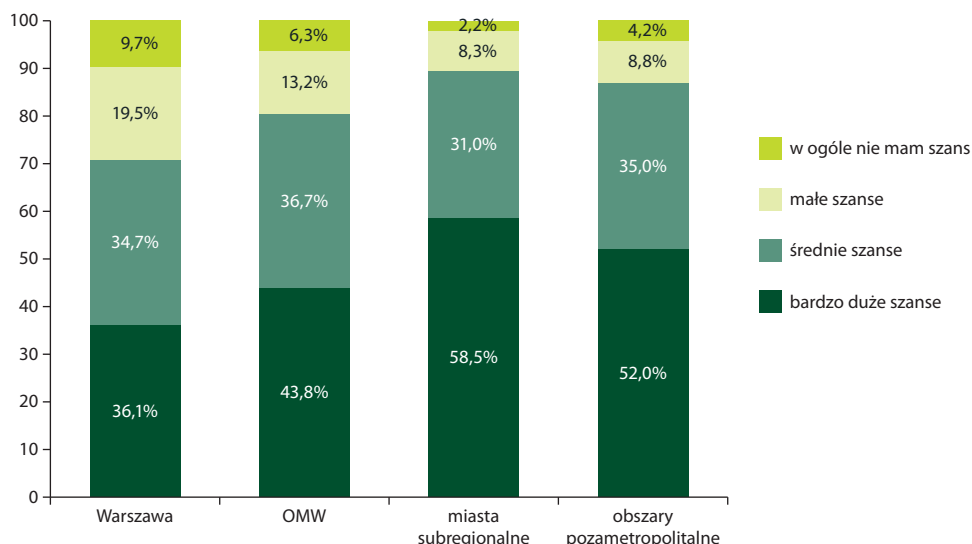
Jak opisano wcześniej, młodzież ucząca się w szkołach ponadgimnazjalnych na Mazowszu (zwłaszcza zamieszkująca obszary pozametropolitalne) w większości uważa, że ich rodzinna miejscowość nie daje dużych szans na zdobycie wykształcenia i rozwój kariery zawodowej, natomiast perspektywy takie dają w większym stopniu inne miejscowości w województwie mazowieckim. Tą najatrakcyjniejszą pod tym względem miejscowością jest Warszawa, która według ponad 80% młodzieży daje bardzo duże możliwości zdobycia wykształcenia i kariery zawodowej

(wykres 27). Nie jest to zaskakujący wynik, ze względu na największe skupienie ośrodków naukowych w stolicy, która jest też największym rynkiem pracy w regionie i w kraju. Inne większe miasta Mazowsza: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka i Ciechanów również oferują możliwości zdobycia wyższego wykształcenia (na uczelniach państwowych i niepaństwowych, m.in. Uniwersytecie Technologiczno-Humanistycznym im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu – dawnej Politechnice Radomskiej, Uniwersytecie Przyrodniczo-Humanistycznym w Siedlcach, prywatnej Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku i in.).

Niemniej jednak w porównaniu ze stolicą miasta te wypadają zdecydowanie gorzej – tylko 1/4 ankietowanych uczniów wyraziła opinię, że z dużym prawdopodobieństwem pozwalają one na rozwój zawodowy. Mimo że prawie połowa uczniów uważa, że duże miasta na Mazowszu dają średnie szanse na zdobycie wykształcenia i pracy, to i tak są one, wraz z Obszarem Metropolitalnym Warszawy, uważane za atrakcyjniejsze pod względem perspektyw zawodowych niż pozostałe obszary województwa. Młodzież ocenia mniejsze ośrodki miejskie i tereny rolnicze zdecydowanie negatywnie – prawie 80% młodzieży uważa małe miasta za obszary dające co najwyżej małe szanse na rozwój zawodowy, natomiast prawie 90% ocenia tak tereny wiejskie, z czego 58,7% młodych ludzi nie widzi żadnych szans na rozwijanie kariery w otoczeniu wiejskim (wykres 27).

Wykres 27. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Które miasta lub obszary Mazowsza dają wg Ciebie największe szanse na zdobycie wykształcenia i karierę zawodową, a które najmniej?”

Wykres 28. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki poza Mazowszem, w tym za granicą?”, według miejsca zamieszkania respondentów (miasta subregionalne: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka; obszary pozametropolitalne bez miast subregionalnych)

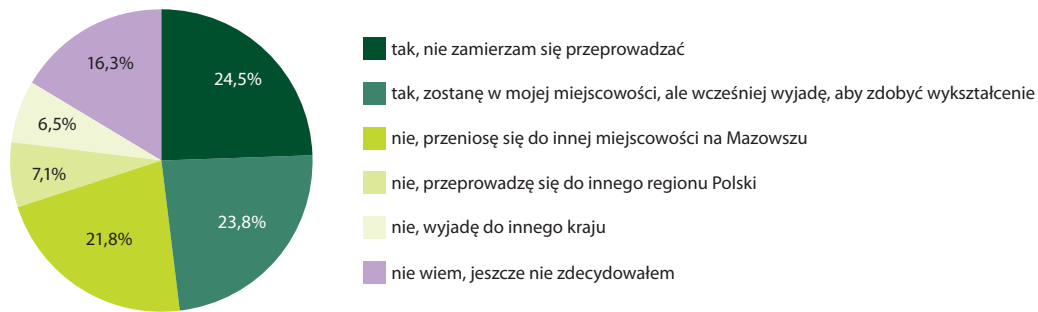
Uczniowie szkół ponadgimnazjalnych uważają, iż w innym regionie Polski, a także poza jej granicami ich szanse na znalezienie pracy będą co najmniej średnie (wykres 28). Na obszarach oddalonych od stolicy to przekonanie umacnia się – ponad połowa tamtejszej młodzieży ocenia swoje perspektywy pod względem znalezienia pracy poza Mazowszem na bardzo duże. Z kolei mniejsze przekonanie o przewadze innych regionów i krajów wśród uczniów z centralnej części Mazowsza wynika z ich lepszej oceny swojego miejsca zamieszkania (w przypadku mieszkańców Warszawy) lub też innego miejsca w granicach województwa mazowieckiego (mieszkańcy OMW). Osoby oceniające swoje szanse w rodzinnej miejscowości jako niewielkie będą częściej rozważały możliwość wyprowadzki do innego miejsca, w kraju lub za granicą, niż te, które uważają swoją miejscowość za atrakcyjną pod względem oferty rynku pracy.

Realizacja ścieżki zawodowej, którą młodzi ludzie planują na etapie edukacji, może zostać utrudniona przez wpływ czynników zewnętrznych czy przez ich własne niepowodzenia. Najczęściej wskazywaną przez uczniów przeszkodą w realizacji planów są niepowodzenia związane z wykształceniem. Młodzież obawia się porażki przy zdawaniu matury lub zdania jej na niewystarczającym poziomie oraz negatywnego efektu rekrutacji na studia. Przeszkodą w realizacji planów będzie też brak odpowiedniego

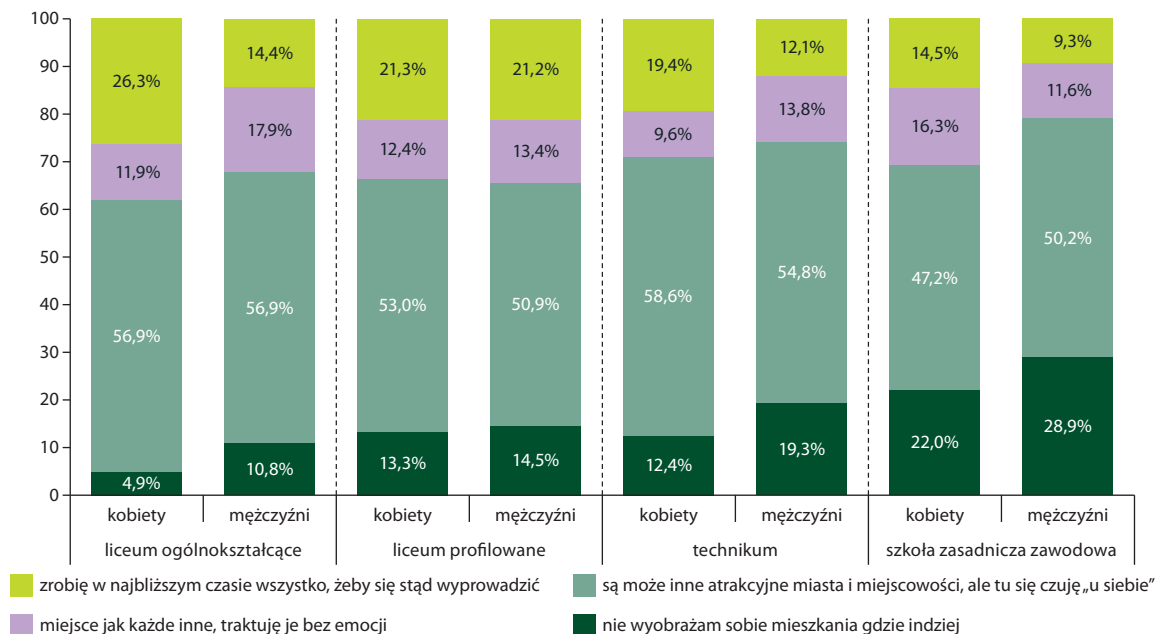
wykształcenia, źle wybrany kierunek edukacji, dający niewielkie szanse na podjęcie pracy i dalszy rozwój, a także brak doświadczenia. W drugiej kolejności uczniowie obawiają się braku pracy, niemożności znalezienia zatrudnienia. Wśród często wskazywanych przez młodzież przeszkód w osiągnięciu sukcesu znalazły się także: nieszczęśliwy wypadek lub przeciwności losu, brak środków finansowych, kryzys w gospodarce, fakt założenia rodziny, lenistwo i własne słabości, a także wady miejsca zamieszkania. Co ciekawe, na porażkę spowodowaną wpływem czynników zewnętrznych (takich jak kryzys w gospodarce lub nieszczęśliwy wypadek) wskazywali częściej mężczyźni, natomiast na niepowodzenia wynikające z własnych decyzji (brak zaliczonej matury, niedostateczny poziom edukacji) wskazywały częściej kobiety.

2.5. Plany na przyszłość związane z miejscem obecnego zamieszkania

Uczniowie kończący szkoły ponadgimnazjalne podejmują decyzję o pozostaniu w rodzinnej miejscowości lub wyprowadzce na podstawie planów co do dalszej nauki i kariery, a także na podstawie oceny jakości życia i przywiązania do obecnego miejsca zamieszkania (wykres 29). Prawie połowa ankietowanych uczniów

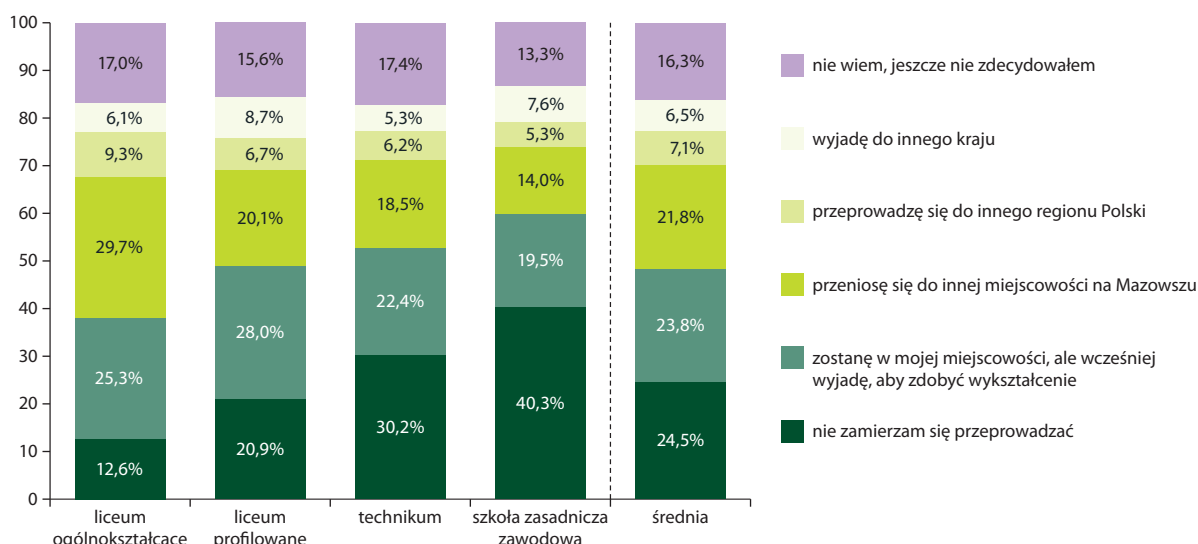
Wykres 29. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy wiążesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?”

Wykres 30. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Które stwierdzenie najlepiej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (wsi, miasta, miejscowości), w którym mieszkasz?”, według płci respondentów oraz rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej, do której uczęszczają

deklaruje, że wiąże swoją przyszłość z miejscem dotychczasowego zamieszkania. Część z nich jednak, zanim na stałe zamieszka w rodzinnej miejscowości, najpierw opuści ją, aby zdobyć wykształcenie. 35,4% badanej młodzieży deklaruje natomiast, że nie wiąże przyszłości z rodzinną miejscowością. Zdecydowana większość z tych uczniów zamierza zmienić miejsce zamieszkania w granicach województwa mazowieckiego. Spośród nich co najmniej połowa jako cel przeprowadzki deklaruje Warszawę (49% wskazało właśnie stolicę jako swoje pożądane miejsce zamieszkania, natomiast 45% jeszcze nie zdecydowało).

W ocenie atrakcyjności i przywiązania do miejsca zamieszkania widoczne jest, że to uczniowie liceów częściej wyrażają opinię o potrzebie opuszczenia swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania. Natomiast młodzi ludzie, którzy zdecydowali się zdobyć zawód w technikum, a także w szkole zasadniczej, w większym stopniu deklarują silne przywiązanie do swojej miejscowości. Można też zauważyć, że tendencja do opuszczania miejsca zamieszkania jest większa wśród młodych kobiet, natomiast mężczyźni są bardziej skłonni, żeby pozostać w swojej miejscowości (wykres 30).

Wykres 31. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy wiążesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?”, według rodzaju szkoły ponadgimnazjalnej, do której uczęszczają respondenci

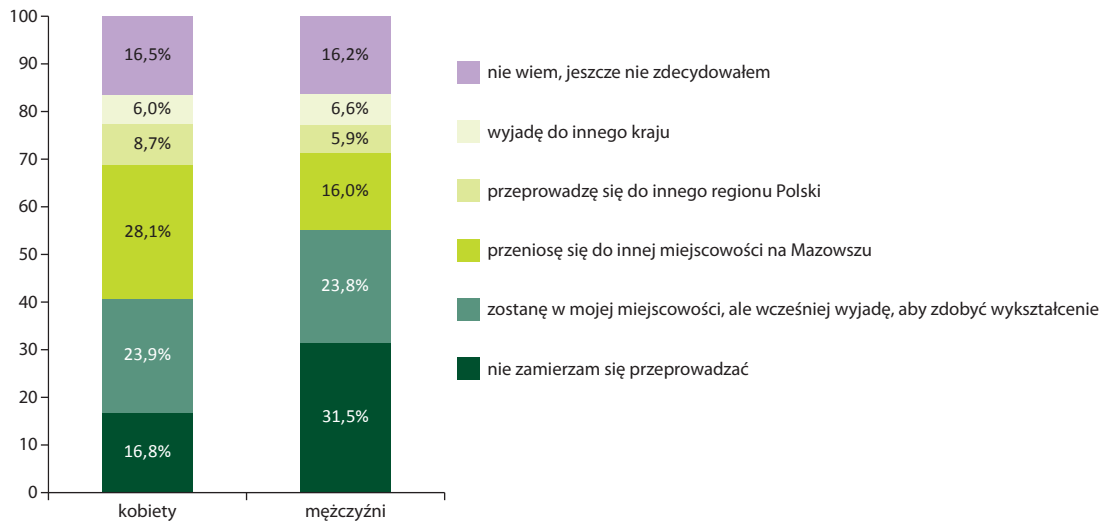
Deklarowana gotowość do opuszczania rodzinnej miejscowości przez uczniów różni się w zależności od typu szkoły (wykres 31). Najbardziej mobilną kategorią respondentów są licealiści. Spośród młodzieży uczącej się w liceach ogólnokształcących tylko 12,6% nie zamierza w ogóle opuszczać swojego miejsca zamieszkania po ukończeniu obecnej szkoły, natomiast spośród uczniów szkół zawodowych takich osób jest 40,3%. Wśród uczniów liceów jest też więcej osób, które zamierzają nadal mieszkać w swojej rodzinnej miejscowości, jednak opuszczą ją na jakiś czas, aby podnieść poziom swojego wykształcenia (takie zamiary ma ponad 1/4 uczniów liceów i mniej niż 20% uczniów szkół zawodowych). Licealiści są najbardziej skłonni do zmiany miejsca zamieszkania – takie zamiary zadeklarowało 45,1% z nich, natomiast najmniej do tego skłonni (30%) są uczniowie techników. Spośród uczniów liceów ogólnokształcących największa grupa jako kierunek migracji zadeklarowała inną miejscowość na Mazowszu. Uczniowie liceów wyjeżdżają, aby w innej miejscowości zdobyć wyższe wykształcenie (i tym samym zawód, którego nie daje im ukończenie szkoły ogólnokształcącej), a po studiach rozpocząć karierę zawodową, której nie mogliby rozwijać w swoim dotychczasowym miejscu zamieszkania.

Kobiety deklarują większą gotowość do migracji niż mężczyźni (wykres 32). Wśród kobiet dominuje grupa zamierzających wyprowadzić się do innej miejscowości w granicach województwa mazowieckiego, natomiast przeważający odsetek młodych mężczyzn

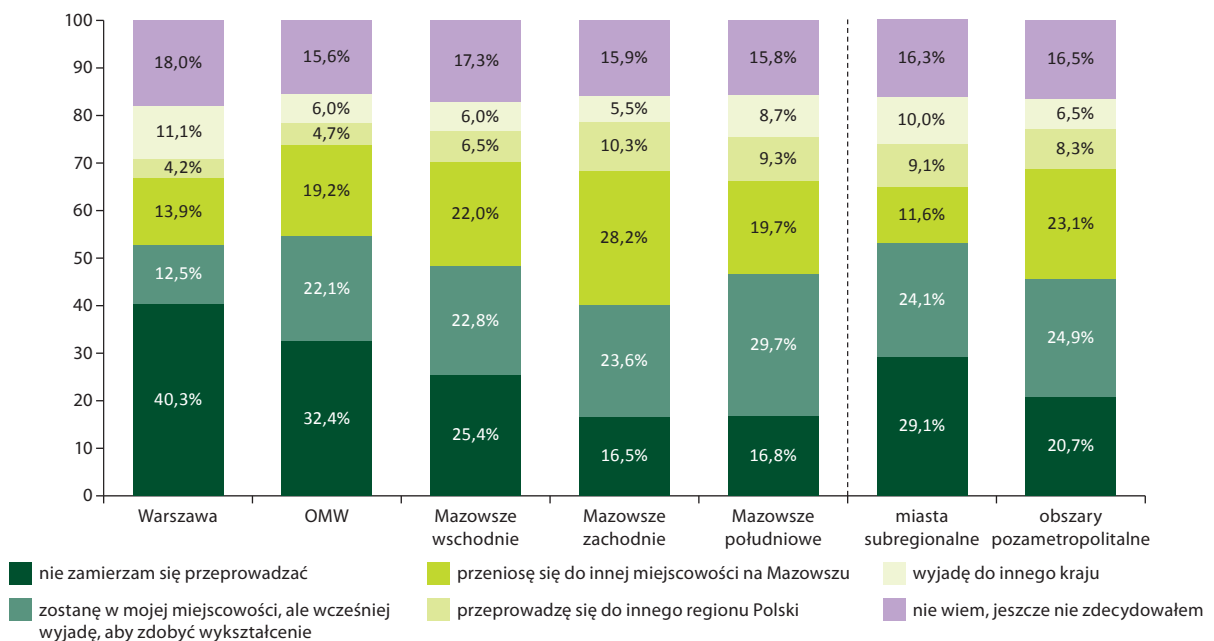
nie zamierza zmieniać miejsca zamieszkania. Pozostaje to w zgodzie z już wcześniej zaobserwowanym większym przywiązaniem mężczyzn do rodzinnej miejscowości (częściej niż kobiety są to spadkobiercy rodzinnych domów, gospodarstw rolnych, rodzinnej działalności gospodarczej). W konsekwencji większej skłonności kobiet do wyjazdów, głównie z miejscowości wiejskich i małych miast do większych miast i OMW, na obszarach wiejskich zmienia się struktura demograficzna mieszkańców: zwiększa się liczba mężczyzn w stosunku do liczby kobiet, co ma późniejsze odzwierciedlenie w liczbie zawartych małżeństw i rodzących się dzieci.

Ponad połowa młodzieży mieszkającej w Warszawie i OMW deklaruje chęć pozostania w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Część z nich (12,5% w stolicy i 22,1% w OMW) postanowiło związać swoją przyszłość z rodzinną miejscowością, jednak po uprzednim zdobyciu wykształcenia w innej miejscowości (migracja czasowa). Odsetek takich osób jest zdecydowanie mniejszy wśród uczniów z Warszawy, którzy mają do dyspozycji szeroki wybór uczelni i kierunków nauki w swoim miejscu zamieszkania. Natomiast spośród mieszkańców miast subregionalnych: Radomia, Płocka, Siedlec i Ostrołęki, podobnie jak pozostałych terenów poza OMW, około 1/4 młodzieży decyduje się na tymczasową zmianę miejsca zamieszkania (wykres 33).

W północno-zachodnich powiatach województwa odnotowano najmniejszy odsetek uczniów, którzy

Wykres 32. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy wiesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?”, według płci respondentów

Wykres 33. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy wiesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?”, według miejsca zamieszkania uczniów (miasta subregionalne: Radom, Płock, Siedlce, Ostrołęka; obszary pozamiejskie = powiaty Mazowsza wschodniego, zachodniego i południowego z wyjątkiem miast subregionalnych)

zadeklarowali, że w ogóle nie zamierzają się przeprowadzić, i jednocześnie największy udział osób, które zamierzają na stałe wyjechać ze swojego miejsca zamieszkania. Warto zwrócić uwagę, iż ponad połowa uczniów z obszarów pozametropolitalnych ocenia swoje szanse na podjęcie pracy w innym regionie i za granicą na bardzo duże (wykres 28), lecz tylko 14,8% z nich rzeczywiście zamierza wyprowadzić się poza Mazowsze. Jednak tak wysoka ocena szans na znalezienie pracy, zwłaszcza w innym kraju, może wynikać z charakteru prac, do jakich najczęściej zatrudniani są Polacy za granicą. Są to często proste prace, niewymagające specjalnych umiejętności, a jednocześnie lepiej wynagradzane, niż gdyby wykonywać je w Polsce.

Z rozkładu przestrzennego deklarowanej gotowości do opuszczania dotychczasowego miejsca zamieszkania uczniów wynika, iż najmniejszą skłonność do migracji wykazują mieszkańcy Warszawy, OMW oraz największych miast województwa mazowieckiego. Na mapie 3 odznacza się pas powiatów na linii wschód-zachód, tj. od siedleckiego do żyrardowskiego. Powiaty te znajdują się w ciągach komunikacyjnych: na wschód od Warszawy wzdłuż drogi krajowej nr 2 prowadzącej na Białoruś i dalej na wschód Europy i do Azji oraz wschodniej linii kolejowej do Moskwy, natomiast na zachód od Warszawy na linii powiązań stolicy z Łodzią. Położenie wzdłuż ważnych ciągów komunikacyjnych, międzynarodowych lub między ważnymi ośrodkami krajowymi, daje mieszkańcom tych powiatów większą dostępność komunikacyjną, a także większe możliwości rozwijania działalności gospodarczej. Korzystają m.in. ze zwiększonej konkurencyjności takich obszarów, z rozbudowanych powiązań między ośrodkami miejskimi, z możliwości świadczenia różnorodnych usług typowych dla sąsiedztwa szlaków komunikacyjnych. Takie uwarunkowania przyczyniają się do zwiększenia czynników zatrzymujących mieszkańców w tych powiatach. Młody człowiek, mieszkając na linii między Warszawą a Łodzią, będzie miał do wyboru dwa duże rynki pracy, do których ma względnie korzystny dojazd, z kolei takich korzyści nie doświadczy mieszkańiec powiatów północno-zachodnich, takich jak ciechanowski, płoński, mławski czy żuromiński.

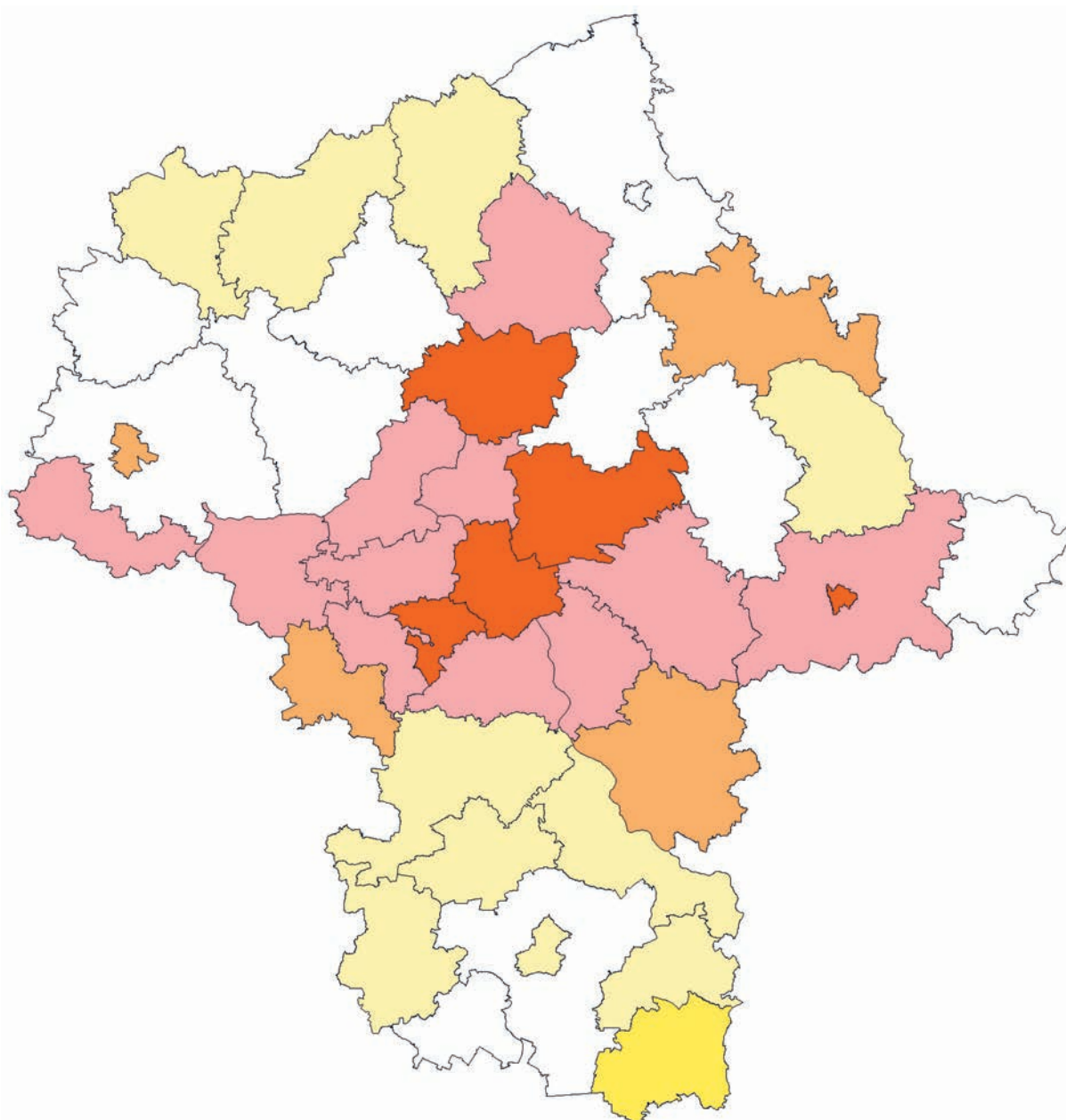
Spośród uczniów szkół ponadgimnazjalnych biorących udział w badaniu 35,4% osób zadeklarowało, że nie wiąże swojej przyszłości z obecnym miejscem zamieszkania.

W powiatach położonych na peryferiach regionu zauważalny jest większy odsetek młodych ludzi, którzy deklarują chęć zmiany miejsca zamieszkania (mapa 4a). Obszary, w których młodzież deklaruje opuszczenie miejsca zamieszkania, to głównie powiaty spoza OMW o niekorzystnej sytuacji na rynku pracy (mapa 4b). W większości powiatów o stopie bezrobocia na poziomie kilkunastu procent i więcej około połowa uczniów uczestniczących w badaniu zamierza wyprowadzić się z rodzinnej miejscowości.

Wyludnianie się obszarów peryferyjnych, małych miast i terenów wiejskich przez ludzi młodych, wchodzących na rynek pracy, jest obserwowana już obecnie. Jej nasilanie się w kolejnych latach będzie jeszcze bardziej osłabiało potencjał rozwojowy tych najsłabiej rozwiniętych obszarów województwa (mapa 5).

Migracje zagraniczne oraz do innych województw były mniej popularnymi kierunkami wyjazdów wśród respondentów (mapa 6). Wyprowadzkę do innego regionu planują najliczniej uczniowie mieszkający w powiatach peryferyjnych na północy i południu województwa. Powiaty graniczne regionu to obszary, na których mieszają się wpływy międzyregionalne i historyczne powiązania obszarów, poprzecinane granicami administracyjnymi. Dla osób, które chcą podjąć naukę na studiach wyższych, zachętą do przeprowadzki do innego regionu zamiast do Warszawy będą m.in. niższe koszty utrzymania. Młodzież może także oceniać swoje szanse na dostanie się na studia i rozwój zawodowy na większe w stolicach sąsiednich regionów (Toruń, Olsztyn, Białystok, Lublin, Kielce) niż w Warszawie.

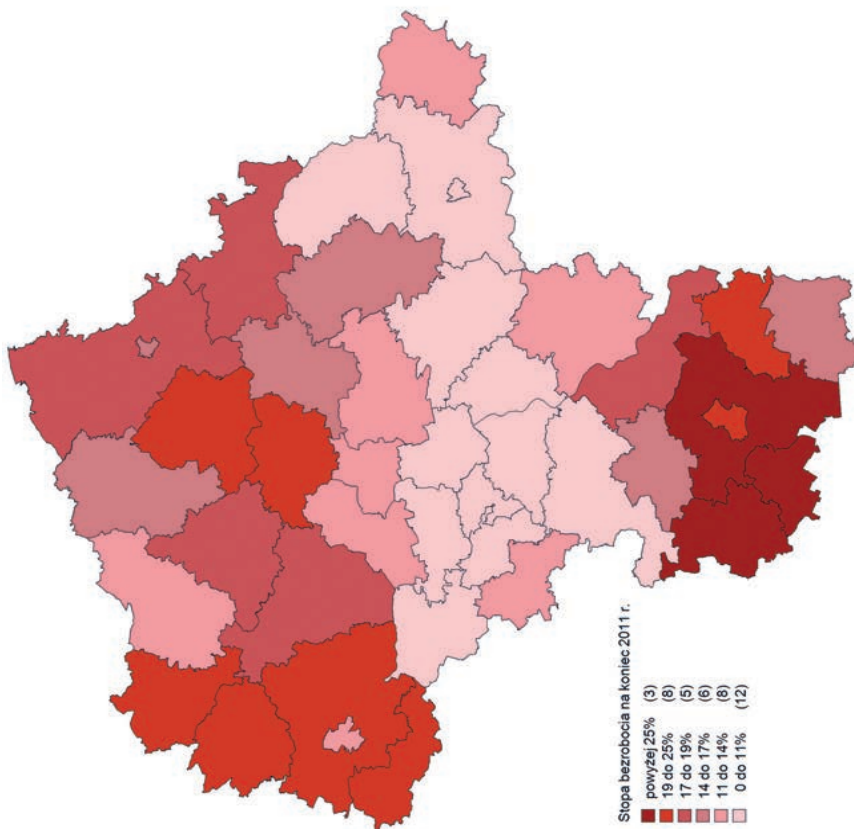
Ponad 10% młodzieży z Warszawy i powiatów z nią sąsiadujących (tzn. otwockiego, legionowskiego i nowodworskiego, a także z Ciechanowa, Radomia, powiatu kozienickiego i szydłowieckiego) deklaruje, że wyprowadzi się do innego kraju (mapa 6). Takie decyzje młodych ludzi mogą wynikać – z jednej strony – z chęci rozwoju zawodowego w innym kraju, z chęci szybkiego „dorobienia się”, a także z wysokich aspiracji zawodowych i braku możliwości ich zaspokojenia we własnym kraju. Z drugiej zaś strony, z obszarów o wysokim bezrobociu wyjeżdżają osoby poszukujące za granicą pracy fizycznej, wymagającej mniejszych kwalifikacji i przede wszystkim łatwiej dostępnej, szczególnie w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Najczęściej wskazywane przez młodzież kierunki migracji zagranicznych to właśnie państwa należące do Unii, w których Polacy jako obywatele kraju członkowskiego UE mają prawo do pracy bez

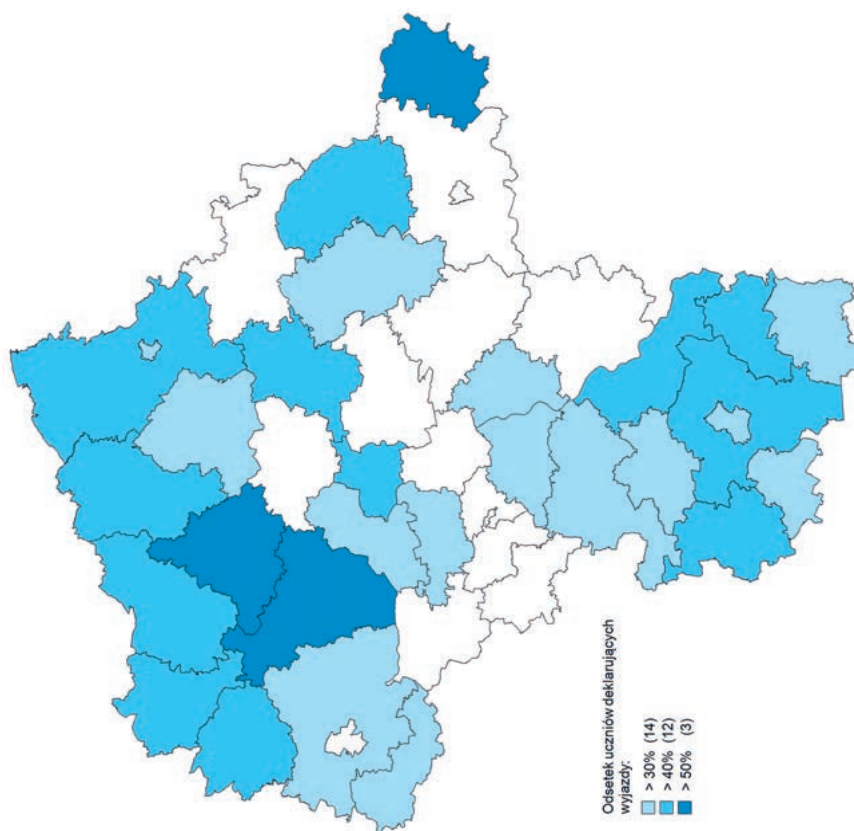
Odsetek uczniów deklarujących pozostanie w miejscowości:

■ > 40% uczniów chce zostać w miejscowości	(5)
■ > 25% uczniów chce zostać w miejscowości	(11)
■ > 25% uczniów chce zostać i > 25% uczniów wróci po zdobyciu wykształcenia	(4)
■ > 25% uczniów wróci po zdobyciu wykształcenia w innym miejscu	(10)
■ > 40% uczniów wróci po zdobyciu wykształcenia w innym miejscu	(1)

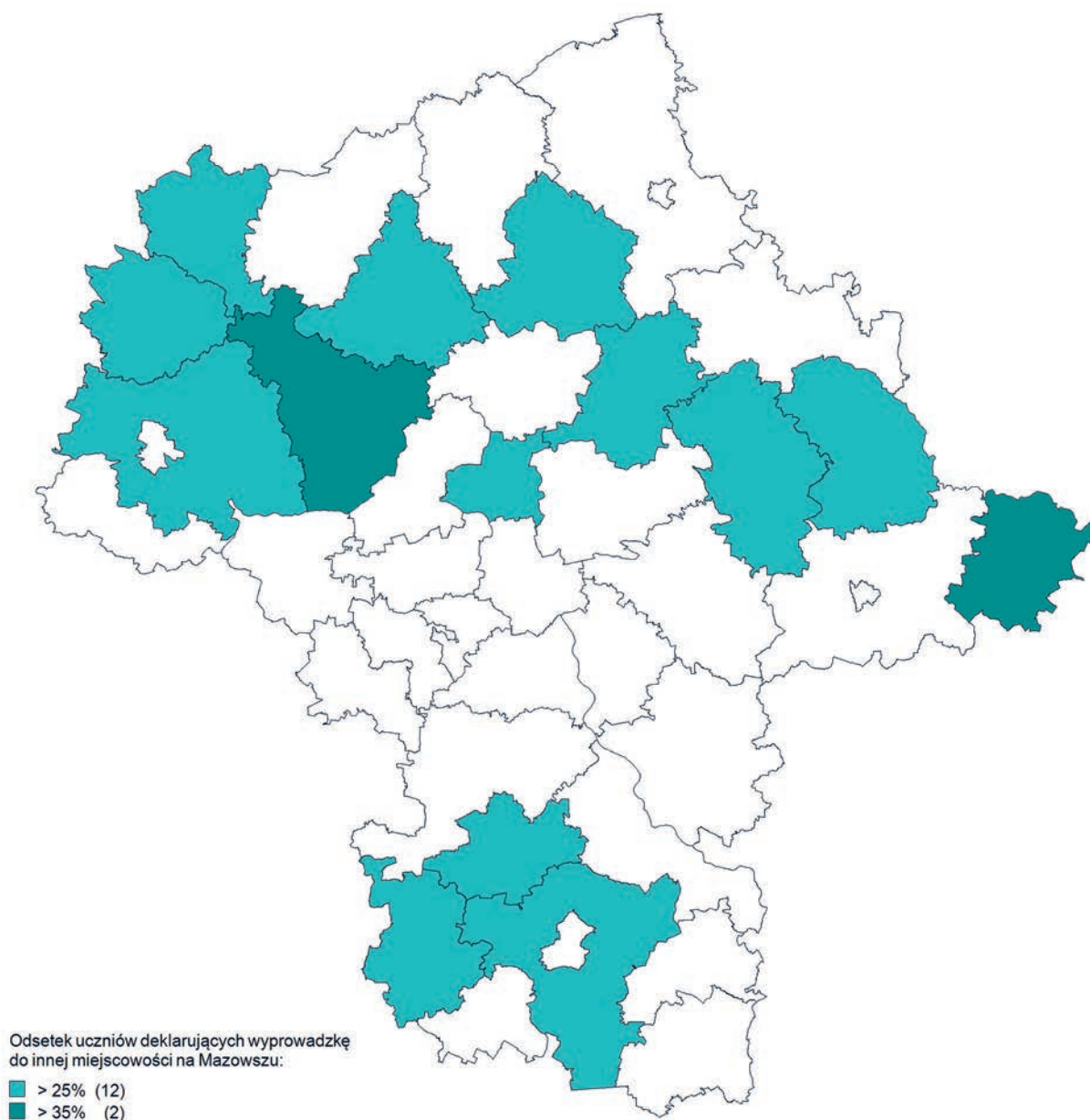
Mapa 3. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 25% ankietowanych uczniów na pytanie „Czy wiesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?” udzieliło odpowiedzi „nie zamierzam się wyprowadzać” lub „zostanę w mojej miejscowości, ale wcześniej wyjadę, aby zdobyć wykształcenie”

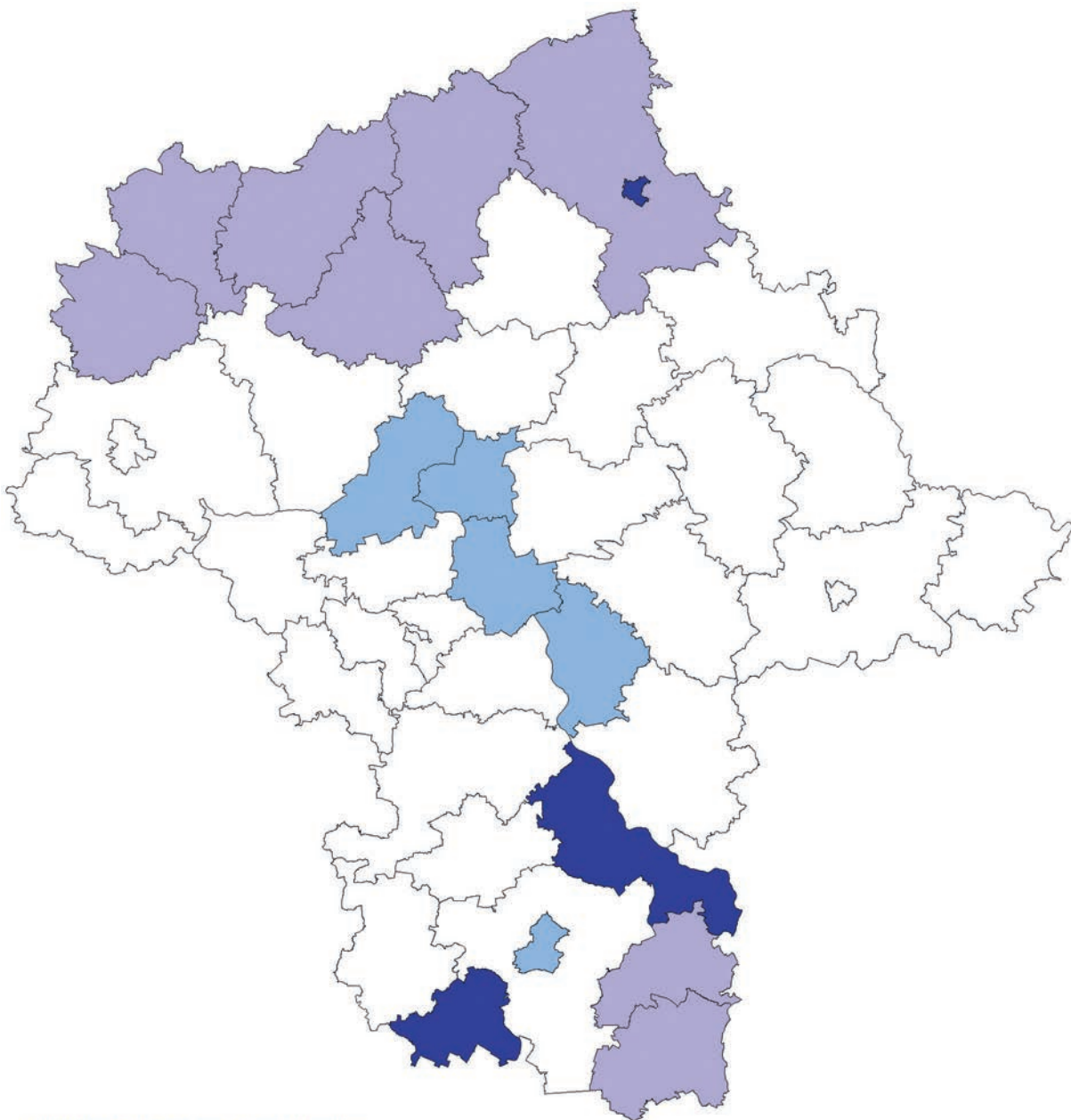
Mapa 4b. Stopa bezrobocia w powiatach województwa mazowieckiego na koniec 2011 r.

Mapa 4a. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 30% ankietowanych uczniów na pytanie „Czy wieszsz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?” udzieliło odpowiedzi „przenieść się do innej miejscowości na Mazowszu”, „przenieść się do innego regionu Polski” lub „wyjść do innego kraju”

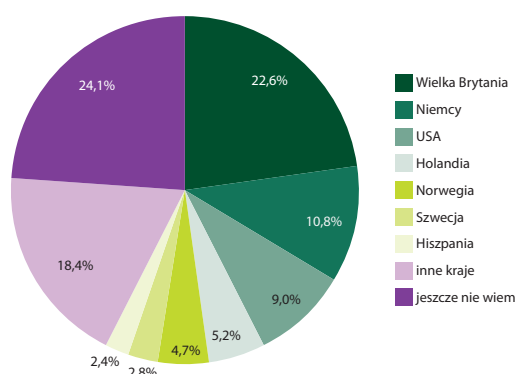
Mapa 5. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 25% ankietowanych uczniów na pytanie „Czy wiążesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?” udzieliło odpowiedzi „przenieść się do innej miejscowości na Mazowszu”

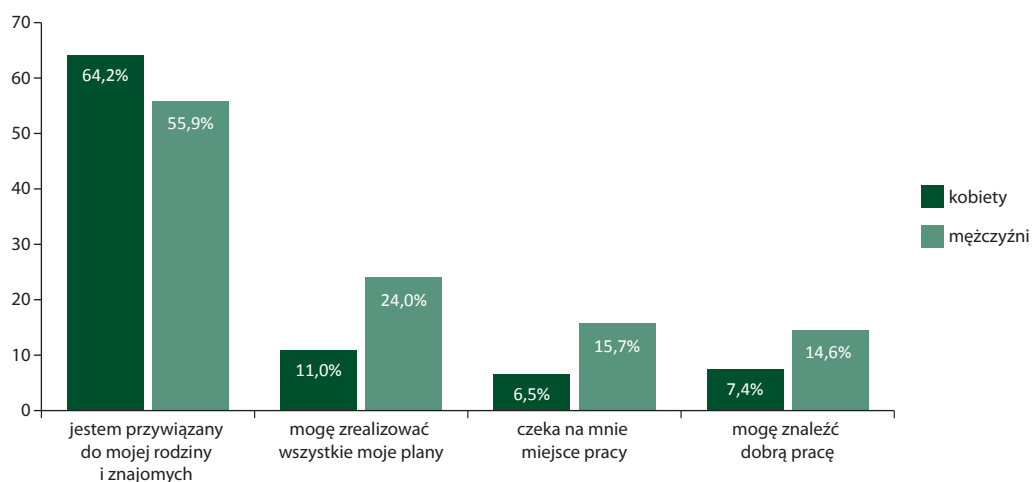
Odsetek uczniów deklarujących wyprowadzkę do innego regionu lub kraju:

- > 10% uczniów wyjedzie do innego województwa (8)
- > 10% uczniów wyjedzie za granicę (5)
- > 10% uczniów wyjedzie za granicę i > 10% do innego województwa (3)

Mapa 6. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 30% ankietowanych uczniów na pytanie „Czy wieszysz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?” udzieliło odpowiedzi „przenieść się do innego regionu Polski” lub „wyjadę do innego kraju”

Wykres 34. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Czy wiązesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?” „tak, wyjadę do innego kraju – jakiego?”

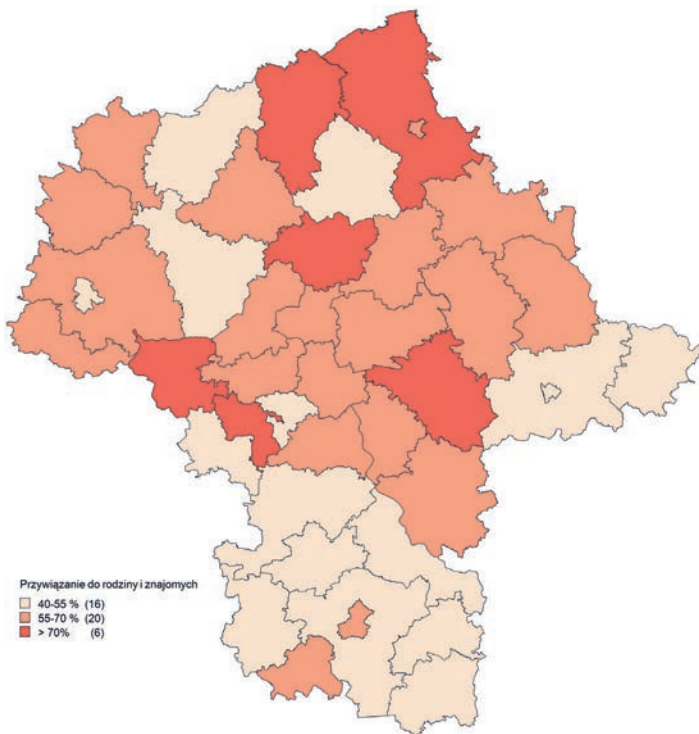
Wykres 35. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Zamierzam zostać w obecnym miejscu zamieszkania, ponieważ tutaj...?”

specjalnych pozwoleń. Wśród często wymienianych kierunków wyjazdów zagranicznych znalazły się także USA (wykres 34).

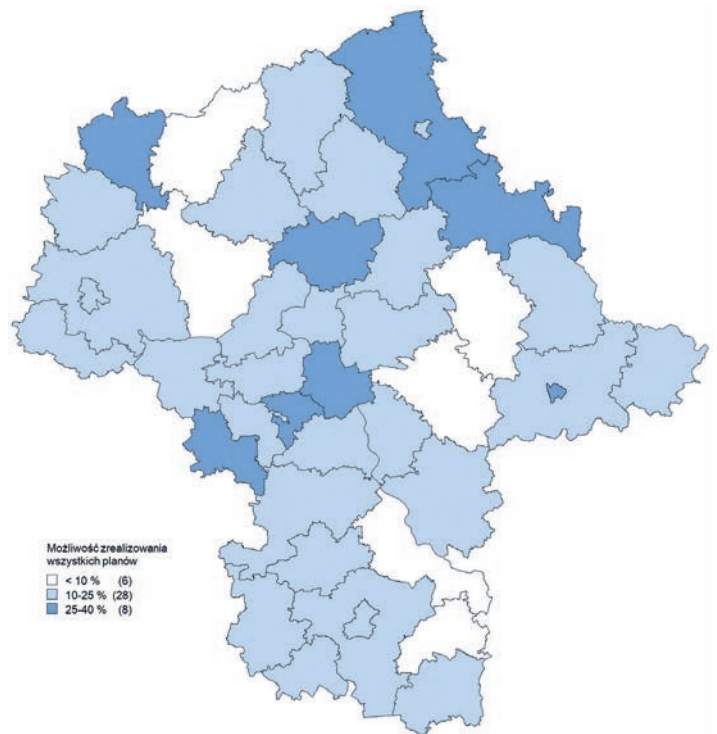
48,3% uczniów biorących udział w badaniu stwierdziło, że wiąże swoją przyszłość z miejscowością, w której mieszkają obecnie. W podejmowaniu decyzji o pozostaniu w swojej miejscowości młodzież kieruje się m.in. motywami pozaekonomicznymi. Widać to w dużej liczbie wskazań o pozostaniu w swojej miejscowości, mimo świadomości istnienia innych atrakcyjniejszych miejsc, a jednocześnie w rodzaju wymienianych zalet i wad miejscowości. Potwierdzeniem tego jest liczba wskazań na wykresie 35, prezentującym odpowiedzi na pytanie „Zamierzam zostać w obecnym miejscu zamieszkania,

ponieważ...?”. Uczniowie mogli zaznaczać więcej niż jedną z odpowiedzi do wyboru, jednak wyraźnie widać, że głównym powodem pozostania w obecnym miejscu zamieszkania jest przywiązanie do rodziny i znajomych.

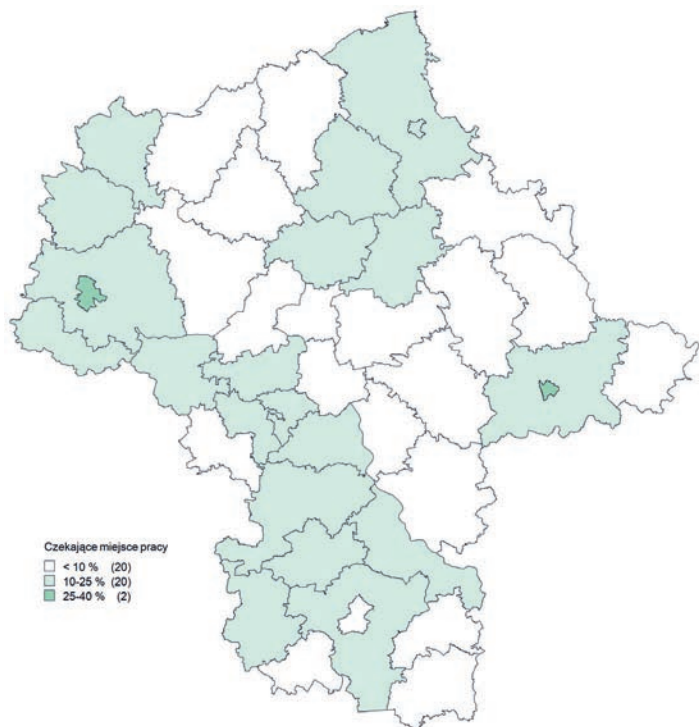
Tylko 18,5% młodzieży spośród deklarujących pozostanie w dotychczasowym miejscu zamieszkania uważa, że może tam zrealizować wszystkie swoje plany. Pozostali uczniowie nie dostrzegają możliwości realizacji swoich planów w miejscu zamieszkania, jednak pozostając w tej miejscowości, akceptują koszty takiej decyzji. Takie osoby będą musiały zrezygnować z realizacji części życiowych planów lub ponieść dodatkowe koszty, aby starać się osiągnąć swoje cele poza miejscem zamieszkania. W takiej sytuacji

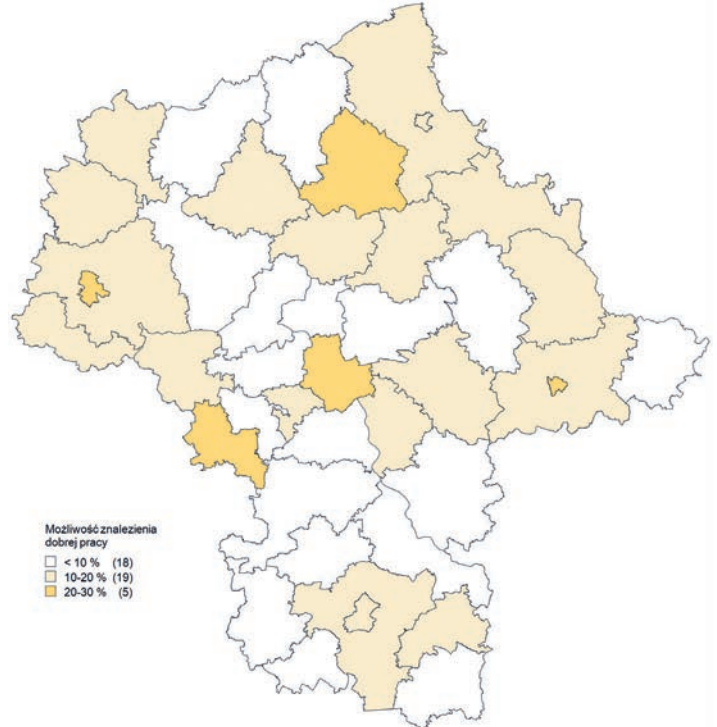
a. „jestem przywiązany do mojej rodziny i znajomych”

b. „mogę zrealizować wszystkie moje plany”

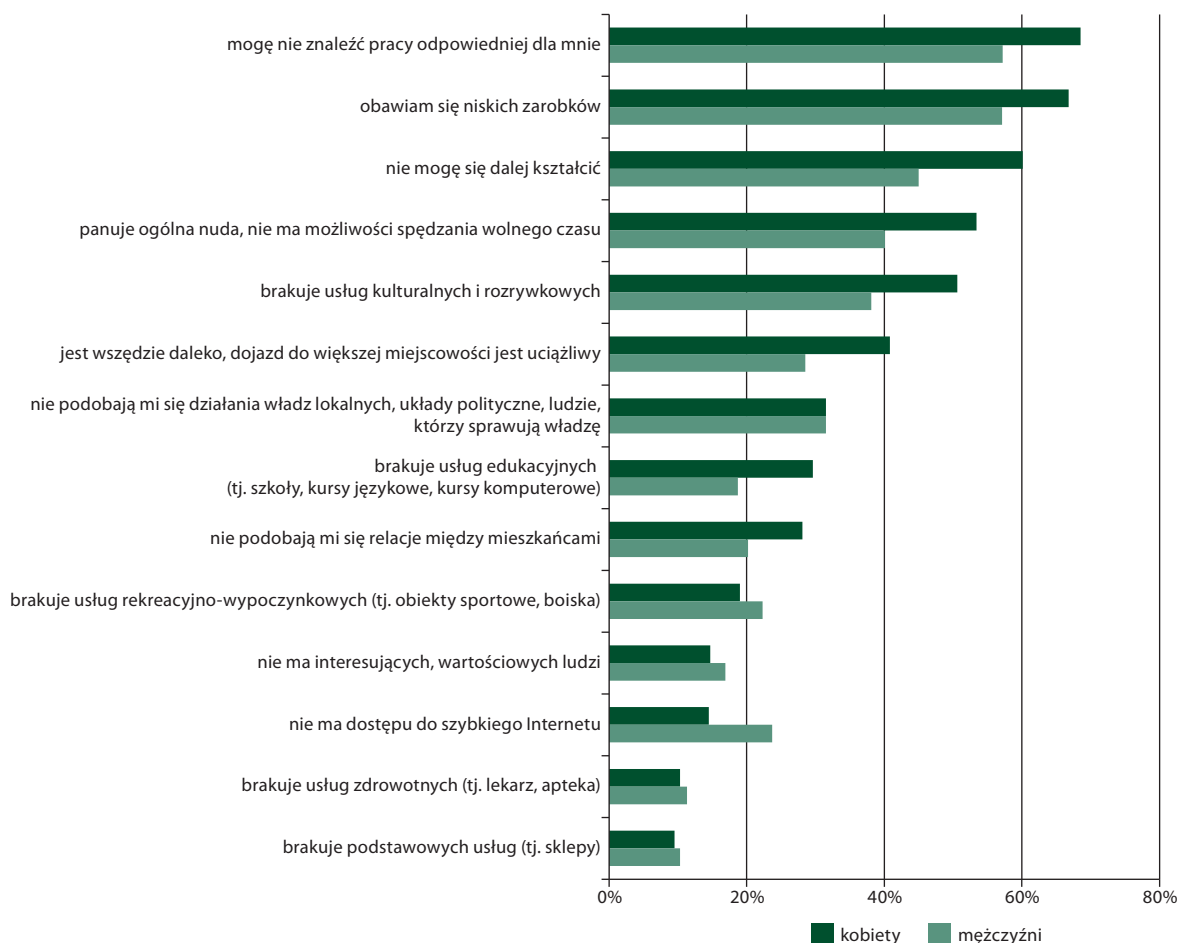

c. „czeka na mnie miejsce pracy”

d. „mogę znaleźć dobrą pracę”

Mapa 7. Powiaty województwa mazowieckiego według odsetka ankietowanych uczniów, którzy udzielili odpowiedzi na pytanie „Zamierzam zostać w obecnym miejscu zamieszkania, ponieważ tutaj...”

Wykres 36. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Zamierzam się wyprowadzić, ponieważ w obecnym miejscu zamieszkania...”

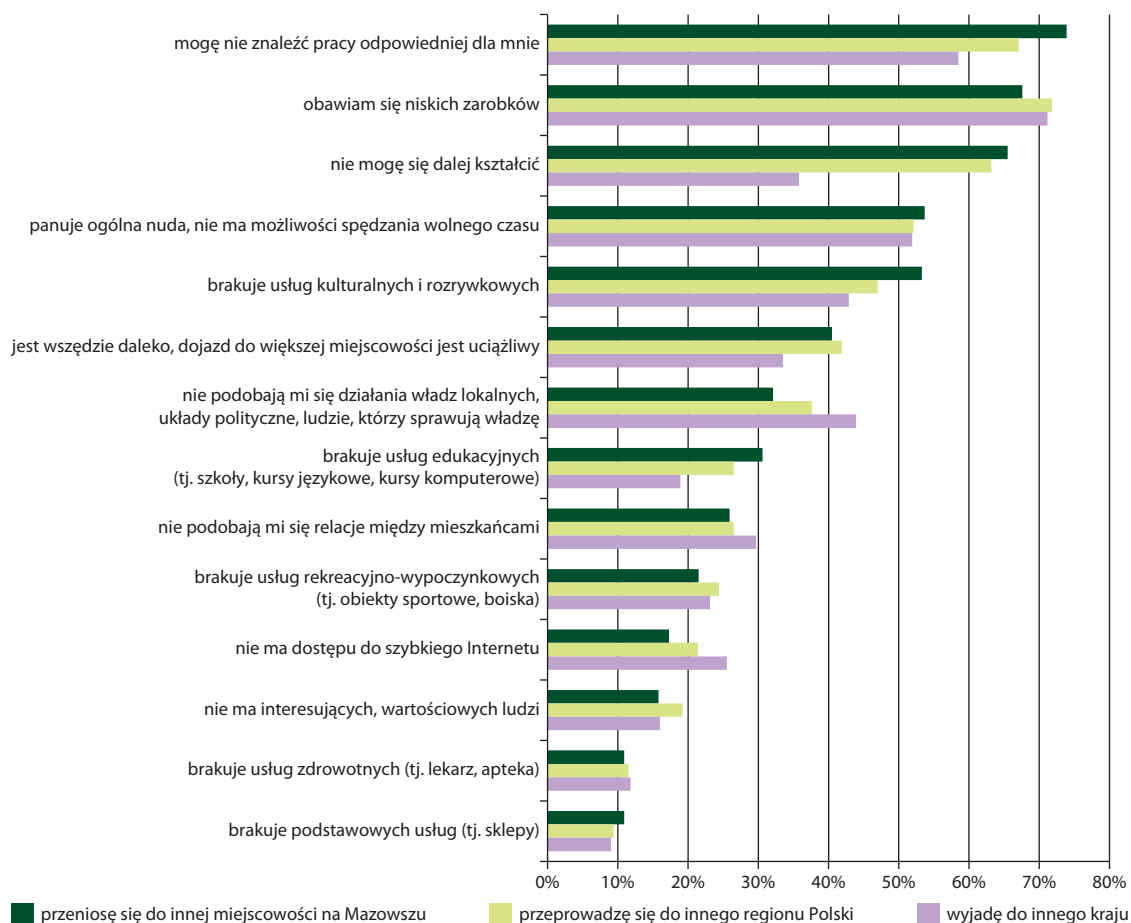
czynnikiem najczęściej decydującym o pozostaniu w miejscowości są względy emocjonalne – przywiązanie do tego miejsca, do rodziny i znajomych. Powody pozostania w dotychczasowym miejscu zamieszkania są zróżnicowane w zależności od płci – młodzi mężczyźni mają większą pewność co do swojej przyszłości w miejscu zamieszkania lub też mają w tym względzie mniejsze wymagania i mniej ambitne plany.

W większości powiatów Mazowsza ponad połowa mieszkającej tam młodzieży uzasadniała decyzję o pozostaniu w rodzinnej miejscowości przywiązaniem do rodziny i znajomych. Pozostałe powody takiej decyzji pojawiały się wśród odpowiedzi uczniów zdecydowanie rzadziej (mapa 7). Tylko w dwóch powiatach nieco ponad 30% uczniów wskazało możliwości zrealizowania w miejscowości wszystkich planów (m. Siedlce oraz powiat ostrowski). Dla porównania takiej odpowiedzi udzieliło mniej niż 30% młodzieży mieszkającej w Warszawie, która jako miasto stołeczne oferuje

największe możliwości realizacji życiowych aspiracji. Jednocześnie te różnorodne możliwości oferowane przez Warszawę sprawiają, że młodzi warszawianie mają większe aspiracje niż inni mieszkańcy Mazowsza, przez co dla nich oferta Warszawy może nie być już tak atrakcyjna i wystarczająca.

Uczniowie, którzy deklarują pozostanie w miejscowości ze względu na możliwość znalezienia zatrudnienia lub czekające na nich miejsce pracy, to w większości uczniowie techników i szkół zawodowych, którzy w przyszłości podejmą pracę w rodzinnej firmie lub gospodarstwie domowym lub też jako fachowcy mają duże szanse na znalezienie pracy. Nadal jednak odsetek osób, które zostają w swojej miejscowości z powodu perspektyw na dobrą pracę, nie przekroczył w żadnym z powiatów 30% (najwyższy był w powiecie żyrardowskim i w Warszawie).

Uczniowie, którzy zadeklarowali, że chcą opuścić swoje miejsce zamieszkania, najczęściej wskazywali

Wykres 37. Rozkład odpowiedzi na pytanie „Zamierzam się wyprowadzić, ponieważ w obecnym miejscu zamieszkania...” według docelowego miejsca wyprowadzki

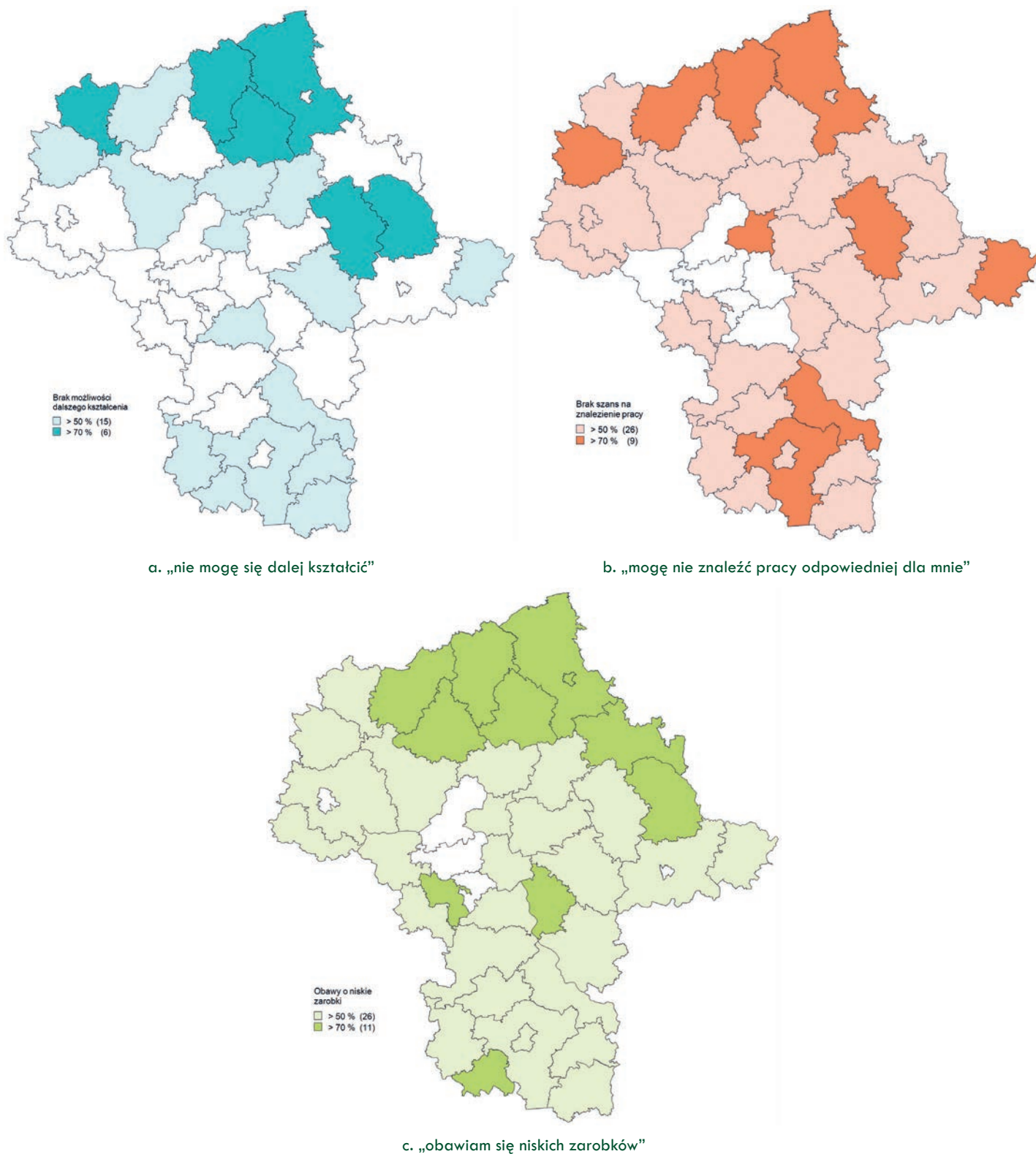
na powody zawodowe i ekonomiczne takiej decyzji (wykres 36). Prawie 70% uzasadnia decyzję o opuszczeniu rodzinnej miejscowości obawą przed brakiem pracy oraz niskimi zarobkami, natomiast niemal 60% młodzieży jako powód migracji podało brak możliwości dalszego kształcenia w miejscu zamieszkania. Duże znaczenie dla młodych ludzi ma też oferta kulturalna i rozrywkowa oraz ciekawe możliwości spędzania czasu. Czynniki te rzutują na postanowieniu o zmianie miejsca zamieszkania ponad połowy z młodzieży.

Zamiar opuszczenia dotychczasowego miejsca zamieszkania zgłaszają przede wszystkim uczniowie, którzy w swojej miejscowości nie mogą kontynuować nauki oraz mają bardzo małe szanse na znalezienie pracy. Obawy te są uzasadnione, ponieważ powiaty, w których ponad 30% uczniów chce wyjechać, cechuje najgorsza sytuacja na rynku pracy w regionie (mapy 4a i 4b). Młodzież z powiatów, w których uczniowie licznie chcą wyprowadzić się ze swoich miejscowości,

w większości planuje zamieszkać w innej miejscowości na Mazowszu. Najatrakcyjniejszym celem jest dla nich Warszawa, która pod względem sytuacji na rynku pracy znajduje się w najlepszej sytuacji w województwie.

Porównując powody zmiany miejsca zamieszkania uczniów w zależności od miejsca docelowego wyprowadzki, można zaobserwować, że młodzieży chcącej zamieszkać w innej miejscowości na Mazowszu zależy najbardziej na możliwości znalezienia zatrudnienia (wykres 37). Nieco mniejsze znaczenie mają dla nich wysokość zarobków i możliwości dalszego kształcenia, chociaż nadal są to jedne z głównych powodów takiej decyzji. Potwierdza to niekorzystną sytuację na rynku pracy i bardzo duże dysproporcje w tym zakresie między Warszawą a obszarami peryferyjnymi regionu.

Natomiast najczęściej wskazywanym powodem wyjazdów do innego regionu i za granicę jest

Mapa 8. Powiaty województwa mazowieckiego, w których ponad 50% ankietowanych uczniów (spośród uczniów deklarujących zamiar wyprowadzki) udzieliło odpowiedzi na pytanie „Zamierzam się wyprowadzić, ponieważ w obecnym miejscu zamieszkania...”

perspektywa otrzymywania wyższych zarobków, a dopiero w drugiej kolejności lepsze perspektywy znalezienia pracy. Zwłaszcza w przypadku osób zamierzających wyprowadzić się do innego kraju czynnikiem zarobków jest wyraźnie dominujący. Wśród osób planujących zmianę miejsca zamieszkania na korzyść innego regionu lub kraju często pojawiało się też uzasadnienie związane z niezadowoleniem z działań władz lokalnych, liderów sprawujących władzę oraz układów politycznych mających miejsce w lokalnym otoczeniu.

W większości powiatów województwa ponad połowa uczniów decydujących się wyprowadzić ze swojego dotychczasowego miejsca zamieszkania uzasadnia swoją decyzję obawami związanymi z karierą i pracą zawodową (mapa 8). Dla większości uczniów mieszkających w OMW brak możliwości kształcenia w miejscowości nie jest bardzo znaczący, ze względu na bliskość Warszawy i dość dogodne połączenia komunikacyjne. Jednak już w powiatach pozametropolitalnych problem dostępności do edukacji wpływa na decyzję o zmianie miejsca zamieszkania ponad połowy osób zamierzających się wyprowadzić.

Spośród czynników związanych z dostępem do różnego rodzaju usług, najczęściej jako motyw decyzji o wyprowadzce uczniowie podawali: ogólną nudę panującą w otoczeniu, brak ciekawych możliwości spędzania wolnego czasu oraz brak usług kulturalnych i rozrywkowych. Około połowa ankietowanej młodzieży uzasadnia swoje plany zmiany miejsca zamieszkania takimi niedogodnościami. Jednym z bardziej uciążliwych problemów związanych z dostępnością jest dla uczniów niedogodny dojazd do większej miejscowości, a także brak usług edukacyjnych. Czynniki te były najczęściej wymieniane przez respondentów planujących migrację do innej miejscowości w województwie.

Spośród powodów związanych z relacjami ludzkimi najczęstszym uzasadnieniem wyprowadzki z rodzinnej miejscowości była niechęć do działań władz i lokalnych liderów oraz do układów politycznych – był to czwarty najczęściej wskazywany powód wyjazdów młodych ludzi do innego kraju.

3. Wnioski i rekomendacje

Wyniki przeprowadzonego badania dają podstawy do sformułowania kilku wniosków dotyczących postrzegania przez uczniów warunków życia na Mazowszu, stopnia ich identyfikacji z miejscem zamieszkania i regionem, oczekiwań dotyczących miejsca zamieszkania i przebiegu kariery zawodowej, planów na przyszłość oraz celów i wartości, które mogą wpłynąć na podejmowane decyzje związane z życiem rodzinnym i zawodowym.

W przypadku kwestii związanych z miejscem zamieszkania można stwierdzić, że młodzi ludzie najchętniej mieszkaliby w miejscu, w którym czują się „u siebie”, co do którego odczuwają więź i gdzie towarzyszą im bliscy i przyjaciele. Jednak nawet bliskość rodziny i znajomych nie jest wystarczająco silnym argumentem, aby zatrzymać młodzież w miejscowości, w której nie ma możliwości realizacji aspiracji życiowych, w tym zawodowych, co wiąże się ze znalezieniem zatrudnienia odpowiedniego do wykształcenia i umiejętności.

Młodzi ludzie na Mazowszu są mobilni, wykazują gotowość do zmiany miejsca zamieszkania zarówno na stałe, jak i tymczasowo w celu zdobycia wykształcenia. Mobilność wynika jednak nie tylko z chęci, ale też z konieczności poszukiwania szans na realizację aspiracji zawodowych. Do głównych determinant ich mobilności należą czynniki ekonomiczne: możliwość znalezienia pracy i rozwoju kariery zawodowej, wysokość zarobków, wysokie koszty utrzymania (tab. 2). Na niechęć młodych ludzi do miejsca zamieszkania wpływają też niekorzystne warunki do zakładania własnych firm i prowadzenia działalności gospodarczej oraz brak możliwości spędzania wolnego czasu w swojej miejscowości (ograniczone oferty: kulturalna, rozrywkowa i sportowa). Są to główne czynniki „wypychające” i skłaniające do migracji.

Z badania wynika, że młode kobiety, zwłaszcza z obszarów pozametropolitalnych, są bardziej mobilne i skłonne do opuszczenia rodzinnej miejscowości. Młodzi mężczyźni częściej deklarują chęć pozostania w miejscu zamieszkania. Na taką decyzję niewątpliwie ma wpływ fakt, że mężczyźni częściej niż kobiety mieli po ukończeniu nauki zagwarantowane miejsce pracy (np. w rodzinnej firmie lub gospodarstwie rolnym; najczęściej są oni dziedzicami rodzinnych

domów i gospodarstw). Poza tym pozostają w korzystniejszej sytuacji na rynku pracy: są atrakcyjniejsi dla pracodawców, którzy mniej chętnie zatrudniają kobiety ze względu na zobowiązania rodzinne, ponadto mogą wykonywać więcej rodzajów pracy (np. fizycznej). Pokolenie młodych kobiet ma większe aspiracje i oczekiwania w stosunku do życia, migruje więc do miast, chcąc rozwijać swoją karierę zawodową. Kobiety dostrzegają w miejscach swego zamieszkania więcej barier do realizacji planów życiowych, częściej niż mężczyźni wskazują na brak możliwości dalszego kształcenia, obawiają się trudności w znalezieniu zatrudnienia, niskich zarobków, konieczności łączenia obowiązków rodzinnych z pracą w odległym mieście. Negatywnym skutkiem wyjazdów kobiet z terenów peryferyjnych do większych miast jest zjawisko maskulinizacji, charakterystyczne dla obszarów peryferyjnych, oraz feminizacji, występujące głównie w dużych miastach. Ma to wpływ na liczbę zawieranych małżeństw i rodzących się dzieci, liczbę gospodarstw jednoosobowych, starszych samotnych osób.

Starzenie się populacji obszarów peryferyjnych w długim okresie stanowi zagrożenie dla rozwoju lokalnego. Towarzyszy mu pogłębiający się drenaż aktywnych zawodowo i przedsiębiorczych młodych ludzi. Starzejące się społeczeństwo to zwiększające się obciążenie dla finansów publicznych – wzrasta skala transferów społecznych, spadają dochody samorządów z podatków PIT i CIT. Zubożenie ludności tych obszarów przekłada się na niskie dochody samorządów lokalnych, co dodatkowo ogranicza możliwości inwestowania w poprawę warunków życia ludności. Słabsza atrakcyjność osiedleńcza to kolejny powód do wyprowadzania się z obszarów peryferyjnych.

Jak wynika z badania, oferta obszarów peryferyjnych województwa mazowieckiego jest mało atrakcyjna dla młodych ludzi. Jeśli dodatkowo obszar taki jest słabo skomunikowany z innymi częściami regionu, to ma on duże szanse stać się obszarem emigracji. Oczekiwania młodzieży rosną, a przeprowadzka do większego miasta nie stanowi większego problemu. Zmiana oferty obszarów peryferyjnych, jeśli ma być skuteczna, musi przynieść rzeczywiście odczuwalne korzyści. Z badania wynika, że młodzież nie planowałaby wyjazdów, gdyby miała większe możliwości

Tabela 2. Najważniejsze czynniki zatrzymujące i wypychające młodzież, według obszarów i płci uczniów

Wyszczególnienie		Możliwości dalszego kształcenia	Możliwości znalezienia pracy i rozwoju kariery zawodowej	Możliwość założenia własnej firmy	Wysokość możliwych zarobków	Wysokość kosztów utrzymania	Możliwość dojazdu do miejsca pracy	Dostęp do różnych usług	Dostęp do różnych możliwości spędzania wolnego czasu
Warszawa	Kobiety	>>>><<<<	<<>	<<>	<>	<<<<>>>>	><	>>>><<<<	>>>><<<<
	Mężczyźni	>>>><<<<	><	><	><	<<<<>>>>	>>>><<<<	>>>><<<<	>>>><<<<
Obszar Metropolitalny Warszawy	Kobiety	<>	<<<<>>>>	<<>	<<<<>>>>	<<<<>>>>	<>	>>>><<<<	<>
	Mężczyźni	><	<>	0	<>	<>	0	>>>><<<<	<>
Miasta subregionalne	Kobiety	<>	<<<<>>>>	0	<<<<>>>>	<>	><	>>>><<<<	><
	Mężczyźni	><	<>	0	<>	<>	><	>>>><<<<	><
Obszary pozametropolitalne (bez miast subregionalnych)	Kobiety	<<<<>>>>	<<<<>>>>	<<>	<<<<>>>>	<>	<>	><	<>
	Mężczyźni	<>	<<<<>>>>	<<>	<<<<>>>>	0	0	><	<<<<>>>>

Objaśnienia symboli:

- >>>><<<< – czynniki zatrzymujące silnie,
- >< – czynniki zatrzymujące słabiej,
- <<<<>>>> – czynniki wypychające silnie,
- <> – czynniki wypychające słabiej,
- 0 – czynniki neutralne.

znalezienia zatrudnienia. Mimo że polityka zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu pozostaje głównie w gestii władz centralnych, to równie ważna jest aktywność władz lokalnych, tworzących właściwy klimat dla przedsiębiorczości, lokalizacji inwestycji i aktywnej promocji walorów gmin i powiatów. Władze lokalne mogą też wpływać bezpośrednio na inne kwestie związane z warunkami życia, np. przez zwiększanie dostępu do żłobków i przedszkoli czy wzbogacanie oferty w zakresie możliwości spędzania czasu wolnego. Poprawa warunków życia i fizycznej dostępności obszarów peryferyjnych ma podstawowe znaczenie dla rozwoju tych obszarów.

Z punktu widzenia kształtowania się kapitału ludzkiego na Mazowszu ważne jest podejście młodych ludzi do kwestii wykształcenia oraz czasu i miejsca podejmowania pracy. Panuje wśród nich przekonanie, iż tylko wyższe wykształcenie daje szansę na rynku pracy (liczy się fakt jego posiadania, mniejsze znaczenie ma jego jakość). Widać to zwłaszcza wśród absolwentów techników, którzy uzyskują tytuł zawodowy i umiejętności pozwalające na wykonywanie zawodu, a mimo to kontynuują naukę. Jednocześnie uczniowie na tym etapie edukacji czują się niewystarczająco przygotowani do wejścia na rynek pracy, co może być efektem niskiego poziomu nauczania lub też programu niedostosowanego do potrzeb rynku pracy. O niedostatecznym przygotowaniu do podjęcia pracy mogą być zwłaszcza przekonani absolwenci liceów, którzy nie uzyskują uprawnień zawodowych. Wraz z kontynuacją nauki młodzi ludzie chcą też dość szybko zacząć pracę, dzięki której szybciej będą mogli się usamodzielniać. Pozwoli im to też na zdobycie doświadczenia zawodowego jeszcze przed ostatecznym ukończeniem edukacji.

Największa grupa uczniów wybiera naukę w liceach ogólnokształcących, a następnie na studiach wyższych. Obecnie wyższe wykształcenie nie daje jednak tak dużej gwarancji zatrudnienia jak jeszcze kilka lat wcześniej. Porównując dane statystyczne obrazujące liczbę bezrobotnych według poziomu wykształcenia, obserwuje się, że wśród osób z wykształceniem wyższym tempo wzrostu liczby bezrobotnych jest największe¹⁹. Jest to efekt wchodzenia na rynek pracy osób urodzonych w wyżu demograficznym z lat

80. XX w., ale też zwiększonej popularności i dostępności studiów wyższych. Wśród bezrobotnych po studiach znaczącą grupę stanowią młodzi absolwenci nieposiadający doświadczenia zawodowego. Dodatkowo ci młodzi ludzie są bardzo pewni siebie, mają wygórowane aspiracje i oczekiwania (nieadekwatne do ich doświadczenia zawodowego), co sprawia, że niechętnie akceptują propozycje podjęcia pierwszej pracy za niskie stawki wynagrodzenia. Spośród młodych bezrobotnych z wyższym wykształceniem w najtrudniejszej sytuacji są ci, którzy ukończyli studia na najbardziej popularnych kierunkach. Nie posiadając doświadczenia, pozostają mało konkurencyjni na rynku pracy w stosunku do innych kandydatów z wyższym wykształceniem. Zaistniała sytuacja powinna być sygnałem dla instytucji edukacji, iż niezbędne jest dostosowanie systemu kształcenia do realnych potrzeb rynku pracy (kształtowanie ścieżek kariery od wcześniejszych lat, identyfikacja predyspozycji zawodowych, większy nacisk na kształcenie praktyczne, popularyzacja kształcenia ustawicznego). Najważniejszym czynnikiem wpływającym na sukces w tej dziedzinie jest zmienność rynku pracy, której nie da się dokładnie przewidzieć. Dlatego też, oprócz wymienionych rekomendacji dla systemu kształcenia, w procesie edukacji powinno się też kłaść nacisk na elastyczność, najbardziej uniwersalne umiejętności, tj. logiczne myślenie i rozwiązywanie problemów, a także umiejętne łączenie wiedzy z różnych dziedzin z kompetencjami związanymi z wykorzystywaniem najnowszych technologii.

Powiaty uznane przez badanych za mało atrakcyjne do życia (co dokumentują deklaracje chęci migracji) to obszary borykające się z wieloma problemami. Tereny te zostały określone w dokumentach planistycznych Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego jako obszary problemowe o najniższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego, wymagające interwencji w ramach polityki rozwoju regionu²⁰. Podstawą delimitacji obszarów problemowych w analizach wykonanych przez MBPR była ich aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza, opisana wskaźnikami (na poziomie gmin lub powiatów) zgrupowanymi w 4 bloki: kapitał ludzki, wykorzystanie zasobów pracy, aktywność gospodarcza i inwestycyjna oraz dostępność infrastrukturalna. W każdym z nich znalazły się wskaźniki, które odnoszą się do

¹⁹ W latach 2010–2012 tylko w grupie osób z wyższym wykształceniem wzrost liczby bezrobotnych wyniósł po kilkanaście procent rocznie. W pozostałych grupach wykształcenia liczba bezrobotnych rosła po kilka procent lub minimalnie malała. Na podstawie danych BDL GUS.

²⁰ *Delimitacja obszarów problemowych polityki regionalnej w województwie mazowieckim*, Z. Strzelecki (red.), seria wyd. „MAZOWSZE. Analizy i Studia”, zeszyt 4(35)/2012, Warszawa.

czynników (zjawisk i procesów) wpływających na decyzje młodzieży o pozostaniu lub wyprowadzce z rodzinnej miejscowości.

W powiatach uznanych za problemowe poziom kapitału ludzkiego (mierzony m.in. poziomem wykształcenia, saldem migracji i wskaźnikiem obciążenia demograficznego) jest niski lub bardzo niski. Podobnie niski jest w tych powiatach poziom efektywności wykorzystania zasobów pracy. Składa się na to przede wszystkim wysoki udział bezrobotnych wśród osób w wieku produkcyjnym, a w szczególności osób bezrobotnych do 24. roku życia. Na ten wskaźnik wpływa także saldo osób wyjeżdżających i przyjeżdżających do pracy – w powiatach peryferyjnych, w tym najczęściej w gminach wiejskich liczba wyjeżdżających wielokrotnie przewyższa liczbę przyjeżdżających.

Największą różnicę między centrum regionu a jego peryferiami można zaobserwować w poziomie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej (bardzo niski poziom aktywności w większości gmin poza OMW). Jego przejawem są: wysoki odsetek pracujących w rolnictwie (co najmniej o 50% wyższy od średniej krajowej we wszystkich powiatach pozametropolitalnych oprócz miast subregionalnych), a także zdecydowanie niższa od średniej liczba podmiotów gospodarczych oraz dochody budżetów gmin z PIT i CIT.

Dostępność obszarów pozametropolitalnych została oceniona jako niska i bardzo niska. Z punktu widzenia młodzieży decydującej o pozostaniu w rodzinnej miejscowości, najważniejszym czynnikiem w tym zakresie jest dostępność transportowa mierzona czasem dojazdu (m.in. do miejsca pracy). Czas dojazdu transportem publicznym do Warszawy z obszarów pozametropolitalnych to co najmniej 1 godzina, a z najbardziej peryferyjnych gmin województwa nawet ponad 2 godziny. Powiaty, które zidentyfikowano jako problemowe, znajdują się w zdecydowanej większości poza Obszarem Metropolitalnym Warszawy. Są to jednocześnie powiaty, w których młodzi ludzie oceniają swoje szanse na znalezienie pracy na małe lub żadne i z których znaczna część młodzieży chce się wyprowadzić (mapa 9).

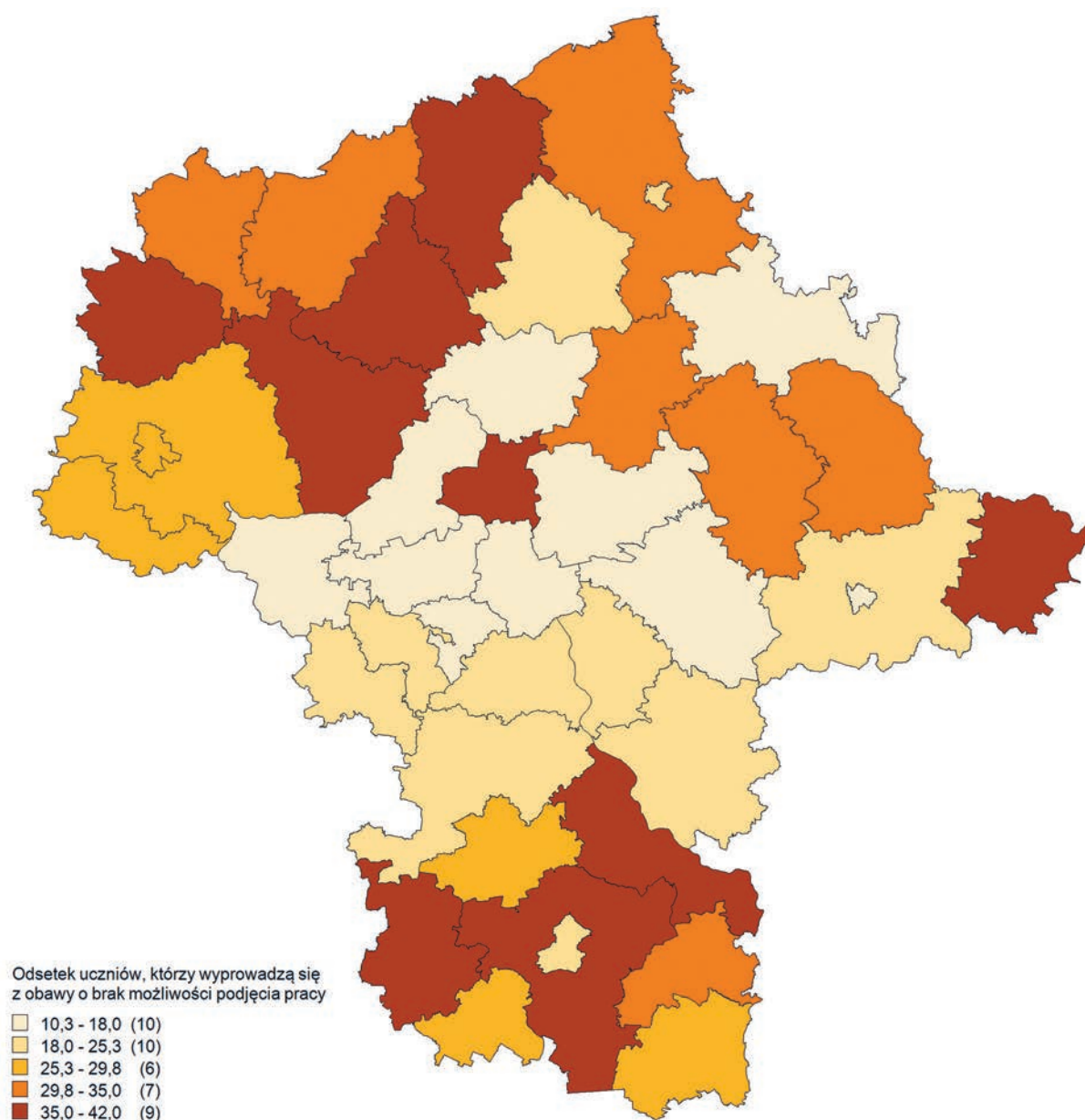
Po zakończeniu analiz odpowiedzi uczniów przeprowadzono wywiady z władzami powiatów, w których młodzież licznie deklarowała chęć wyjazdu. Wyniki tej części badania wskazują, iż samorządy są świadome utrzymywania się sytuacji kryzysowej i pogłębiania się zjawiska emigracji wśród młodych

ludzi. Przedstawiciele powiatów potwierdzają, że najważniejszymi czynnikami wypychającymi z obszarów peryferyjnych regionu są nieatrakcyjna oferta rynku pracy (na co wpływa m.in. niewielka liczba dużych przedsiębiorstw) oraz niskie zarobki (fabryki należące do dużych koncernów oferują wysokie zarobki kilku specjalistom i menedżerom, a większość pracowników niskiego szczebla wynagradzają minimalnymi stawkami). Z obserwacji władz lokalnych wynika, że młodzi ludzie krytycznie podchodzą do sytuacji w całym kraju, m.in. do sytuacji na scenie politycznej. Zdegustowani jakością klasy politycznej i rozczarowani skutecznością prowadzonej polityki rozwoju skłaniają się do wyjazdu za granicę.

W odpowiedzi na oczekiwania młodzieży samorządy podejmują działania z zakresu swoich kompetencji. Samorządy powiatowe i powiatowe urzędy pracy realizują programy stażowe dla młodzieży, projekty z zakresu wzbogacania oferty edukacyjnej, wsparcia przedsiębiorczości, a także rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej. Wsparcie rozwoju przedsiębiorczości jest jednak wciąż mało skuteczne, a młodzież niechętnie zakłada własne firmy, nie widząc szans na powodzenie ich rozwoju.

W świetle wyników przeprowadzonego badania należy stwierdzić, że rozwój kapitału ludzkiego w regionie będzie przebiegał nierównomiernie. Postępować będzie jego koncentracja przestrzenna. Decyzje dotyczące migracji ludzi młodych przyniosą dalsze zmiany struktur społeczno-demograficznych, w tym zmiany niekorzystne, takie jak starzenie ludności niektórych obszarów i brak równowagi dotyczącej liczebności grup ludności o określonej płci i podobnym wieku. Koncentracja kapitału ludzkiego nie musi być zjawiskiem negatywnym; jest typowa dla obszarów miejskich. W jej efekcie dochodzi do kreowania wartości dodanej, generowania innowacji, rozwoju sektora kreatywnego. Procesy koncentracji obserwowane na Mazowszu należy jednak ocenić negatywnie. Z grup czynników wypychających i przyciągających te pierwsze mają większe znaczenie. Trzeba jednak zwrócić także uwagę na fakt, iż młodzi ludzie są przywiązani do środowisk społecznych, w których funkcjonują, i są gotowi zaakceptować nawet pewne braki w dostępie do dóbr czy usług; nie akceptują natomiast braku perspektyw na przyszłość.

Przejawy słabości kapitału ludzkiego i społeczne-go w województwie mazowieckim zidentyfikowano

Mapa 9. Udział uczniów deklarujących zamiar wyprowadzki z rodzinnej miejscowości z powodu obaw o brak pracy w ogólnej liczbie uczniów

w pierwszym badaniu wykonanym w ramach Barometru Mazowsza. Badanie, którego wyniki przedstawiono w tym raporcie, dostarcza kolejnych argumentów na to, że kwestia kształtowania się kapitału ludzkiego i społecznego jest już teraz (a może być jeszcze większym w przyszłości) problemem wpływającym na procesy rozwoju. Mimo różnic wieku respondentów biorących udział w dwóch edycjach badań Barometru Mazowsza²¹ widać wyraźne podobieństwo w krytycznym podejściu do rzeczywistości „małych ojczyzn”. Rzeczywistość ta nie jest przyjazna w wielu wymiarach, czego efektem jest m.in. małe zaangażowanie mieszkańców w życie publiczne czy, jak w przypadku ludzi młodych, rozważanie bądź podejmowanie decyzji o migracji.

Nierównomierny rozkład kapitału ludzkiego w przestrzeni regionu przekłada się bezpośrednio na przestrzenne zróżnicowanie wielkości i jakości endogenicznego potencjału rozwojowego. Niski poziom zaufania społecznego może dodatkowo ten potencjał osłabiać. Wnioski z obydwu badań Barometru Mazowsza powinny być traktowane jako poważne ostrzeżenie o możliwości osłabienia (bądź utraty przez niektóre obszary regionu) podstawowego czynnika rozwoju, jakim jest kapitał ludzki.

Najbardziej znaczącą obserwacją z przeprowadzonego badania jest stwierdzenie, że młodzi ludzie przy podejmowaniu decyzji o swoim dalszym życiu kierują

się głównie czynnikami ekonomicznymi, a zwłaszcza możliwością podjęcia pracy. Mając na uwadze negatywne opinie uczniów w odniesieniu do szans na znalezienie pracy w regionie, a w szczególności na obszarach peryferyjnych, stwierdza się, iż należy dokonać przeglądu regionalnej polityki rynku pracy. Rekomenduje się kontynuowanie badań i analiz z zakresu skuteczności działań prowadzonych przez władze regionu na rzecz stymulowania rynku pracy.

W zakresie działań na rzecz rynku pracy zalecane jest przeprowadzenie badania aktywności Powiatowych Urzędów Pracy i skuteczności ich działań. Z punktu widzenia młodych ludzi wchodzących na rynek pracy istotne jest, w jakim zakresie Urzędy Pracy zajmują się ich sytuacją, a nie podejmują działań tylko na rzecz osób, które tracą pracę lub są długotrwale bezrobotni. Ponadto badaniem należy objąć zagadnienie współpracy pomiędzy Urzędami Pracy. Badanie takie powinno umożliwić odpowiedź na pytanie, na jakim poziomie i w jaki sposób można tworzyć skuteczną politykę rynku pracy.

Drugim badaniem, które zaleca się przeprowadzić, jest analiza oczekiwań samorządów lokalnych w zakresie wsparcia, jakiego oczekują od samorządu regionalnego, ze szczególnym uwzględnieniem ich potrzeb związanych z poprawą jakości życia mieszkańców i zapobieganiem nadmiernych migracji ludzi młodych.

²¹ W pierwszym badaniu przeprowadzonym w ramach Barometru Mazowsza respondentami była reprezentatywna grupa mieszkańców w wieku 18 i więcej lat. Drugim badaniem objęto uczniów ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych, czyli osoby w wieku 18–20 lat.

Podsumowanie

Od kilkunastu lat wyniki analiz przebiegu procesów rozwoju Mazowsza zawierają te same konkluzje: Mazowsze jest regionem silnie zróżnicowanym wewnątrznie pod względem rozmieszczenia kapitału rozwojowego, w regionie dominuje Warszawa wraz ze swym obszarem metropolitalnym, ośrodki subregionalne straciły na znaczeniu i atrakcyjności, pogłębia się polaryzacja rozwoju regionu, obok miejskich zazwyczaj obszarów dobrobytu znajdują się, przeważnie wiejskie, obszary ubóstwa. Nawet jeśli wnioski te stanowią pewne uogólnienia (dotyczące np. kwestii lokalizacji obszarów ubóstwa), to wskazują one istotę problemu, z jakim boryka się Mazowsze: brak szans i możliwości na obszarach pozametropolitalnych „wypłukuje” obecny i przyszły kapitał ludzki, co osłabia potencjał rozwoju tych obszarów i może prowadzić do ich wielowymiarowej degradacji społecznej i ekonomicznej. Sytuację tę można traktować jako rezultat prawidłowości rozwojowych obserwowanych

w regionach zdominowanych przez silne ośrodki metropolitalne. Jednakże można ją również postrzegać jako paradoks rozwojowy, gdyż ten stan ma miejsce w najbogatszym regionie Polski w okresie intensywnego inwestowania w różnego typu przedsięwzięcia prorozwojowe realizowane m.in. w ramach polityki spójności Unii Europejskiej. Układ funkcjonalno-przestrzenny Mazowsza uległ jednak silnemu skostnieniu, a współczesne mechanizmy rynkowe dodatkowo wzmacniają ten układ. W kontekście dyskusji o spójności terytorialnej i inteligentnych specjalizacjach szczególną uwagę trzeba poświęcić skuteczności tych wszystkich działań, których końcowym efektem ma być wzrost atrakcyjności osiedleńczej i inwestycyjnej określonych obszarów. W działaniach tych, podejmowanych przez różne podmioty, kluczowy jest wymiar terytorialny, gdyż każde miejsce w przestrzeni regionu wymaga odpowiednich, zależnych od specyficznych potrzeb, działań.

Nota metodologiczna

Celem badania, którego wyniki przedstawiono w opracowaniu, było dostarczenie informacji na temat czynników mających wpływ na kształtowanie kapitału ludzkiego wśród młodych mieszkańców województwa mazowieckiego.

W kontekście kształtowania kapitału ludzkiego w województwie mazowieckim przyjęto założenie, że jego jakość będzie zależec w przyszłości m.in. od tego, jakie drogi kariery zawodowej wybiorą młodzi mieszkańcy Mazowsza po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej, jakie będą ich motywacje dotyczące wyboru pracy i czy swoje plany na życie zwiążą z województwem mazowieckim. W związku z tym w badaniu skoncentrowano się na kwestiach postrzegania przez młodzież ich obecnego miejsca zamieszkania, percepcji warunków życia i stopnia ich identyfikacji z miejscem zamieszkania, ich planów na przyszłość oraz celów i wartości, które mogą wpłynąć na podejmowane decyzje związane z ich życiem rodzinnym i zawodowym.

W procesie badawczym podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania:

- W jaki sposób młodzi mieszkańcy Mazowsza postrzegają swoje miejsce zamieszkania – w kontekście warunków życia oraz oferty rynku pracy?
- Jakie czynniki wpływają na pozytywny lub negatywny sposób postrzegania miejsca zamieszkania przez uczniów? Jakie czynniki są dla nich ważne w miejscu zamieszkania?
- Czy młodzież identyfikuje się ze swoim miejscem zamieszkania i czy wpływa to na ich decyzje po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej?
- Jakie plany mają młodzi ludzie po ukończeniu szkoły ponadgimnazjalnej w związku z wyborem ścieżki kariery zawodowej i miejsca zamieszkania?
- Jakie czynniki w największym stopniu wpływają na decyzje młodzieży dotyczące ich przyszłości?
- Jak uczniowie oceniają swoje szanse na realizację aspiracji zawodowych w miejscu zamieszkania i poza nim?

W procesie badawczym zaplanowano dwa etapy. Pierwszym etapem projektu badawczego było przeprowadzenie badania sondażowego wśród młodych mieszkańców województwa mazowieckiego. Badanie przeprowadzono wśród respondentów będących uczniami ostatnich klas szkół ponadgimnazjalnych, czyli:

- uczniów klas 3. w liceach ogólnokształcących,
- uczniów klas 3. w liceach profilowanych,
- uczniów klas 4. w technikach,
- uczniów klas 2. w zasadniczych szkołach zawodowych.

Badanie sondażowe uczniów szkół ponadgimnazjalnych zostało wykonane za pomocą kwestionariusza ankiety.

Dobór próby do badania miał charakter warstwowy. Próba ta została określona w taki sposób, aby zapewnić jego reprezentatywność w dwóch wymiarach: według powiatów województwa mazowieckiego oraz według wszystkich badanych typów szkół w województwie. Błąd statystyczny w badaniu został określony na poziomie 5%. Wymagana reprezentatywność została zapewniona przez przeprowadzenie badania we wszystkich 42 powiatach województwa mazowieckiego (w tym w miastach na prawach powiatu) oraz przez przeprowadzenie ankietyzacji we wszystkich typach szkół, minimum w dwóch typach w każdym z powiatów. W przypadku zagrożenia brakiem reprezentatywności, np. z powodu braku wszystkich typów szkół w danym powiecie, przeprowadzano uzupełniające ankietyzacje w pozostałych typach szkół w tym powiecie. W sumie zebrano 3592 ankiety.

Drugim etapem projektu badawczego była realizacja wywiadów z przedstawicielami władz samorządowych w wybranych powiatach województwa mazowieckiego. Celem wywiadów było pogłębienie informacji zgromadzonych w wyniku badania sondażowego. Założono, że wywiady zostaną przeprowadzone w powiatach, w których odpowiedzi respondentów będą znacząco odbiegać od rozkładu odpowiedzi w innych powiatach.

Wywiady przeprowadzono z przedstawicielami starostw powiatowych i powiatowych urzędów pracy w: Przasnyszu (gdzie ponad 50% uczniów ocenia swoje szanse na znalezienie pracy na żadne i ponad 40% młodzieży chce wyjechać), Płońsku (gdzie ponad 50% uczniów ocenia swoje szanse na znalezienie pracy na żadne i ponad 50% młodzieży chce wyjechać) i Mławie (gdzie ponad 40% młodzieży chce wyjechać, chociaż pośród powiatów Mazowsza zachodniego jest na drugim miejscu pod względem pozytywnej oceny szans na rynku pracy).

Kwestionariusz ankiety

Sekcja 1. Ocena miejsca zamieszkania

1. Które stwierdzenie najpełniej oddaje Twoje odczucia w stosunku do miejsca (miasta, miejscowości), w którym mieszkasz? (zaznacz tylko 1 odpowiedź)
 - Nie wyobrażam sobie mieszkania gdzie indziej
 - Są może inne atrakcyjne miasta i miejscowości, ale tu się czuję „u siebie”
 - Zrobię w najbliższym czasie wszystko, żeby się stąd wyprowadzić
 - Miejsce jak każde inne, traktuję je bez emocji
2. Oceń ogólny poziom Twojego zadowolenia z warunków życia w miejscu zamieszkania (zaznacz 1 odpowiedź)
 - Zupełnie niezadowolony
 - Niezadowolony
 - Ani zadowolony, ani niezadowolony
 - Zadowolony
 - Bardzo zadowolony
3. Które z poniższych stwierdzeń oddaje najlepiej Twoje odczucia? (zaznacz tylko 1 odpowiedź):
 - Identyfikuję się i czuję emocjonalnie związana/y z miejscowością, w której mieszkam
 - Identyfikuję się i czuję emocjonalnie związana/y z Mazowszem
 - Przede wszystkim czuję się Polką/Polakiem, w drugiej kolejności identyfikuję się z miejscem czy regionem
 - Nie odczuwam w ogóle takiego emocjonalnego związku – ani z Polską, ani z regionem czy miejscowością
4. Co, Twoim zdaniem, jest zaletą, a co wadą życia w Twojej miejscowości?

	... to duża zaleta mojej miejscowości	... jest to zaleta, ale ma mniejsze znaczenie	... nie ma dla mnie znaczenia	... jest to wada, ale ma mniejsze znaczenie	... to duża wada mojej miejscowości
Łatwość znalezienia pracy					
Wysokość kosztów utrzymania (ceny jedzenia, mieszkania, biletów)					
Możliwość założenia własnej firmy, liczba dziedzin, w których można założyć firmę, liczba firm konkurujących					
Wybór szkół i kierunków nauki, łatwość uzyskania lepszego wykształcenia, łatwy dostęp do szkoleń, kursów językowych, itp.					

	... to duża zaleta mojej miejscowości	... jest to zaleta, ale ma mniejsze znaczenie	... nie ma dla mnie znaczenia	... jest to wada, ale ma mniejsze znaczenie	... to duża wada mojej miejscowości
Łatwość znalezienia mieszkania, liczba i ceny dostępnych mieszkań					
Łatwość dojazdu wewnątrz miejscowości i gminy oraz do innych miejsc (np. większych miast), dostępność różnych środków transportu (autobusy, kolej)					
Czyste środowisko, ładne krajobrazy					
Łatwy dostęp do różnych możliwości spędzania wolnego czasu (kino, teatr, sporty, inne obiekty rozrywkowe)					
Dostęp do szybkiego Internetu					
Dostęp do różnych usług (różne sklepy, ...)					
Sposób zarządzania, lokalne władze					
Tu mam wielu przyjaciół, świetne środowisko, sąsiadów i znajomych					
Inne (wpisz jakie)					

Sekcja 2. Oczekiwania dotyczące życia

5. Czym powinno się charakteryzować idealne miejsce zamieszkania, takie jakie byś sobie wymarzył/a? (możesz zaznaczyć po 1 odpowiedzi w każdej z grup)

<ul style="list-style-type: none"> ☐ muszą tam mieszkać członkowie mojej rodziny ☐ muszą tam mieszkać moi przyjaciele, najbliżsi znajomi ☐ muszą tam mieszkać fajni ludzie, z którymi będę czuł/a się dobrze, znajdę wspólny język ☐ nieważne, kto będzie tam mieszkał, radzę sobie dobrze sam/a
<ul style="list-style-type: none"> ☐ muszę tam mieć zaspokojone podstawowe potrzeby życiowe (wygodne mieszkanie, podstawowe usługi handlowe, lekarz), do pracy i w celach rozrywkowych mogę dojeżdżać do innej miejscowości ☐ w tym miejscu muszę mieć wygodne mieszkanie i wszystkie usługi, w tym te dające możliwości ciekawego spędzania czasu ☐ w tym miejscu może nie być żadnych usług, chciałbym mieszkać z dala od cywilizacji ☐ to miejsce musi mi dawać przede wszystkim możliwości znalezienia pracy i zrobienia kariery zawodowej
<ul style="list-style-type: none"> ☐ to miejsce musi zapewnić mi przewidywalne i spokojne życie ☐ to miejsce musi zapewnić mi życie pełne wyzwań i wrażeń ☐ to miejsce musi mi zapewnić możliwość realizacji moich planów życiowych

- w tym miejscu muszą żyć ludzie tolerancyjni, akceptujący różne poglądy i odmienne od powszechnie przyjętych zachowania
- w tym miejscu muszą żyć ludzie, którzy będą mieli takie same poglądy jak ja
- w tym miejscu ludzie powinni tworzyć wspólnotę, nie powinno być obojętności na innego człowieka, wszystkim powinno zależeć na tym, co się w tej miejscowości dzieje
- to miejsce powinno mi gwarantować spokój i anonimowość, żaden z sąsiadów nie będzie „wchodził z butami w moje życie”

6. Które z poniższych stwierdzeń najlepiej określają, czego oczekujesz od przyszłej pracy zawodowej? (określ swoje oczekiwania w skali od bardzo ważnych oczekiwań, do w ogóle nieważnych, lub wybierz jedną z trzech ostatnich opcji, jeśli Twoje oczekiwania są inne)

Oczekiwania od przyszłej pracy zawodowej:	W ogóle nieważne	Mało ważne	Średnio ważne	Bardzo ważne
Wysokie zarobki				
Pewność zatrudnienia na dłuższy czas (pewność, że nie zostanę szybko zwolniony bez powodu)				
Możliwość rozwoju umiejętności i zainteresowań				
Brak nadgodzin, częstych wyjazdów służbowych, co pozwoli na pogodzenie obowiązków rodzinnych i zawodowych				
Możliwość wsparcia mnie w wychowaniu dzieci, np. żłobek, przedszkole prowadzone przez firmę				
Inne oczekiwania				
Przyjmę każdą pracę odpowiadającą moim umiejętnościom i wykształceniu				
Przyjmę każdą pracę, nawet niezgodną z moim wykształceniem				
Jeszcze nie potrafię określić swoich oczekiwań związanych z pracą zawodową				

Sekcja 3. Plany na przyszłość

7. Jakie są Twoje plany na przyszłość po ukończeniu szkoły, w której uczysz się obecnie? (wypełnianie tabeli zacznij od lewej strony i czytaj ją poziomo. Jeśli planujesz kontynuować naukę, zaznacz kwadracik przy tej odpowiedzi i kieruj się w prawo, za strzałkami do odpowiedzi uszczegóławiających. Jeśli planujesz kontynuować naukę na studiach wyższych, zaznacz ten kwadracik i kieruj się za strzałkami do odpowiedzi dotyczących trybu studiów. Podobnie postępuj z wierszami dotyczącymi momentu rozpoczęcia pracy i miejsca, w których chcesz lub będziesz pracował. Dwie ostatnie odpowiedzi na dole tabeli możesz zaznaczyć, jeśli w poprzednich wierszach nic nie wybrałeś)

- Planuję kontynuować naukę
 - na studiach wyższych
 - w trybie dziennym
 - w trybie zaocznym
 - w takim trybie, na jaki się dostanę
 - za granicą
 - w szkole policealnej
 - zdać maturę po szkole zawodowej
- Planuję zacząć pracę
 - od razu po ukończeniu obecnej szkoły
 - w trakcie studiów/dalszej nauki
 - dopiero po ukończeniu studiów/dalszej nauki
- Chcę/będę pracować
 - w rodzinnym „biznesie”
 - w firmie usługowej/ handlowej/itp.
 - w gospodarstwie rolnym
 - we własnej firmie, którą planuję założyć
 - na uczelni – chcę zrobić karierę naukową
 - gdziekolwiek uda mi się znaleźć pracę
 - za granicą
- Nie planuję podejmowania pracy ani dalszej nauki
- Nie mam sprecyzowanych planów, nie podjąłem/-am jeszcze decyzji co do przyszłości

8. Jeśli planujesz podjąć dalszą naukę, to w jakiej dziedzinie będziesz się kształcić? (zaznacz tylko 1 odpowiedź)

- Kierunki ścisłe (matematyka, fizyka, chemia)
- Kierunki techniczne (budownictwo, mechanika, elektromechanika, itp.)
- Nowe technologie (informatyka, biotechnologia, genetyka, itp.)
- Kierunki ekonomiczne
- Kierunki humanistyczne
- Kierunki menedżerskie (zarządzanie)
- Kierunki medyczne
- Kierunki rolnicze i środowiskowe, przyrodnicze
- Sztuka i design (ASP, szkoły teatralne, architektura, itd.)
- Inne,(wpisz jakie).....

9. W jakich branżach chciałbyś znaleźć zatrudnienie? Gdzie będziesz szukać pracy? (wpisz własną odpowiedź)

.....

.....

.....

.....

10. Jak oceniasz swoje szanse na znalezienie pracy po zakończeniu nauki?

(zaznacz po jednej odpowiedzi w każdej z kolumn):

	W obecnym miejscu zamieszkania	W innej miejscowości na Mazowszu	Poza Mazowszem, w tym za granicą
Mam bardzo duże szanse			
Mam średnie szanse			
Mam małe szanse			
W ogóle nie mam szans			

11. Czy wiążesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz?

- Zdecydowanie tak, nie zamierzam się przeprowadzać
- Tak, ale wcześniej wyjadę do innej miejscowości, aby zdobyć wykształcenie
- Nie, chcę przenieść się do innej miejscowości zlokalizowanej na Mazowszu (wpisz jakiej)
- Nie, chcę przenieść się do innego regionu Polski (wpisz jakiego)
- Nie, chcę przenieść się do innego kraju (wpisz jakiego)
- Nie wiem / jeszcze nie zdecydowałem/am

12. Jeśli wiążesz swoją przyszłość z miejscowością, w której obecnie mieszkasz, podaj, jakie są powody, dla których zamierzasz zostać w swojej miejscowości. Zamierzam zostać, ponieważ w obecnym miejscu zamieszkania:

- mogę zrealizować wszystkie moje plany
- czeka na mnie miejsce pracy (w rodzinnej firmie)
- mogę znaleźć dobrą pracę
- jestem przywiązany do mojej rodziny i znajomych
- inny powód:

13. Jeśli nie wiążesz swojej przyszłości z miejscowością, w której obecnie mieszkasz, podaj, jakie są powody, dla których zamierzasz się przeprowadzić? Zamierzam się wyprowadzić, ponieważ w obecnym miejscu zamieszkania:

- nie mogę się dalej kształcić,
- mogę nie znaleźć pracy odpowiedniej dla mnie,
- obawiam się niskich zarobków,
- jest wszędzie daleko, dojazd do większej miejscowości jest uciążliwy,
- nie ma dostępu do szybkiego Internetu,
- nie ma podstawowych usług (tj. sklepy),
- nie ma usług zdrowotnych (tj. lekarz, apteka),
- nie ma usług edukacyjnych (tj. szkoły, kursy językowe, kursy komputerowe),
- nie ma usług kulturalnych i rozrywkowych,
- nie ma usług rekreacyjno-wypoczynkowych (tj. obiekty sportowe, boiska),
- panuje ogólna nuda, nie ma możliwości spędzania wolnego czasu,
- nie ma interesujących, wartościowych ludzi,
- nie podobają mi się relacje między mieszkańcami,
- nie podobają mi się działania władz, lokalnych liderów, układy polityczne, ludzie, którzy sprawują władzę
- inny powód

14. Istnieje ryzyko, że Twoje plany się nie spełnią. Co może spowodować, że nie uda Ci się ich zrealizować? (wpisz własną odpowiedź)

.....

.....

.....

15. Które miasta lub obszary Mazowsza dają wg Ciebie największe szanse na zdobycie wykształcenia i karierę zawodową, a które najmniejsze?

	Duże szanse	Średnie szanse	Małe szanse	W ogóle nie mam szans
Warszawa				
Obszar Metropolitalny Warszawy (otoczenie stolicy, do ok. 50 km, ale bez Warszawy)				
inne duże miasta Mazowsza (Płock, Radom, Siedlce, Ciechanów, Ostrołęka)				
małe miasta				
tereny wiejskie, obszary rolnicze				
całe Mazowsze w równym stopniu				

Metryczka:

Rok urodzenia:

Płeć:

- kobieta
- mężczyzna

Rodzaj szkoły, w jakiej aktualnie się uczysz:

- Liceum ogólnokształcące
- Liceum profilowane
- Technikum
- Szkoła zasadnicza zawodowa

Profil klasy:

Miejsce zamieszkania:

nazwa miejscowości:

nazwa gminy:

- gmina miejska
- gmina miejsko-wiejska, w tym:
 - miasto
 - wieś
- gmina wiejska

Literatura

- Baranowski Sz., *Zabawa klockami lub... jajkiem na rozmowie o pracę. Nowy sposób rekrutacji* (<http://www.interblok.pl/stronaprojektu/wiadomosci.php?temat=90&item=1&id2=calosc>).
- Becker G.S., *Human Capital: a Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education*, University of Chicago Press, 1993.
- Czapiewski K., Janc K., *Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza*, raport modułowy nr B1 R2 zrealizowany w ramach projektu Trendy rozwojowe Mazowsza, Warszawa 2011.
- Delimitacja obszarów problemowych polityki regionalnej w województwie mazowieckim*, Z. Strzelecki (red.), seria wyd. „MAZOWSZE. Analizy i Studia”, zeszyt 4(35)/2012, Warszawa 2012.
- Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, T. Pilch (red.), Warszawa 2003.
- Firlit-Fesnak G., *Zapotrzebowanie na pracowników na mazowieckim rynku pracy; stan i perspektywy – syntetyczny raport końcowy z badań empirycznych*, Warszawa 2008.
- Florida R., *The Rise of the Creative Class. And How it Transforming Work, Leisure, Community, & Everyday Life*, Basic Books, New York 2002.
- Łukasiewicz G., *Metody pomiaru kapitału ludzkiego*, w: *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Kapitał ludzki i intelektualny, część 1*, M.G. Woźniak (red. nauk.), Rzeszów 2005 (http://www.ur.edu.pl/pliki/Zeszyt6/04_Lukasiewicz_Grzegorz.pdf).
- Mikołajczyk K., *Od koncepcji do praktyki* (http://www.cren.pl/CREN-SGH_15_KU_2007.pdf).
- Studium Planu Zagospodarowania Przestrzennego Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, Warszawa 2010.
- Sztanderska U., Minkiewicz B., *Edukacja dla pracy. Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2007*, Warszawa 2007.

Seria wydawnicza TRM

W serii wydawniczej „Trendy Rozwojowe Mazowsza” publikowane są wyniki badań wykonanych w ramach projektu o tej samej nazwie. Opracowania mają na celu dostarczenie czytelnikom rzetelnej i wszechstronnej wiedzy eksperckiej na temat procesów rozwojowych w województwie mazowieckim. Autorami badań są eksperci oraz zespoły badawcze instytucji naukowych zajmujących się polityką regionalną, rozwojem regionalnym i gospodarką przestrzenną, a także członkowie zespołu projektowego odpowiedzialni za realizację badań własnych. Opublikowane badania pozwolą ocenić bieżącą sytuację społeczno-ekonomiczną województwa mazowieckiego oraz wyciągnąć wnioski na przyszłość w postaci prognoz i projekcji. Seria dedykowana jest samorządowcom, decydom odpowiedzialnym za politykę regionalną, naukowcom i mieszkańcom województwa mazowieckiego.

Od 2011 r. w serii ukazały się następujące pozycje:

Nr 1. Zadania do realizacji przez samorządy na Mazowszu,
opracowanie:
Tomasz Sałański,
s.72

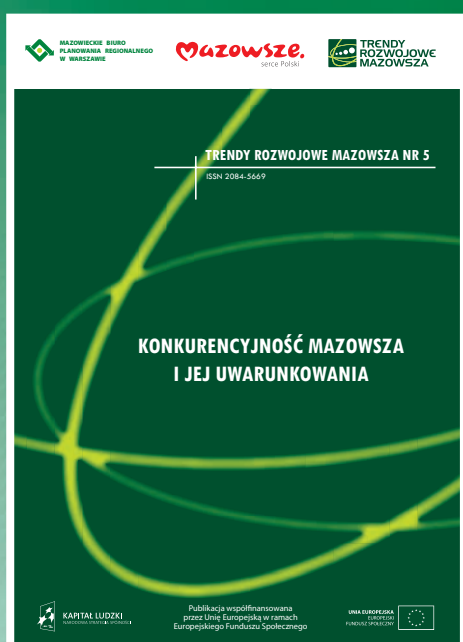
Nr 2. Trendy zmian w poziomie i strukturze zatrudnienia w województwie mazowieckim w latach 1999–2008 (na tle kraju i Unii Europejskiej),
opracowanie:
dr hab. Andrzej Karpiński,
dr Stanisław Paradysz,
s. 92

Nr 3. Społeczno-demograficzne uwarunkowania rozwoju Mazowsza,
redakcja:
dr hab. prof. PAN
Przemysław Śleszyński,
s. 52

Nr 4. Zagospodarowanie infrastrukturalne i kapitał fizyczny oraz policentryczność rozwoju Mazowsza,
redakcja:
dr hab. prof. PAN
Tomasz Komornicki,
dr Konrad Ł. Czapiewski,
Barbara Solon,
s. 56

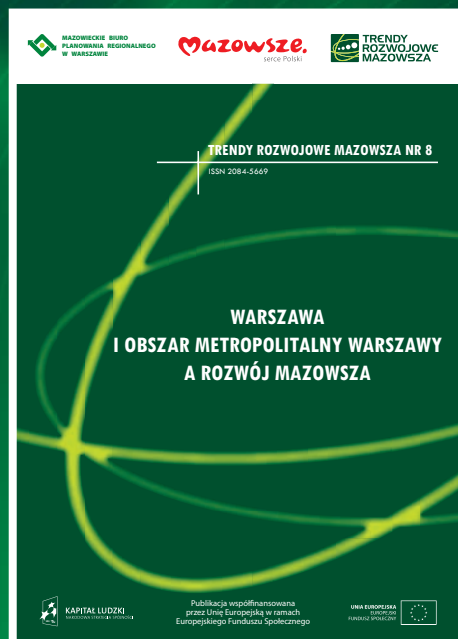
Nr 5. Konkurencyjność Mazowsza i jej uwarunkowania,
opracowanie:
Wojciech Dziemianowicz,
Marta Mackiewicz, Janusz Zaleski,
s. 44

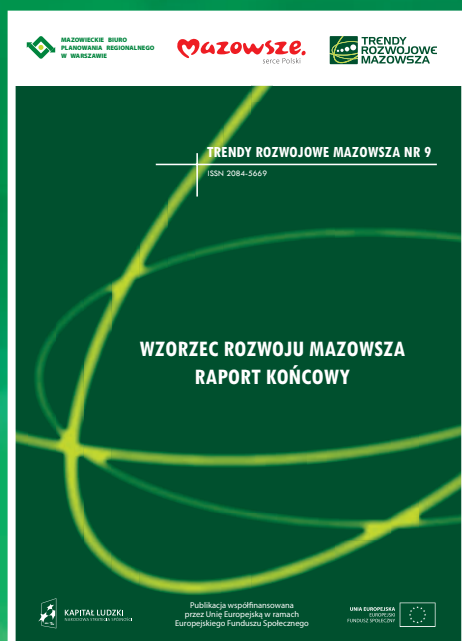
Nr 6. Społeczne, polityczne i ekonomiczne stymulanty i destymulanty rozwoju Mazowsza,
redakcja:
Mariusz Kowalski, Dariusz Świątek,
Wojciech Dziemianowicz,
Katarzyna Szmigiel-Rawska,
s. 48

Nr 7. Obserwatoria Terytorialne i inne najlepsze praktyki dla Mazowsza, opracowanie:
cz. I: Jan Charkiewicz,
Katarzyna Szmigiel-Rawska;
cz. II: Anna Laszuk,
Tomasz Salański,
s. 56

Nr 8. Warszawa i Obszar Metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza, opracowanie:
dr hab. prof. PAN
Przemysław Śleszyński,
s. 160

Nr 9. Wzorzec rozwoju Mazowsza, opracowanie:
Wojciech Dziemianowicz,
Marta Mackiewicz,
Kamil Przyborowski,
Nina Baczyńska,
Kacper Błachowicz,
Paweł Dębiński,
s. 68

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego